

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 3 / 2014

číslo 2

Potřebuje
člověk vzory?

Evoluce,
náboženství
a úcta
k tajemství

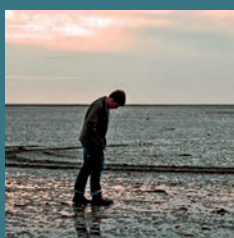
Evoluce –
teorie dialogu,
nebo konfliktu?

„Staronové“
a „nové“
unitářství

Vzdělávání
unitářů

Unitářská
mládež
(vzpomínky
i dokumenty)

Unitářství
ve Velké Británii
(druhá část)

Vzory v náboženství

Evoluce a víra

Je zimní čas, doba, kdy denní světlo odevzdalo část svého prostoru tmě. Šeří se v době, kdy do spánku je daleko, a tak chodíme potmě z práce (i do práce), za soumraku či tmy se vracíme z procházek s dětmi, z nákupů, z posiloven i restaurací. Potemnělá obloha, která nám v tomto ročním čase vstupuje do zorného pole intenzivněji než jindy, má – možná díky svitu hvězd, družic a nespočtu dalších vesmírných těles, které se opticky zdají blíže než v létě – velkou moc aktivovat v nás vědomí našeho přímého propojení s nekonečným vesmírným prostorem, a snadno tím vyvolává otázky po našem místě v něm. Kde jsme vlastně vzali počátek? Co je pravým smyslem existence života na Zemi? Proč je život právě na ní? A je, byl či bude i jinde? Proč je dominantní životní formou Země zrovna člověk? A co bude dál? Je člověk „konečnou stanicí“ vývojové řady či stvoření, jak se nám nyní může zdát, nebo je jen další „zastávkou“?

Tyhle otázky tu a tam napadají všechny z nás, a to od útlého dětství až do smrti. Přebývají v našich myslích, ať věříme v jakoukoli formu Boha či božství, nebo jen člověku a tomu, co je rozumem a vědou objasnitelné.

Stejně otázky spojují bez rozdílu všechny jedince lidského rodu, pokusy o odpověď je však často rozdělují. Někdo nachází uspokojivou odpověď ve stvoření, jiný v reinkarnaci, další v evoluci... Je mnoho možností, jak odpovídat, a protože ani jednu zatím nikdo s všeobecnou platností nedokázal ani nevy-

vrátil, vzniká živý prostor pro sváry a půtky, pro pohrdání „jinými“ z pozice vědecké, pro vedení „svaté“ války z pozice toho nebo onoho náboženského smýšlení.

Je tohle rozštěpování lidské civilizace podstatným účelem určité nepoznatelnosti našeho vzniku a vývoje? Nebo je jejím smyslem nás naopak nutit překonávat sebe samé, abychom neustrnuli v jednou přijatém úsudku, rozvíjeli své poznávání světa, hledali dál, naslouchali jiným hlasům, korigovali své názory, učili se přijímat druhé i s jejich odlišným míněním, o jejich postojích přemýšleli, a tím naplňovali své aktivní lidství?

Část aktuálního čísla Tvůrčího života jsme věnovali tomuto tématu – bez ambicí přikláňet se k některému z názorů, ovšem s cílem ukázat, že má smysl rozšiřovat své vzdělání oběma směry, v oblasti náboženství i vědy.

Další prostor je poskytnut úvahám o tom, zda člověk ve svém duchovním směřování potřebuje vzory a jaká má případně být jejich role. A v neposlední řadě nabízí toto číslo téma vzdělávání, tentokrát zaměřené zejména na oblast vzdělávání duchovních i laiků působících ve vedení unitářských společenství.

Dlouhé večery zimy a předjaří se dají využít také k různým činnostem, na které během dalších ročních období nezbývá tolik času – ideálně třeba ke čtení. Tedy prosím neváhejte a pusťte se do nového čísla našeho časopisu.

Vaše Unitaria

OBSAH

1 Editorial

ŽIVÉ TÉMA: VZORY V NÁBOŽENSTVÍ

3 Potřebuje člověk vzory? *(Petr Samojský)*

8 Frank *(Josef Musil)*

STUDIE, ZAMYŠLENÍ: EVOLUCE A VÍRA

12 O evoluci, náboženství a úctě k tajemství *(Rozhovor s Filipem Jarošem)*

18 Evoluce – teorie dialogu, nebo konfliktu? *(Luděk Pivoňka)*

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

21 O životě a staronovém i novém unitářství *(Rozhovor s Joem Ben-Davidem)*

27 Evropská škola vedení ICUU *(Vlastimil Krejčí)*

34 Teologický seminář Identita českého unitářství *(Luděk Pivoňka)*

36 Unitářská akademie *(Petr Samojský)*

UNITÁŘSKÉ VZPOMÍNKY A PAMĚTI

39 Pražská Unitaria a unitářská mládež v mých vzpomínkách *(Miroslav Novák)*

Z ARCHIVU

44 Mládež československých unitářů *(Kristýna Ledererová Kolajová)*

54 Unitářský archiv *(Radovan Lovčí)*

KALEIDOSKOP

56 Život všední a sváteční *(Václav Rubeš)*

UNITÁŘSTVÍ VE SVĚTĚ, DĚJINY A SOUČASNOST

58 Unitářství ve Velké Británii – druhá část

Od 19. století po současnost *(Kristýna Ledererová Kolajová)*

Potřebuje člověk vzory?

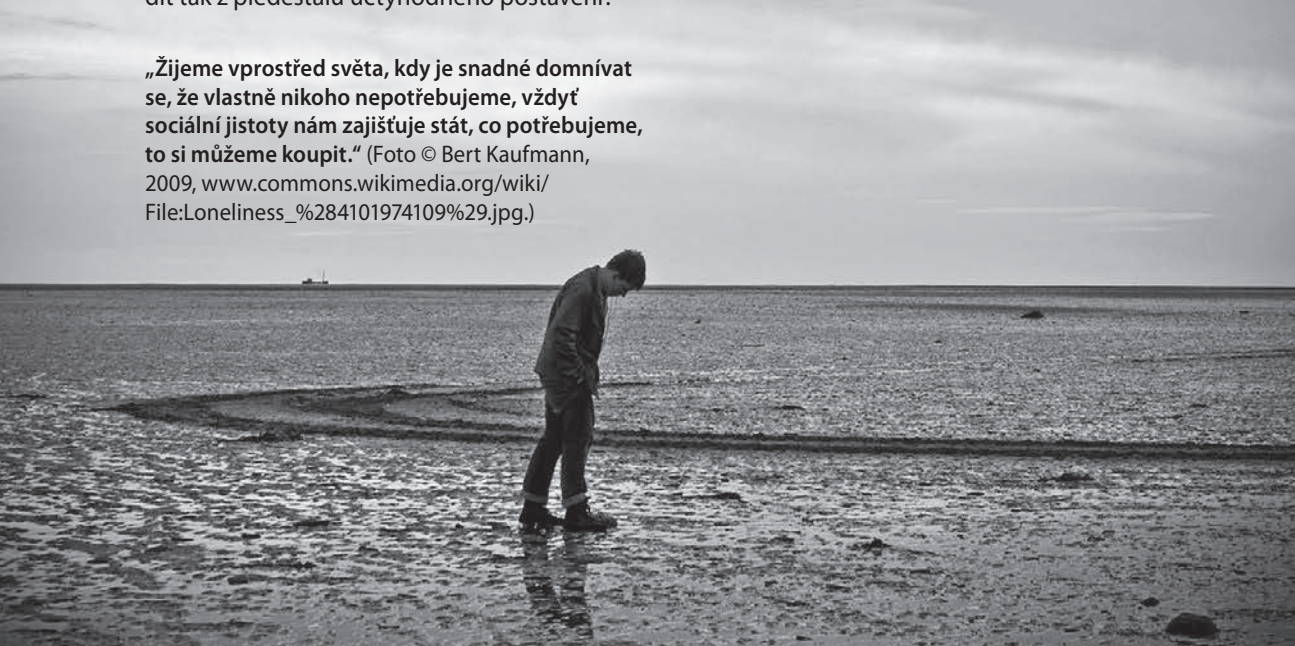
Petr Samojký

„Došel jsem k názoru, že vlastně už nikoho nepotřebuji. Ani rodinu, ani přátele, ani společnost. Mám všechno, co potřebuji k životu, vím, jak žít, to podstatné je můj vnitřní duchovní život a ostatní je stejně jen iluze.“ V dnešní době je snadné dojít k podobnému postoji. Moderní společnost poskytuje dostatečné zdroje a mechanismy společenského života a kdo si tak dokáže život zařídit, může žít relativně samostatně, nezávisle na druhých. Žijeme vprostřed světa, kdy je snadné domnívat se, že vlastně nikoho nepotřebujeme, vždyť sociální jistoty nám zajišťuje stát, co potřebujeme, to si můžeme koupit. „A co inspirace od druhých? Co ti, kterých si vážíš a kteří ti slouží jako opora, pobídka, posila? Kteří jsou ti vzorem?“ Ptám se, ale odpověď už vlastně dopředu znám. O jakých vzorech je vlastně řeč?

Vzorem je míněn ten, kdo svým chováním, uvažováním, přístupem k lidem a k životu obecně překračuje standardy, je jiný, lepší, a proto k takovému člověku můžeme vzhlízet. Dává nám příklad, v tom je nám vzorem. Na to by ale můj oponent mohl namítnout, že ani takové vzory nepotřebuje, protože co se týká hledání moudrosti a duchovního poznání, stačí jen zajít do knihovny a z regálů na nás vypadnou tony duchovní beletrie, duchovní literatury faktu i pseudofaktu, se kterými se pak můžeme dle libosti popasovat, abychom se poučili v té či oné oblasti. Proč tedy vzhlízet k lidským vzorům, o kterých víme, že jsou stejně jen lidé, tudíž chybující, a je jen otázkou času, způsobu a příležitosti, jak i toho nejkrásnějšího člověka může někdo druhý znevážit, zesměšnit, a shodit tak z piedestalu úctyhodného postavení?

A stejně tak jsou na tom náboženství, církev a vůbec duchovní společenství, které odedávna pracují se vzory. Snad každý duchovní proud má své vzorové jedince, kteří mají sloužit jako archetypální model chování pro všechny následovníky. Samozřejmě že ti, kteří již nežijí, jsou vůči shoení z piedestalu odolnější – čím dále v minulosti, tím více. „Právě kvůli relativitě a pochybnosti vzorů, na kterých jsou postaveny, jsou duchovní organizace přežitkem,“ mohl by namítnout ten, kdo chce být nezávislý, samostatný a na nic a nikoho nespolehat. Odhlédněme však od relativních jistot dnešní doby a položme si tu otázku, zda člověk potřebuje vzory, docela obecně.

„Žijeme vprostřed světa, kdy je snadné domnívat se, že vlastně nikoho nepotřebujeme, vždyť sociální jistoty nám zajišťuje stát, co potřebujeme, to si můžeme koupit.“ (Foto © Bert Kaufmann, 2009, www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Loneliness_%284101974109%29.jpg.)

Snad každý duchovní proud má své vzorové jedince, kteří mají sloužit jako archetypální model chování pro všechny následovníky. Ježíš Kristus je v evropském kulturním okruhu asi nejznámějším z nich.

(Kristus Pantokrator na ruské ikoně, z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_the_Pantocrator.jpg.)

Zajímavou perspektivu k tomuto tématu nabízí fenomén zvaný extrémní izolace. To je označení pro případy, kdy je člověk naprosto izolován od okolí. Nejmarkantnější případy extrémní izolace jsou u dětí, které byly vzápětí po narození ponechány svému vlastnímu osudu bez lásky rodičů. Historie zná mnoho takových případů, v jednom z nich matka zavřela svou dceru do půdního prostoru bez oken a jediný kontakt, který s ní pak v následujících letech měla, bylo to, že jí jednou denně přinesla misku jídla a odnesla její výkaly. Dcera od ní tedy dostávala asi takovou péči, jakou projevují králíkáři svým němým tvářím. Tato dívka vlastně také byla taková němá tvář. Když ji sociální pracovnice náhodou objevila, bylo jí sedm let. Neuměla mluvit, chodit ani nevykazovala žádné známky inteligence, vydávala jen skřeky a měla panickou hrůzu z lidí.

Byla pak dána do ústavu se speciální péčí. A jakkoliv to zní neuvěřitelně, po prvním půlroce pobytu mezi lidmi už znala dva tisíce

slov a pokládala zvědavé otázky. Po dvou letech, když jí bylo devět, už neexistoval rozdíl mezi ní a jinými normálními dětmi toho věku (třebaže v její psychice se trauma dětství samozřejmě projeví trvale). Jinými slovy: během dvou let prodělala vývoj, který by jinak trval sedm let. Kdyby tato dívka zůstala v extrémní izolaci po zbytek svého života, zůstala by němou tvář a netušila by, že za stěnou jejího pokoje je nějaký svět. Nemohla by si udělat na nic názor, protože by jí chybělo základní povědomí o světě, neměla by možnost výběru a schopnost rozlišovat, její mozek, byť schopný vnímání krásy a prožívání radosti a štěstí, by byl jen tupou hmotou. Nemohla by se měnit, neměla by k tomu důvod, nevěděla by, že může, protože by se nemohla poměřit nikým a ničím jiným. Nebyla by si vědoma možnosti něčeho jiného, jiného způsobu života. Naštěstí byla objevena, vysvobozena a mohla vyjít na světlo ze svého vězení a naučit se být člověkem!

Když se dítě narodí, je právě takovou němou tváří. Ale vzápětí po narození se nastartuje jeho vývoj, v němž jsou zcela klíčové vztahy s rodiči, bližší rodinou a následně dětským kolektivem, dítě se postupně čím dál více socializuje a osamostatňuje, zapojuje se do dění ve světě, až začne žít vlastní život. Nezdá se to, ale musíme si připomenout, že pokud by kdokoliv byl o tento vývoj připraven, byl by na tom stejně jako dívanka z výše uvedeného příkladu. Ve vývoji samozřejmě hrají roli vzory, modely chování, které dítě pozoruje a opakuje – to je základ učení. Vzory druhých lidí jsou tedy pro člověka v době růstu a dospívání zcela nepostradatelné a v tom smyslu se bez nich nikdo bez výjimky nemůže obejít.

„Dobrá tedy, tak v dětství je to jasné, ale v dospělosti už může člověk dojít skutečně samostatnosti a nezávislosti, být sám sebou a žádné vzory nepotřebuje,“ mohl by opět namítnout imaginární oponent. Ano, v zásadě jistě ano; pokud bychom chtěli ustrnout ve svých názorech a izolovat se od svých pocitů, pak bychom mohli mít dojem, že jakákoliv sebereflexe je zbytečnou ztrátou času a energie.

„Co by udělal Ježíš na mém místě?“ Tuto rétorickou otázku může položit křesťan sám sobě v situaci, kdy se rozmýšlí, jak se rozhodnout. Je to otázka, která nemá objektivně zjistitelnou odpověď, protože Ježíš v té situaci nikdy nebyl, a i kdyby byl, rozhodl by se podle svého založení a to se zkrátka nedá určit. Ale pomůže to v získání pohledu z jiné perspektivy, v nalezení způsobu řešení, které by jinak člověka nemuselo napadnout. Pokud má křesťan nastudováno a vcítěno své osobní porozumění Ježíšovu mýtu, pak má v sobě dostatečně pevnou konstrukci pro představivost, a tudíž mu ta otázka přinese podnětnou inspiraci. Ježíš by v tomto případě posloužil jako vzor a model chování.

Podobnou otázku si může položit příslušník jakéhokoliv jiného náboženského směru, jen v ní užije osoby, které jsou tím či oním duchovním proudem ctěné. Ale stejně tak si tu otázku může kdokoliv položit o lidech, kteří nepřísluší k žádné tradici – stačí si prostě představit člověka, kterého si vážíme. „Co by udělal můj otec?“, „Co by udělala moje maminka?“, „Co by udělal pan Novák, který ke mně byl vždycky hodný a pomohl, s čímkoli jsem potřebovala?“, „Co by udělala paní Kmínková, o které vím, jak brilantně řeší podobné záležitosti?“

Vzorem nemusí být jen duchovní vůdce, může jím být kdokoli – třeba postava z oblíbeného filmu. I její použití k vlastní sebereflexi je podnětné.
(Obr © Alphaspirt | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Můžeme prohlašovat, že nepotřebujeme vzory a můžeme tomu i věřit. Nicméně pravdou zůstává, že jako lidé potřebujeme jedni druhé. Stejně jako ostrov, který je izolovaný jen zdánlivě.

(Foto z: www.commonswikimedia.org/wiki/File:Ford_Island_Pearl_Harbor_aerial_photo_1986.JPG.)

Jakkoliv se to může zdát podivné až banální, velmi podnětné je rovněž používat vzorů postav z knih, filmů, ba i televizních seriálů: „Co by na mém místě udělal primář Sova?“, „Co by udělala Popelka?“ Samozřejmě že to jsou uměle vytvořené postavy, ale každý vzor, který bychom kdy k sebereflexi mohli použít, je konstrukcí. To znamená myšlenkovou konstrukcí, kterou vytváříme v rámci své sebereflexe, kdy ve své představivosti sledujeme druhé, srovnáváme je se sebou a na základě toho se dále nějak chováme. Nejedná se o kopírování někoho jiného; jde o to překročit hranice svých vzorců chování a získat jiný pohled na věc. Nechť mi všichni čemukoliv věřící odpustí, k tomu může posloužit jako archetypální příklad imaginární postava Ježíše stejně jako paní Kmínkové, Popelky nebo primáře Sovy.

Když jsem studoval v Chicagu na unitářském semináři, velmi mne zaujal předmět zvaný Literatura pro liberální náboženství. Jeho hlavním smyslem bylo ukázat, jak může literatura být

zdrojem pro teologii. Během tohoto kurzu jsem se naučil vnímat beletrii jako teologickou literaturu – obsahuje totiž vždycky určitý rámec vnímání autora, který pak staví kostru a děj příběhu v tomto rámci vnímání. Dějům a osobám přisuzuje rozličné pozice, které mohou sloužit jako inspirace k teologické reflexi. Může to být historický román, detektivní příběh, sci-fi nebo jakýkoliv jiný text – a netýká se to jen literatury, platí to pro jakékoliv umění. Může to být báseň, obraz, socha, symfonie, populární píseň. A stejně tak je to s lidmi, kteří nám slouží jako příklady a vzory, ať už jsme je poznali osobně, zprostředkovaně anebo na stránkách knih, plátně kina či obrazovce televize.

Někdy jsme vůči vzorům vědomě rezistentní, nemáme je rádi, protože nemáme rádi, když nám je někdo předkládá, nebo dokonce vnucuje. Když si vzpomenu, jak nám ve školce vyprávěli o Vladimíru Iljiči Leninovi, jak musel jednou spát v krmelci, protože mu nikdo ve vesnici neposkytl nocleh, a že máme také být tak skromní

jako on, dodnes se tomu příkladu smějí. I když v duchu výše uvedených myšlenek to je podnětný příběh, přinejmenším stejně podnětný, jako příběh o Josefovi a Marii a jejich nocování v Betlémě. Jenže čeho je moc, toho je příliš, a vzor se pak snadno může změnit v karikaturu. Člověk vůči němu získá odolnost, může se na něj stát alergický a dokonce dojít k domněnce, že už zkrátka nikoho nepotřebuje.

Jiným příkladem může být Mayův Vinnetou, Foglarův Rikitan z Hochů od Bobří řeky anebo Mirek Dušín z Rychlých šípů. „To je nečestné a nesportovní,“ říká Mirek Dušín. Shovívavě se nad tím pousmějeme, ale na druhé straně cítíme morální velikost ideálů, které jsou v těchto postavách zosobněny, protože si v duchu přejeme, aby dobro vítězilo, aby se lidé kolem nás chovali čestně, férově a sportovně a abychom se tak dokázali chovat i my. Aby celé to Bratrstvo kočičí pracky hryzalo svědomí, když si na ta slova vzpomene, aby každý padouch dokázal říct „to je nečestné a nesportovní“ a jednal podle toho.

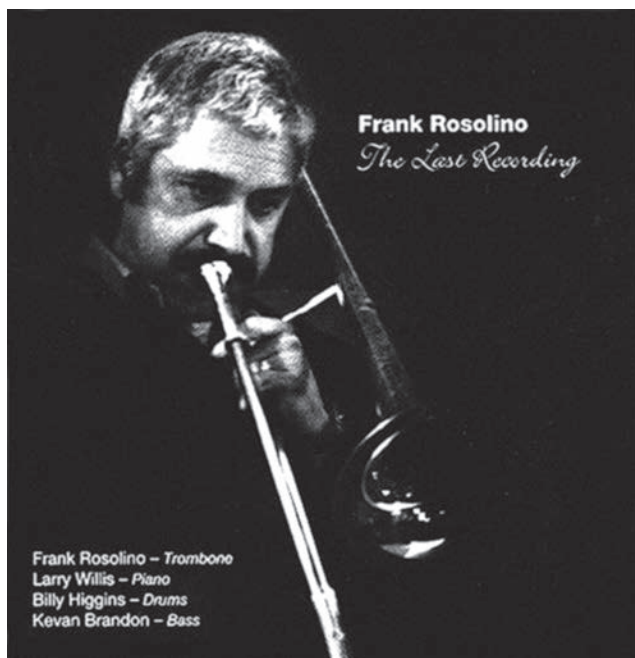
Fenomén extrémní izolace, o kterém byla řeč výše, se netýká jen dětí v raném věku. Izolace bez jakéhokoliv mezilidského kontaktu by se bezpochyby projevila i na těch, kteří se domnívají, že už nikoho nepotřebují. Jen nejsilnější je-

dinci by dokázali přežít extrémní izolaci bez duševních poruch, nebo aniž by si sáhli na život. Můžeme prohlašovat, že nepotřebujeme vzory a můžeme tomu i věřit. A v určitých rovinách našeho žití se bez nich opravdu obejdeme, aspoň na povrchu našeho vědomí. Nicméně pravdou zůstává, že jako lidé potřebujeme jedni druhé, to je podstata lidské civilizace a společnosti vůbec. Vystihuje to dobře rabín George E. Odell:

„Potřebujeme jeden druhého, když se rmoutíme a je nám třeba útěchy. Potřebujeme jeden druhého, když jsme v nesnázích a máme obavy. Potřebujeme jeden druhého, když jsme bezradní, v pokušení a je nám třeba posílit to nejlepší v nás. Potřebujeme jeden druhého, když vidíme, že bychom mohli dokázat něco skvělého, ale nemůžeme to udělat sami, bez pomoci ostatních. Potřebujeme jeden druhého, když se nám podaří dobré dílo, abychom náš úspěch mohli sdílet. Potřebujeme jeden druhého v okamžiku, když se věci nedaří a je nám třeba posily, abychom mohli začít znovu. Potřebujeme jeden druhého, abychom se vzájemně obohatili hovorem, naslouchali si i těšili se z okamžiků vřelého přátelství. Potřebujeme jeden druhého, abychom společně nacházeli cestu k tomu, co mnozí nazývají Bohem. Potřebujeme druhé během celého našeho života a oni potřebují nás.“¹

1 *Singing the Living Tradition*, č. 468, Boston: UUA1993.

Frank

Josef Musil

**Frank Rosolino (20. srpna 1926
– 26. listopadu 1978).**

(Obr. z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:FrankRosolino.jpg.)

Frank Rosolino se podíval na své dva spící syny a odjistil pistoli...

Ale než se to stalo, přihodila se spousta věcí. Mnohé z nich byly pěkné. Tak předně Frank Rosolino byl pozounista. Američan, a jak napovídá jeho příjmení, s italskými kořeny. Jeho rodiče odešli za velkou louží ze Sicílie. Usadili se v Detroitu a tam se jim 20. srpna 1926 narodil Frank. Odmalička měl cit pro hudbu. Jeho otec, sám nadaný hudebník, chtěl, aby syn hrál na akordeon. Jenže tenhle nástroj Franka neoslovil. Toužil po pozounu.

V bibli sice troubí na pozouny andělé, leč starý Rosolino nevěřil, že synek by ufoekl toho více než dva a půl metru stočené plechové roury s ozvučником na konci. Obměkčit se nechal, až když bylo Frankovi čtrnáct. Zašel do zastavárny a tam koupil pozoun za pětadvacet dolarů. Kdyby byl tušil, jak právě díky pozounu se Frank proslaví, jistě by se býval plácl přes kapsu a koupil koncertní model. Když se na něj Frank začal učit, po očku sledoval bratra, jak hraje na housle. Smyčec se rychle míhal a Frank podvědomě začal rychle míhat snížcem svého nástroje a to už mu zůstalo. „Rosolino dosáhl velmi plynulé a rychlé techniky, která je i dnes slyšána jen zřídka,“ zhodnotila jeho hru *Encyklopedie jazzu*

a moderní populární hudby z roku 1987. To už byl Frank devět let po smrti.

Za svého života netroubil jen tak pánu bohu do oken. Pro své vyjádření si zvolil hudební styl, který právě pánu bohu často vášnivě i vroucně tiskne dlaň, ačkoliv se o tom málo ví. Jazz. Pro nezasvěcené zvukový zmatek, pro zasvěcené nejdemokratičtější a nejinvencivnější duchovní hudba. Má nespočet podob. Základem je, že se sejdou tvořiví hudebníci, kteří uznávají daná pravidla a zároveň je společně překračují tak, aby vznikaly nové hodnoty zrozené z momentální fantazie, zažitých znalostí a vzájemné muzikantské úcty.

Je mnoho vážných teorií, jak byl počat jazz, než ho 26. února 1917 odstartovaly dvě nahrávky skupiny Original Dixieland „Jass“ Band. Já si myslím, že své početí bere ve vášnivých kázáních někdy koncem 19. století, kdy černošští duchovní šli s biblí v ruce třeba mezi upoceně dělníky a tam je o přestávce obraceli ke správným hodnotám. Jak asi znělo takové kázání mezi prostými černochoy někde na stavbě trati, kde vzduch čpěl potem, dřevem a karbolkou, předvádí reverend A. W. Nix ve své chicagské nahrávce z roku 1927 s názvem *The Black Diamond Express To Hell*.

Nespoutaná naléhavost, která dává slovům úplně jiný rytmus a intonaci, než když člověk prosí o Boží pozornost v předepsané katolické liturgii, je právě podstatou jazzu. Hudby, v níž hudebníci spontánně vyjadřují všechny emoce od radosti po smutek a bolest, kromě jediné – agresivity. Ta nemá v dobrém jazzu co dělat. A proto v USA společně dokázali jazzovat (nejdřív tajně) černoši a běloši dávno předtím, než unavená černoška Rosa Lee Parksová odmítla v autobuse uvolnit místo bělochovi a pak se strhly veřejné protesty proti segregaci. A proto dokázali společně vytvářet jazzovou skladbu křesťané, judaisté, islamisté, buddhisté i ateisté dávno předtím, než – ale tohle teď nechci rozebírat.

Zkrátka pokud unitářství hlásá, že se jednou spojí všichni oduševnělí lidé, kteří se postupně vymanili z okovů nezdravých dogmat svých náboženství a přitom nezapomínají na to dobré, co jim právě jejich náboženství dalo a ještě tím dobrým umějí obohatit ostatní lidi, pak, vážení unitáři, nic ve zlém, ideál je to nádherný, nicméně v jazzu je tohle běžné už dávno pradávno a nebylo k tomu zapotřebí jediného učeného spisu. Stačilo se v dobré vůli setkat a společně hrát ne podle not, ale podle toho nejlepšího, co má člověk v srdci. Barva kůže, náboženská či sociální příslušnost? Tím se v jazzu nikdo nezabývá.

Nebyť téhle muziky, těžko by se byli setkali například Romano Mussolini, nejmladší syn duceho, a Oskar Klein, rakouský Žid. Romano hrál na klavír a Oskar na trubku, klarinet, kytaru a ještě foukací harmoniku. Oba se upsali jazzu. Ten první ho v junáckých letech hltal v pohodlí poblíž fašistického tatíka, ten druhý v uprchlickém táboře v Arsieru. A právě jazz je po letech oba přivedl na stejné pódium a do stejného nahrávacího studia. Vzniklo přátelství a člověk se chtít nechtít musí uculovat, když vidí fotku, na níž starý Oskar Klein položil přátelsky ruku na rameno Romana Mussoliniho, který se ke stáru značně podobal svému tátovi... A podobných příběhů by se našlo!

Právě téhle hudbě propadl Frank Rosolino. Kotlík amerického jazzu okořenil svým sicilským citem pro melodii, v níž se lyričnost snoubila s temperamentem. Měl to prostě v genech a věděl, jak to zapojit do hudby, která vzkvétala daleko od vlasti jeho předků. „Všichni jsme se

zapotáceli,“ vzpomínal pozounista Bill Russo na okamžik, kdy to Frank rozbalil na pódium. Jeho nápady, smělost provedení, intonační jistota a rychlost zejména ve vysokém rejstříku, v němž hrát na pozoun je tak obtížné... Pro pozounisty byl Frank prostě vzorem hned od padesátých let, kdy jazzu ukázal, že do něj patří. S jeho příchodem na pódium přicházel i skutečný tvůrčí duch, jež ostatní hráči tušili v ovzduší, když si Frank sestavoval pozoun, a vzápětí je ten tvůrčí duch pohltil a vybičoval k vlastním výkonům, jakmile foukl do nátrubku.

Pozounisté si doma přehrávali jeho sóla a snažili se hrát s ním. Někteří si jeho nápady přepisovali do not, načež se klopotně učili to, co mistr vychrlil ve šťastném tvůrčím okamžiku. Takové okamžiky se řetězily jeden s druhým pokaždé, když improvizoval za citlivého doprovodu ostatních hudebníků. Nešlo ale jen o to zvládnout jeho techniku – nezapomeňme, že mluvíme o jazzu – šlo o to načichnout jeho duchem a kousek toho ducha snad otisknout i ve vlastní hře. To se jeho nejlepším učedníkům jistě povedlo, a když k tomu přidali vlastní citění, de facto říkali Bohu, který nám dává správnou invenci: Jsem připraven! Směle do mě!

K osobě Franka Rosolina podotýkám, že dle svědectví se k ostatním hudebníkům choval přátelsky a sám se nestavěl piedestal nejlepšího jazzmana. Rád hrával s dalšími pozounisty a chválil je, když se jim podařilo pěkné sólo. Dobrý jazzman má schopnost předvést svou jedinečnost a zároveň při tom spolupracovat s ostatními. Což Frank opravdu uměl. Navíc i obstojně zpíval a komediantství mu nebylo cizí. Byl to dobrý parťák a uměl vtipně glosovat. Saxofonista Don Menza ho považoval za jednoho z vůbec nejoblíbenějších a nevtipnějších lidí v jazzu.

Když mu bylo kolem pětáctýřiceti, přihodilo se nemožné: jeho dokonalá hra se stala ještě dokonalejší. Více lyričnosti, více oduševnělosti. Pokud věříte jako já, že dobrý jazzman vlastně nehraje, nýbrž vypráví příběhy a že většina těch příběhů je vlastně rozmluva s Bohem, pak Frank v té době prostřednictvím svého pozounu hovořil s Bohem stále naléhavěji.

Ti, kdo ho měli jako vzor, a rozhodně to nebyli jen pozounisté, nepochybovali, že zvolili správně. Avšak málokdo věděl, co tu proměnu

vyvolalo. V únoru 1972 vešla Frankova manželka do garáže, zavřela za sebou dveře, sedla do auta, otočila klíčkem a seděla ve spalínách tak dlouho, až zemřela. Dopis na rozloučenou se nenašel. Zato po sobě zanechala dva malé chlapečky. Frank na ně zůstal sám. Zešedivěl. Žil v sebevýtčkách, soužily ho deprese. Chvilky s pozounem před mikrofonom byly pro něho vzácnými okamžiky, kdy konečně směl nechat všechny starosti hmotnému světu (a ještě za to dostal zapláceno).

Takhle to říkají jedni. Druzí mají jiný názor. Jason a Justin, tak se jeho synové jmenovali, byli tehdy rozesmátí, plni energie – „zrovna jako Frank,“ připomíná spoluhráč, který viděl Franka a jeho děti na večírku.

Devatenáct set sedmdesát osm. Poslední rok Frankova života. Spoluhráči opět vzpomínají, jak byl vtipný, jak se všichni okolo něj váleli smíchy, když jim svým humorem krátil cestu domů z vystoupení, jak se občas dokonce smál i Frank. Ten jinak své fóry trousil s nezúčastněnou tváří Angličana. Při cestování letadlem žertoval, že si vezme za ženu letušku, která je obsluhovala, což asi mělo pozlobit jeho přítelkyni Dianu. Bydlel právě u ní, samozřejmě i s Jasonem a Justinem. Jasonovi bylo toho roku sedm let a Justinovi devět.

Pětadvacátého listopadu večer se s Dianou domlouval, že si spolu vyjdou do nočního klubu Donte's. Setkávali se tam především jazzmani, aby si společně zahráli jen tak pro radost. Ale Frank nakonec řekl, ať tam jde Diana s kamarádkou, že on radši zůstane doma s chlapci. Ženy se z klubu vracely ve čtyři ráno. Jely autem. Na příjezdové cestě k domu zastavily a ještě si v autě povídaly. Viděly odtud na okno pokoje, kde spali chlapi.

Najednou v okně zahlédly záblesk. Nevěděly, co to je. Raději vystoupily z vozu a šly do domu. Když vstupovaly do bytu, ozval se výstřel. Uvnitř spatřily krvavou scénu. Podle policejní zprávy Frank střelil každé dítě do hlavy a pak obrátil zbraň proti sobě. Ve chvíli, kdy Diana s kamarádkou uviděly tu hrůzu, Frank ještě jevil známky života. Vzápětí vydechl naposledy.

Devítiletý Justin byl mrtvý a poblíž něho ještě maličko žil mladší Jason. Rychle do nemocnice a tam dlouhá operace. Přežije, ale nebude

slýšet ani vidět. Lékařům se přesto podařilo navrátit chlapi sluch. Natrvalo zůstal slepý. Koronerova zpráva uvádí, že v době vraždy se v těle Franka Rosolina nenacházelo žádné významné množství alkoholu nebo drog.

Teprve pak si někteří jeho přátelé vzpomněli, že tento jinak vždy veselý člověk přece jen jednou propadl beznaději i před nimi a řekl, že po sebevraždě jeho manželky jsou chlapi i on úplně sami a že by bylo možná lepší, kdyby odešli za ní. A aby to bylo ještě propletenější, Frank měl z předchozího manželství dceru Felicii. V době neštěstí jí bylo patnáct a naštěstí u toho nebyla. Po Frankově smrti se odstěhovala se svou matkou na Nový Zéland. Na internetu se objevila zpráva z druhé ruky, že prý usiluje o přezkoumání celého případu. Prý nevěří, že vraždil její otec. Prý do bytu vnikla nějaká žena a všechny tam postřílela. Jenomže zprávy z internetu nejsou nic jiného než prý, prý, prý...

Na pohřeb Franka a jeho syna přišli jeho nejbližší. Muzikanti, kteří s ním hrávali, kteří ho měli nadosah, a přitom o jeho skutečných starostech nic nevěděli. A ti, kdo Franka měli za vzor? Zavrhli ho. Ne úplně všichni, ale někteří ano. „Přestal jsem poslouchat jeho desky,“ prohlásil jeden hudebník. Vše, co Frank Rosolino za celý svůj život vytvořil, smetla událost z časného jitra 26. listopadu 1978.

Můžeme jim to však mít za zlé? Víme, že teď budu srovnávat nesrovnatelné. Dopřejte mi tu rozmařilost. Třeba máte rádi růže ve váze a třeba by vás potěšila jejich kresba z roku 1912, i když nemá valnou uměleckou hodnotu. Takový dárek si přece běžní lidé běžně dávají a běžně se z něho potom těší, když jejich oči spočinou na obrázku pověšeném na stěně. Amatérští malíři by si možná mohli takový obrázek vzít za vzor. Jenomže – těšili byste se z těch růží, kdybyste pokaždé zavádili i o výtvarníkově jméno, které on připojil k obrázku snad v domnění, že udělá díru do světa kumštu? Na zmíněném dílu je napsáno: A. Hitler.

Mám se v tomto textu zamyslet nad prospěšností či zbytečností vzorů v náboženství. Místo toho jsem vám vyprávěl příběh o Franku Rosolinovi. Vzory příkladných činů jsou pro život člověka jistě dobré. Potíž je ale v tom, že je činí lidé, kteří mohou kdykoliv selhat. A když

selžou (byť předtím vykonali mnoho dobrého), je snadné je odsoudit a zavrhnout. Je to nejen snadné, ale i lidsky pochopitelné, neboť ti, co je zavrhli, jsou také lidé, kteří mohou selhat. Někdo může považovat za jejich selhání právě to, že náhle odmítli vzory, které v jejich očích selhaly. Začínáme se dostávat do bludného kruhu slova selhání, což naznačuje, že v obou případech jde o různé strany téhož.

Jsou lidé, kteří mají za svůj životní vzor Jana Husa, Tomáše Garrigua Masaryka anebo Alberta Einsteina. Jmenuji jen namátkou. A hned se mi vybavují lidé, kteří právě těmto třem osobnostem nemohou přijít na jméno, jelikož se o nich dozvěděli něco nepěkného, co se o nich snažili další lidé ututlat ve „vyšším zájmu“. Násnadě je otázka, jestli jejich zjištění jsou pravdivá, nebo ne, a s ní se vynořuje další otázka, zda ti, kteří Husa, Masaryka a Einsteina adorují, nechtějí přijmout námítky jen proto, že by jejich vzor pak už pro ně nebyl vzorem.

Když si tak vybavuji seznam osobností, které současná nemilitantní náboženství berou jako své vzory, říkám si, co všechno se asi na ty dobré lidičky ještě neprovalilo. A docházím k tomu, že abych duchovně žil, není mi nezbytně potřeba vzorů. Dokonce ani duchovní literatury a všech těch duchovních památek, jak je za tisíciletí lidé vybudovali, pak mnohé rozbili nebo nechali zapadnout do prachu, aby je pak zase někdo vyhrabal, oprašoval a – adoroval. O čem například hlavně pojednává náboženská literatura? Nu, už podle slova náboženská je jasné, že o Bohu.

Dělá to dojem, že pro nábožensky založeného člověka by měla být její četba nezbytná.

Teď si představte, že vaše chuť v ústech si nejmíc pošmákně na slaném. Já vím, že už si podruhé dopřávám rozmařilosti srovnávat nesrovnatelné, nicméně uznejte, že když jsem to před chvílí udělal poprvé, neslibil jsem, že je to naposled. Tedy, naše „mlsná“ jde po slaném. Budeme si kvůli tomu do úst sypat sůl? V krajní nouzi snad, nicméně mnohem příjemnější je ukojit chuťové pohárky krmí, v níž je sůl obsažena a svou přítomností dává celému talíři ten správný šmak.

Já to se životem duchovním, chcete-li s náboženským, vidím stejně. Abych prožíval Boží přítomnost, vyloženě nutně k tomu nepotřebuji čist, co o destilovaném Bohu napsali jiní lidé. Nepotřebuji nekriticky žasnout nad vypjatými výkony Božích následovníků, když si mysleli, že následují Boha.

Boží přítomnost vnímám z mnoha věcí okolo sebe. A také z některých počinů lidské tvořivosti. Mimo jiné i z jazzu, který mne přitahuje ze všech hudebních stylů nejmíc. Nečekanost lidských selhání si uvědomuji. Současně si říkám, že kdyby těm lidem v jejich šťastných chvílích tvořivosti tu tvořivost Bůh nedal, prostě by ji neměli. Rád Bohu děkuji za to, že mi dal tohle poznání. Jenomže jsem ho schopen jen někdy. Což mě mrzí.

Ještě bych k tomu měl něco napsat, ale promiňte, mám teď chuť zalézat si na sólech Franka Rosolina.

(Foto © Derek Bridges, 2009, www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Freret_Street_Festival_Trombone_Abita.jpg.)

O evoluci, náboženství a úctě k tajemství

Rozhovor s Filipem Jarošem

Mgr. Filip Jaroš, Ph.D., vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu UK, doktorské studium pak absolvoval na katedře filozofie a dějin přírodních věd Přírodovědecké fakulty UK. Dnes vyučuje na katedře filozofie a společenských věd Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Z jeho prací je veřejnosti možná nejznámější jeho obsáhlý kritický doslov k českému překladu knihy R. Dawkinse Boží blud.

Jak jste se dostal k profesnímu propojení humanitně a přírodovědně zaměřených oborů (ve Vašem případě biologie a filozofie), které v dnešní době nebývá příliš obvyklé?

Nastoupil jsem na doktorské studium na katedře filozofie a dějin přírodních věd pražské Přírodovědecké fakulty, na níž (jak již vyplývá z názvu) je dobré znát jak svět přírodních věd, tak filozofie. A bývá to tam zejména u učitelů standardem.

A ještě předtím?

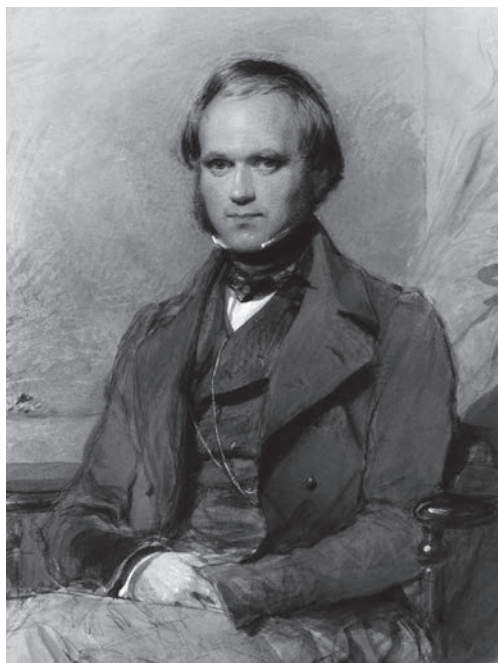
Dříve než filozofie mě zajímala biologie, byl to dětský koníček. Ale většinu času na gymnáziu jsem věnoval matematice, kterou jsem poté i vystudoval. Teprve pak jsem se rozhodl celkově si obohatit vzdělání. K filozofii jsem se blíže dostal až na doktorském studiu.

Kdy Vás začala zajímat samotná evoluční teorie?

To byl právě zájem již od základní školy, ale aktivně a odborně pojatý až v doktorském studiu.

Jaký vývoj vlastně prodělala evoluční teorie za dobu své existence? Pokud to vůbec lze nějak zobecnit, stručně vystihnout.

Nejdůležitější rozdíl mezi tím, jak o evoluci přemýšlel Darwin, a tím, jak přemýšlí většina

Charles Darwin (1809–1882), zakladatel evoluční biologie. (Portrét z konce 30. let 19. století, po návratu z plavby na lodi Beagle, Autor George Richmond, z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Charles_Darwin_by_G._Richmond.jpg.)

biologů, je v tom, že Darwin se zabýval zvířaty jako jedinci, kdežto v dnešní době se biologie hromadně věnuje genům a hledá evoluci na úrovni genů. To platilo hlavně v 70.–80. letech 20. století. V dnešní době se situace zase trochu mění – geny jsou pořád důležité, ale zároveň jde biologům víc o to, jak se „zapínají a vypínají“. Některé důležité genové kaskády se při výstavbě živého organismu chovají podobně, jako když rozsvěcujeme a zhasínáme světlo. Ovšem dnešní biologie se již zase dost zajímá i o výsledné tvary, víc než třeba před čtyřiceti lety.

Nicméně z Darwina evoluční biologové vycházejí stále?

Ano, každý evoluční biolog vám bude přísahat na Darwina jako na toho nejdůležitějšího vědce. Když se však budete zajímat o biologii z pohledu filozofie, kde jde i o to, jaké přirovnání a metafory se v odborných pracích používají, pak největší rozdíl mezi Darwinem a většinou současných biologů (zejména těch, kteří se za-

bývají výzkumem genů v laboratořích), je v tom, že Darwin přirovnával zvířata víceméně ke člověku, kdežto v dnešní době jsou zvířata přirovnávána spíše ke strojům. Příkladem může být již zmíněné vypínání a zapínání genů. Nemůžeme samozřejmě říct, že to jsou jednoduché stroje, jako třeba mechanické hodiny, ale spíš něco ve smyslu počítače. To je z filozofického hlediska největší posun od Darwina a jeho díla.

V průběhu vývoje evoluční teorie v podstatě vždy existovaly náboženské proudy a směry, které připouštěly její slučitelnost s vírou. To ostatně nevyklučoval ani sám Darwin. Mohl byste je zmínit?

Obecně je to tak, že nelze mluvit o nějakém uceleném hnutí nebo proudu. Spíše o jednotlivých myslitelích. Pokud budeme hovořit o křesťanském nebo křesťanstvím ovlivněném prostředí, s nímž je tato problematika historicky svázaná, lze říci, že v období po Darwinovi někteří křesťané evoluci vítají a jiní zavrhnou. Je ovšem zajímavé si uvědomit, že odpor křesťanů vůči Darwinovi možná spíš roste – v poslední době především v Americe. Spory o slučitelnost evoluce a křesťanské víry jsou dnes možná zostřenější než kdy dřív.

Asi nejdůležitější postavou mezi těmi, kteří kdy veřejně obhajovali slučitelnost evoluce

Teilhard de Chardin (1881–1955), náboženský myslitel, paleontolog. (Foto 1955, Archives des jésuites de France, z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:TeilhardP_1955.jpg.)

a náboženství, je stále jezuita Teilhard de Chardin, který byl Vatikánem akceptován až v posledních desetiletích. Jeho dílo je syntézou vědeckého myšlení a hluboké křesťanské víry, je to svébytný žánr.

Ovšem od doby, kdy Teilhard de Chardin zpracoval své dílo, již uplynula mnohá desetiletí. Došel později někdo v jeho stopách dál?

To je složitější. Teilhardovi se vytýká, že mísil vědu s teologií. Většina věřících lidí, kteří budou mít akademické vzdělání třeba ve filozofii a budou se dívat pozitivně na evoluci, pravděpodobně v dnešní době nepřistoupí k tomu, aby to vše sjednotili do jednoho žánru. Biologie dnes přichází s tak speciálními poznatky, že je velmi ošidné pokusit se je dosadit třeba do biblického příběhu. Pokusy o syntézu proto víceméně ustaly.

Ovšem dávno před Teilhardem de Chardin to byl Robert Wright, protestantský teolog, který Darwinovo dílo vítal jako nejzajímavější teologickou inovaci křesťanství tehdejší doby. U protestantů byl vstřícný přístup častější, mají rádi přírodní zákony a Darwin podle Wrighta nebo Aubreyho Moora představil nejdůležitější přírodní zákon, který působí na Zemi. Pozitivní receptce darwinismu tedy přišla původně z řad protestantů.

Dnes je tedy zjednodušeně řečeno cesta udaná Teilhardem de Chardin, cesta syntézy, uzavřená?

Mám za to, že ano. Je velmi důležité si uvědomit, jak říká Zdeněk Kratochvíl, že ve všech takových debatách musíme především rozlišovat mezi různými žánry. Výpovědi o světě jsou prostě rozdílné povahy – můžete toho říci hrozně moc básní i učebnicí evoluční biologie, ale je velmi ošemetné oba žánry slučovat. Dnešní věda má svůj jazyk, který je schválně vystavěn tak, aby neměl mnoho společného s pohledy mytologickými, básnickými a podobně, zatímco – alespoň z mého pohledu – má-li být náboženská výpověď živá, přesvědčivá a posilující, musí mít básnický jazyk, nebo alespoň částečně.

Výzvou svého druhu může být napsat něco o dějinách života na Zemi tak, aby tato výpověď byla zajímavá i pro křesťana. Mám za to, že aby případná syntéza měla smysl, musela by se nej-

prve vyrovnat s dualismem duše a těla. Protože zatímco křesťané vesměs věří ve speciální stvoření duše, většina biologů (pomiňme, že biologie obecně má problém mluvit o duši) bude mít pravděpodobně za to, že vznik duše souvisí s tělesným vývojem. A ještě jedno úskalí se objevuje: většina křesťanů by ráda viděla jako vyústění evoluce vznik člověka. To je ale z hlediska evoluční biologie problematické, protože v dnešní době je spíše preferován přístup, že živočišné druhy jsou si vývojově rovnocenné, tedy cílem evoluce je člověk stejně jako velryba. Nechci říkat, kde je pravda, jen myslím, že je to další aspekt, který potenciální syntézu dost komplikuje.

V českém prostředí se tématu jak spojit biologie a náboženství asi nejvíce věnuje Marek Vácha. Dělá to dost poctivě, ale nemám pocit, že to přináší něco navíc.

Ve kterých momentech se naopak ony pomyslné nůžky rozevíraly? Jakými cestami jsme od dob Darwina, kdy vztah biologů a teologů ohledně evoluce ještě nebyl vyhraněný, dospěli až do dnešní doby, kdy jde v některých ohledech a na určitých platformách o nesmiřitelný spor?

Důležitým momentem bylo posílení protestantských kreacionistických škol v Americe, tedy nejprve ve 20. letech 20. století a znovu pak v 80. letech. Od té doby se tento spor vyhrcojuje a šíří za hranice USA, do Evropy i do islámských zemí (zde je evoluční myšlení často vnímáno jako západní import). A v rámci darwinismu se v podstatě ve stejné době etablovalo ateistické hnutí, které se snaží dokázat několik tvrzení: například že Bůh pravděpodobně neexistuje, náboženství má evoluční kořeny a je „ingroup“ fenoménem (sloužícím k posilování skupinové identity), nebo že náboženství je svého druhu blud. Hovoří se zpravidla o hnutí nového ateismu (to pojmenování se objevilo po roce 2000) a jeho zástupci tvrdí, že to, co říkají, je doloženo vědeckými myšlenkami, vědeckými výsledky. Takový pohled samozřejmě jakékoli přiblížení biologie a teologie znemožňuje, již proto, že zadáním je tyto dvě oblasti co nejméně rozdělit.

Zastavme se prosím krátce ještě u neodarwinismu, tedy u moderního pojetí evoluce, které se snaží sloučit hlavní myšlenky darwi-

nismu a poznatky mladších vědních oborů typu genetika, molekulární biologie. Vy jste v jedné své přednášce podle mne výstižně uvedl, že neodarwinismus zrušil harmonii jednoho stvoření...

Myslím, že bez kontextu nelze této větě správně porozumět. Aby dávala smysl, je nutné upozornit na ono užívání různých metafor, jak u Darwina, tak u neodarwinismu. Zkusím to vysvětlit: Texty některých autorů, zvláště pak Dawkinse, vyznívají tak, že zvířata jsou svým způsobem jen sofistikovanými stroji, kdežto člověk má rozum, kterým je schopen vyzkoumat mimo jiné evoluční zákonitosti a morálku, díky níž je schopen se povznést nad zákony přírodního výběru. Tím je najednou něčím víc než ostatní organismy. – Na to jsem chtěl oním výrokem upozornit. Nedá se ale rozhodně vztáhnout na všechny neodarwinisty; z druhé strany lze jmenovat například Franse de Waala, který se hlásí k neodarwinismu (ostatně tak se nyní označuje celá etapa biologického výzkumu), a přitom dokazuje, že základ morálky existuje i u lidoopů.

Z toho, co říkáte, mi zjednodušeně vyplývá, že ve vztahu biologie a teologie jsou dnes dogmatictější někteří vědci než teologové. Je to tak?

Já jsem přesvědčen, že to tak opravdu je. Můžete citovat Jana Zrzavého, který to prohlásil, ačkoli sám je evoluční biolog a o náboženství si asi nic zvláště pěkného nemyslí. Prohlásil to na základě pozorování projevů teologů a vědců na konferencích typu „Věda a víra“. Je bohužel mnoho biologů, kteří ztratili pokoru vůči záhadám světa, získali pocit, že jsou všechny buď vyřešené, nebo řešitelné, a vlastně jsou to spíše teologové, kteří by byli rádi za určité přemostění.

Na tomto místě by ale možná stálo za to zastavit se ještě u jednoho zajímavého jevu: Když mluvíme o vztahu vědy a náboženství, je důležité doplnit, že mnoho vědců, kteří dosáhnou určitého věhlasu, mívá pokušení vyjádřit se ke světu jako k celku. A málokdy si uvědomí, že k tomu jejich vědecká erudice najednou nestačí. Pak produkují díla, která mají určité paranáboženské rysy. Najdete to u Edwarda O. Wilsona, který je jedním z nejdůležitějších současných

Adolf Portmann (1897– 1982), švýcarský biolog a filozof. (Foto z: www.databazeknih.cz/autori/adolf-portmann-64506.)

neodarwinistů, u Jacquese Monoda i dalších. Na konci svých spisů tito vědečtí materialisté zpravidla mluví o budoucnosti člověka a roli náboženství, přičemž vyjadřují naději, že věda nakonec vytlačí víru v Boha a náboženské citění se přeměruje jinak... Mísí se zde jejich neoddiskutovatelné zapálení pro vědu s iluzí, že zapálení pro vědu by mělo být smyslem lidstva jako celku. Na tom se ukazuje, že ačkoli věda o sobě ráda tvrdí, že se věnuje úzce odborným tématům, tak vědecké společenství nakonec stejně produkuje lidi i díla, jež se vyjadřují k věcem, které tradičně patří do domény náboženství a filozofie. Proto bohužel není možné úplně bez výhrad přijmout přesvědčení některých lidí, že vědci se věnují jen vědě, a náboženství ať se věnují jen teologové. V praxi se nakonec ukazuje, že ti i ti se vyjadřují ke světu jako celku.

Zde je možná na místě zmínit se podrobněji o Adolfu Portmannovi, švýcarském biologovi, jehož dílu se poměrně dost věnujete. Mohlo by jeho dílo být stavebním kamenem zmíněného přemostění?

Ačkoli v mých očích by Portmannovo myšlení bylo takovým dobrým přemostěním, musím poctivě říct, že on sám se tomuto tématu úzkostlivě vyhýbá. O náboženství, pokud je mi známo, nepíše v souvislosti se svým názorem na evoluci nic. Jeho dílo je mi sympatické, protože

překonává onu zmíněnou dualitu duše a těla. Ne však tím, že by měl vypracovanou nějakou evoluční teorii na vývoj niternosti (Portmannův pojem zhruba odpovídající duši), ale je pro mě dědicem Darwina kvůli tomu, že si všímá životních forem především tak, jak se nám jeví, jak je vnímáme na úrovni našich smyslů – mimo mikroskopy a sofistikované laboratorní techniky. Hodně vychází z pozorování zvířecího chování a vzhledu. Je ve vědě i filozofii představitelem fenomenologické tradice, která spoléhá spíše na zkušenost a smyslovost než na logické modely.

Jedna z možností jak chápat evoluci je, že evoluční proces je natolik komplikovaný, že ho nejsme schopni uspokojivě popsat a rozhodně ho nevtěsnáme do žádných přírodních zákonů vyjádřených matematicky. V tom je pro mě náboženská dimenze evoluce – nepredikovatelnost výsledků a celkový pocit tajemství s tímto procesem spojený. Zde Portmann projevuje velkou úctu a slovo tajemství se v jeho *Nových cestách biologie* opakovaně vyskytuje. V tom spatřuji jeden z největších rozdílů oproti evolučním biologům zařazovaným k neodarwinistické škole. Protože když se dnes řekne věda, tak se mimoděk vylučuje pocit, že je pro nás něco tajemstvím v původním silném smyslu nepoznatelnosti.

V té souvislosti se znovu vrátím k jedné z předchozích otázek. Pokud byste chtěla dát v současné době dohromady vědu a náboženství, tak by se nejdříve oba tyto přístupy ke světu musely proměnit, aby spolu byly vůbec schopny komunikovat. Protože většina vědců, pokud jim řeknete, že evoluce je tajemství, které nebudeme moci nikdy plně poznat, bude mít pocit, že jste přišla z jiné planety.

Ještě jednou si vás dovoluji citovat: O Portmannovi jste řekl, že pouhé přežití je u něj předpokladem, nikoli určením života. Co je tedy pro Portmanna základním smyslem nebo směřováním života?

Portmann patří do tradice fenomenologie a říká, že smyslem živých forem je jejich sebeprezentace. Což je dost problematický pojem bez osvětlení širšího kontextu, ale v zásadě to znamená, že živé formy jsou v mnoha případech velmi komplikované a krásné proto, že jeden ze smyslů

evoluce je tvorba estetických struktur. Zatímco v rámci darwinismu je na organismus primárně nahlíženo na základě otázky, jak struktury, ze kterých se skládá, pomáhají k přežití, u Portmanna je vhodné se ptát, co tato struktura znamená z hlediska vzájemných vztahů mezi organismy. Na jednotlivé druhy lze podle Portmanna pohlízet jako na svébytné výtvoři tvůrčího evolučního procesu, který nás přesahuje. Portmann tvrdí, že životní formy jsou mnohem bohatší (například co se týče zbarvení a celkové vizáže), než by bylo nutné z pohledu pouhého přežití. A říká, že toto je klíčový rys života; není to náhoda, ale rys evolučního vývoje, bez jehož zhlédnutí nám unikne podstatná dimenze evoluce.

Při přípravě materiálů pro tento rozhovor jsem vícekrát narazila na mně do té doby neznámé jméno biologa Theodosia Dobzhanského. Je jeho dílo důležité z hlediska kontextu, který v tomto rozhovoru sledujeme?

Určitě. Pocházel z Ukrajiny, ale na konci 20. let 20. století emigroval do USA a dnes je uznáván jako jeden z nejdůležitějších autorů toho, čemu se říká nová syntéza. (*Tedy v podstatě slučování myšlenek a poznatků několika vědních oborů, zejména evoluční biologie a genetiky, zhruba od 30. let 20. století; pozn. red.*) Dobzhansky byl příslušníkem pravoslavné církve a zároveň zapálený evoluční biolog, profesí genetik. Ve svém slavném článku *Nothing in Biology Makes Sense Except in the Light of Evolution* (*Nic v biologii nedává smysl, ledaže ve světle evoluce*) vyjadřuje přesvědčení, že stvoření a evoluce představují stejný proces. Křesťanství není v žádném rozporu s poznatky evoluční biologie, jen nesmíme očekávat, že v bibli se nachází vědecká zpráva o vzniku světa a života. Dobzhansky se plně hlásí k odkazu Teilharda de Chardin.

Jaký je Váš názor na genové manipulace? Evoluce probíhala dlouhý čas samovolně a najednou člověk objevil nástroje, kterými ji může ovlivňovat. Kam to může vést?

To je složité odhadnout. V první řadě ale považuji za správné trochu otupit palčivost té otázky: Uvědomme si, že určité typy genových manipulací provádí člověk již tisíce let. Mám na mysli proces domestikace, zvířat i plodin. Již v neolitu bylo vypěstováno obilí jako výsledek mnogageneračního křížení. Ve výsledku je pak

asi jedno, jestli křížíte organismy jako celky, nebo v genetickém inženýrství zevnitř. Z tohoto pohledu je velmi složité rozlišit, co je ještě „přirozené“, a co již ne.

Ale protože tu záležitost pocítuje jako problémem spousta lidí, nelze ji takovým konstatováním jednoduše uzavřít. Potenciálně to samozřejmě může být katastrofa pro lidstvo, stejně jako jí může být spousta jiných věcí. Nějaká forma regulace je asi vhodná, ale je těžké stanovit přesná pravidla. Zeptejme se jinak: Proč se toho lidé tolik bojí? Bojí se, že vznikne něco, co nedokážeme odhadnout. Obávají se představy, že když se změní některé geny, změní se úplně podstata organismu, jeho přirozenost. Já jsem ale přesvědčený, že organismy jsou daleko robustnější a že když vyměníte nějaké geny, pořád ještě máte buněčné struktury, které musí ony změny interpretovat, a tělo je také víc než jen výsledek pouhých genetických procesů. Jako výsledek genetických manipulací vznikne nějaký hybrid, ale organismy obecně jsou dost konzervativní, takže vždycky přetrvává většina původních vlastností. Ale rozhodně něco nebezpečného vzniknout může, stejně jako může vzniknout něco nebezpečného, když na střeoevropské zahradě vysadíte druh z Ameriky, který se začne rychle šířit a zkříží se s domácími druhy.

Já v této souvislosti považuji za skutečný problém jinou věc: a to které typy lidí toto trápí, a které naopak ne. Genetické manipulace vnímají jako hrozbu především ekologické kruhy, dost možná to souvisí i s jejich paranáboženským vnímáním světa. Tyto manipulace jsou symbolem technicistního chápání života a působivost genetického inženýrství je založena na tom, že věci kolem nás často chápeme mechanicky (v posledku pak i sami sebe). Kdybychom toto redukované, mechanistické vnímání opustili, asi by ubylo obav z genetických manipulací. Ukázalo by se, že v něčem jde o nafouknutou bublinu, ale hlavně by nám došlo, že když přestaneme životní formy chápat technicistně, tak budeme mít víc smyslu pro to, že to, co je na nás fantastické, jsou duševní hlubiny, které mechanickému chápání unikají. Možná by nás potom přestalo tolik zajímat, co vše jsme schopni vytvořit uměle, ale začali bychom se zabývat více sami sebou a životem, tak jak vznikl a vyvíjel se v průběhu biologické evoluce. Na-

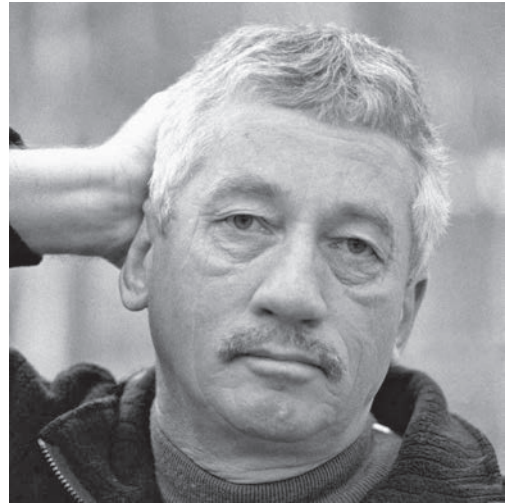
jednou bychom zjistili, že je to mnohem úžasnější než vše, co vytváříme v laboratořích. Zde bych rád citoval Portmanna, který říká: „Ruče pryč od životní formy, kterou jsme nestvořili.“

Genetické manipulace asi nikdy nebudou katastrofou, nikdo nás za ně nepotrestá. Ale proč jsme jimi tak posedlí, když zvířata i rostliny kolem nás jsou tak úžasné; proč si raději nevážíme toho, jak je i nás stvořila evoluce? Jsem přesvědčen, že evoluce je moudřejší než my a že je třeba to respektovat. Samozřejmě, bez lidské zvědavosti a vědy bychom nedospěli k podstatným výtvarným, jako jsou teplé domovy nebo mobilní telefony, ale je třeba mít před přírodními procesy úctu.

Čím Vás evoluce nejvíce zajímá? A zůstane podle vás tajemstvím i do budoucna – navždy?

To určitě, evoluce zůstane pro člověka tajemstvím navždy. A čím mě zajímá... Asi fascinující schopností stvořit tolik různých a krásných druhů organismů, v neposlední řadě člověka, a to nejen co se týká hmotné a vizuální složky, ale také co se týká duševních hlubin. Jsem přesvědčen, že duševní hloubka se skrývá i ve zvířatech. Se zvířaty, minimálně s těmi domestikovanými, komunikujeme denně a pro naše žití jsou velmi podstatná. Důležité je uvědomovat si úzké sepětí lidí a jiných organismů. Uvedme příklad: z Darwinova díla je vidět, že zvířatům natolik dobře rozuměl, že vůbec neměl problém jim připisovat vlastnosti jako rozum, zvědavost, soucítění. Já sepětí zvířat a lidí prožívám v podstatě nábožensky.

Bylo by dobré zmínit v této souvislosti ještě jednu věc: v moderní době se jak věda, tak teologie velice racionalizovaly. Ale pokud má náboženství být živé, musí být do značné míry iracionální a takové by mělo být možná i pozadí vědy... – ale který vědec vám to řekne. Já myslím, že dokud přísně neracionalizujeme, můžeme i o evoluci mluvit v obrazech a slovo tajemství by zde mělo mít důležité místo. Profesionální biolog použije nějaké teorie a často se pak stane, že tyto teorie úplně vytlačí původní obrazy, které ještě měly nějaký nimbus tajemství. A to se často stává i teologům s Bohem. Pak se z toho v obou případech snadno stane dogmatismus a lidé se navzájem osočují a ubíjejí tímto druhem racionalizace.

Frans de Waal (narozen 1948), zoolog a etolog.
(Foto Catherine Marin, z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Plos_dewaal.jpg.)

Může být problémem dnešní evoluční vědy, že se hodně vědců v principu zaměřuje na geny a nedostávají se tolik do kontaktu s živými organismy v jejich prostředí, s jejich přirozenými životními cykly, a tím pádem jejich poznávání již není tak bezprostřední?

Z mého pohledu to problém je. Ale věda je dnes tak roztržštěná a komplikovaná, že to nelze zobecnit. Třeba v Americe je teď velmi populární etolog Frans de Waal (časopisem *Time* byl označen za jednoho ze sta nejvlivnějších intelektuálů světa, publikuje v prestižních časopisech) a ten problém připisovat třeba soucítění zvířatům nemá. Rád bych upozornil na jeho knihu *The Bonobo and the Atheist. In Search of Humanism Among the Primates*, která je v podstatě odpovědí novým ateistům. Je na tom hezké, jak uznávaný biolog a agnostik může psát o evoluci tak, že řadový křesťan s tím asi nebude mít problém.

To by asi mohl být smysl a cíl přiblížení se těchto dvou domén, biologie a náboženství: Aby s kvalitními díly jedné strany neměla druhá strana problém...

V zásadě asi ano. U těchto těžko slučitelných žánrů by asi úplně stačilo, aby jednotlivé strany psaly vůči sobě s pochopením a pokorou, k čemuž ovšem patří i pokora v rámci své vlastní disciplíny.

Evolution – teorie dialogu, nebo konfliktu?

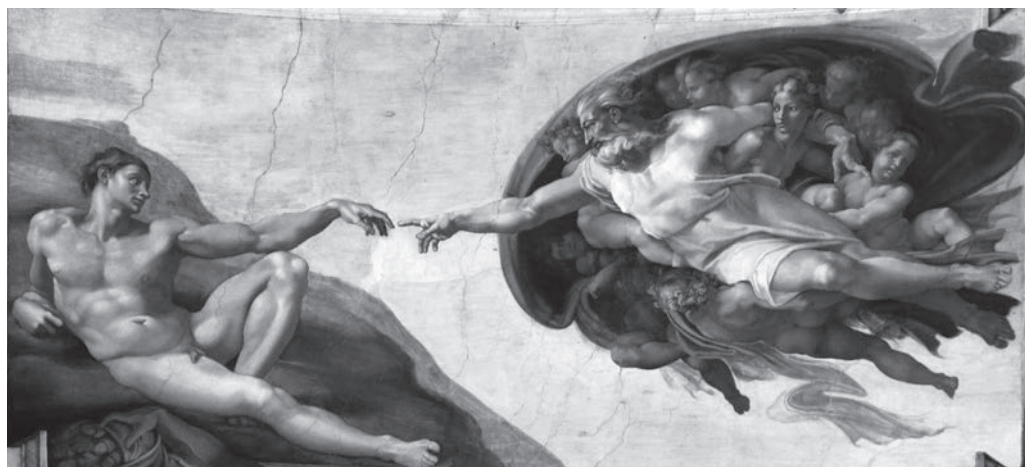
Luděk Pivoňka

„Mnoho lidí vnímá evoluční teorii jako kontroverzní myšlenku. Sám shledávám tento pohled dosti překvapivým. Je mimo vše rozumnou pochybnost, že organismy včetně lidí se vyvinuly z předků, kteří se od nich velice lišili. Vědci dnes přijímají evoluci organismů se stejnou důvěrou, s jakou přijímají jiné dobře potvrzené vědecké teorie, jako je obíhání Země kolem Slunce, vzájemné vzdalování galaxií, teorie atomů či genetická teorie biologické dědičnosti.“

Francisco J. Ayala¹

Když jsem si přečetl toto tvrzení, měl jsem pocit, že napsat článek o vztahu teologie a evoluční teorie je vlastně trochu zbytečné. Podle tohoto autora není evoluce pouhou vědeckou teorií, ale jasně prokázaným faktem. Ayala má pravdu v tom, že v dnešní době je jen málo biologů, kteří Darwinovu teorii odmítají. Takže to vypadá, že věc je již definitivně vyřešena. Přesto se i v dnešní době najdou lidé, kteří o evoluci pochybují. Nejčastěji jsou to křesťanští fundamentalisté, kteří jsou přesvědčeni, že evoluce odporuje biblickému stvoření, a proto pro ně není přijatelná. Ne všichni křesťané však mají na tuto věc stejný názor. Jsou také teologové, kteří myšlenku evoluce přijímají.

V podstatě jsou tři hlavní proudy křesťanského kreacionismu, který obhájí biblické stvoření. Je to teorie mladé Země, teorie staré Země a teistická evoluce. Zastánci teorie mladé Země jsou přesvědčeni, že bible je Bohem inspirované slovo, a tak není možné z jejího textu nic svévolně vynechávat. Proto věří, že Země je stará pouhých několik tisíc let a svět byl stvořen v šesti dnech. Vyznavači této teorie obhájí názor, že biblickou knihu Genesis je třeba brát doslovně. Naproti tomu hlasatelé teorie staré Země uznávají, že Země by mohla být stará i mnoho milionů let, jak to tvrdí moderní věda. Oba tyto proudy však vnímají bibli jako spolehlivé boží slovo, které je třeba brát jako důležitou

Příběh božského stvoření světa je prastarý a krásný, dodnes je důležitý pro mnoho věřících, inspiroval velká mistrovská díla. Jeho význam v lidských dějinách rozhodně nestojí jen na tom, do jaké míry je pravdivý. (Stvoření Adama, Michelangelova freska v Sixtinské kapli, počátek 16. století; z: www.commons.wikimedia.org/wiki/Sistine_Chapel#mediaviewer/File:God2-Sistine_Chapel.png)

¹ Francisco J. Ayala, *Velké otázky: Evoluce*, Praha: Universum 2014, s. 7.

cet i prvek transcendence. Vše nadpřirozené pomalu mizelo, až slova Bůh, duše a posmrtný život začala být nevhodně znějící. Tento trend se asi nejvíce prosadil v americkém unitářství. V českém unitářství však díky Norbertu Fabiánu Čapkovi tento směr nedominoval. Čapek si přál, aby české unitářství bylo osvobozené od zastaralých teologických dogmat a zároveň cizí ateistickému materialismu. Vytvořil tak moderní nedogmatické náboženství. Jak se ale dívá na myšlenku evoluce? V článku *Smysl vesmíru a člověk* napsal, že vesmír je věčný a nekonečný živý organismus prodchnutý láskou a inteligencí. To zní poněkud jinak, než jak o vesmíru mluví někteří vědci. Například evoluční biolog Richard Dawkins ve vesmíru vidí jen slepou nelítostnou lhostejnost. Když bych si z těchto tvrzení měl vybrat, dám raději přednost Čapkově naději a optimismu než beznaději a pesimismu Dawkinsově. Jak se tedy já dívám na evoluční teorii?

Co se týká biblického kreacionismu, jsem přesvědčen, že to je slepá ulička. Na základě mých poznatků je bible významnou knihou o náboženských zkušenostech židovského národa. Není ale neomylná. Pro život je v ní možné najít mnoho užitečných inspirací. Je však nutné si dobře vybírat. Knihu Genesis považuji za mytický popis vzniku světa, takže v ní nehledám přesný vědecký záznam o vzniku a vývoji vesmíru. Na druhou stranu idea evoluce mi také není úplně blízká. Moderní věda totiž nepočítá s ničím, co by mohlo být označeno jako nadpřirozené a transcendentní, tudíž ani s Bohem. Je to vidět na moderním darwinismu, který Tvůrce ve své teorii vědomě vynechal. Pokud je tedy současná věda přísně naturalistická, nic nadpřirozeného a transcendentního tam nenajdeme. Jestliže by ale transcendentní realita skutečně existovala, někdo by se musel mýlit. Vezměme si jako příklad živé organismy. Jsou to pouhé biologické stroje, nebo jsou to rozmanité projevy neviditelného ducha? Je podstatou života duch, nebo hmota? Co je to vědomí a jak vzniklo? Pokud nevíme s jistotou, co je to život, jak bychom mohli vědět, jak takový život vznikl a dále se vyvíjel. Je tento náš život jediný v celém vesmíru, nebo je možné ho najít i na jiných světech? Má

stejnou podstatu jako ten náš? Takových otázek bychom si mohli položit mnoho. Obávám se však, že dobrých odpovědí by bylo málo. Proto jsem i vůči evoluci kritický.

V podstatě o vzniku a vývoji života na naší planetě víme tak málo, že vlastně nevíme, jak to tedy opravdu bylo. Co v současnosti máme, je mnoho spekulativních tvrzení, která jsou pokládána některými „věřícími“ vědci za jasně doložená či doložitelná. Na nich stavět své životy bychom měli s velkou opatrností. Musíme si tedy ještě nějakou dobu počkat na lepší vysvětlení a pochopení zákonitostí našeho světa. Očekávám však, že se tak nebude dít pouze z diktátu vědy, ale že i teologie trochu přispěje k tomuto procesu. Vědu vidím jako metodu, která zkoumá „přivracenou“ (hmotnou) stranu reality (podobně jako je tomu u vztahu Země a Měsíce; ze Země vidíme stále jen jednu jeho stranu). Teologii vnímám jako metodu, která zkoumá „odvrácenou“ (duchovní) stranu reality. Tuto odvrácenou stranu je však možné vnímat jen díky nadmyslové zkušenosti, je to tedy výrazně obtížnější. Bez ní není možné tuto stránku reality odhalit. Proto je mnoho lidí, kteří věří, že jen věda přináší spolehlivé poznání. Nemají nadmyslovou zkušenost. Bez této zkušenosti je logické v nic nadpřirozeného nevěřit. Není ale logické ani rozumné tvrdit, že když o něčem nemáme zkušenost, tak to vlastně neexistuje. Je to podobné, jako kdybychom v lese narazili na hladového medvěda a rychle zavřeli oči, abychom ho neviděli. Medvěd tím sice nezmizí, ale mohli bychom mít pocit, že není potřeba se o něj dále zajímat.

Stejně jako o náboženství a spiritualitu. Zavírání očí není tou správnou cestou k hlubšímu pochopení světa a života. Podle mne je lepší vše poctivě prozkoumat a přidržet se toho, co je opravdu dobré a pravdivé. To platí jak pro náboženství, tak pro vědu. Jejich vzájemný konflikt ani podřízenost jednoho z nich nejsou vhodným postojem. Budoucnost patří rovnoprávnému dialogu. Pokud na nás záleží, pomozme, aby tato varianta postupně uspěla i v naší společnosti. Kéž by i česká unitářská teologie pozitivně přispěla k výsledkům na tomto badatelském poli.

O životě a staronovém i novém unitářství

Rozhovor s reverendem Joem Ben-Davidem

Pane reverende, patříte k nejstarším pamětníkům, kteří se osobně znali se zakladatelem českého unitářství, Norbertem Fabiánem Čapkem. Mohu Vás poprosit, zda byste byl ochotný vzpomínat na to, jak jste se vlastně s N. F. Čapkem poprvé setkal? Jak na Vás působil, jaký to byl člověk?

Úvodem několik poznámek. Ano, jsem očitým svědkem historie českého unitářství za posledních sedmdesát osm let. Znal jsem se osobně s Dr. Norbertem F. Čapkem a jeho spolupracovníkem Dr. Karlem Hašplem a vedl jsem s nimi významné rozhovory.

Když byla po pádu komunismu Unitaria, její budova a celé její jmění uchváčeno jedním diktátorem, ústřední správní sbor zrušen a nejdůležitější funkcionáři NSČU vyloučeni, bojoval jsem z Ameriky sedm dlouhých let o její návrat dnešnímu vedení. Vyžadovalo to vybrat mnoho tisíc dolarů a získat podporu nejvyšších amerických unitářských činitelů a organizací.

Mezi těmi, kteří měli největší zásluhu o zachránění Unitarie u nás, byli JUDr. Václav Antropius, Iva Fišerová, předsedkyně NSČU, ThMgr. Livie Dvořáková, historička a duchovní Jarmila Plotěná, Zdena Brabcová, učitelka jógy, a zvláště v Americe žurnalistka Ivana Edwardsová a v Británii reverend Richard Boeke. Je především jejich zásluhou a osobními obětmi, že jsme dnes v Karlově a Anenské ulici, a ne ve sklepě na Vinohradech, kde Unitaria živila neblahou řadou let.

Náboženskou společnost československých unitářů jsem objevil v roce 1937 čirou náhodou. Přšelo a já jsem procházel Karlovou ulicí, kde jsem hledal přístřeší před deštěm. Vešel jsem do budovy paláce Unitaria, kde se konalo nedělní shromáždění a právě tam kázal Dr. Norbert Fabián Čapek. Byl nádherným řečníkem a já jsem byl hluboce pohnut jeho moudrostí a pokrokovými myšlenkami. Byl jsem tehdy ateistou, ale

díky Čapkovi jsem byl uveden do filozofie přirozeného náboženství, které zavrhuje pověry a vzbuzuje podněty k rozvoji vyššího lidství.

Vzpomínám si jasně na své první osobní setkání s Čapkem, v jeho bytě Na Vinohradech, v Ovinecké ulici 26. Dal mi tenkrát dvě ze svých základních přednášek: *Proč zavrhuje-me víru v zázraky a Bůh, nebo člověk*. V té první zdůrazňuje škodlivost věření v cokoli, co odporuje skutečnosti nebo co představuje duchovní klam. Ve druhé zdůrazňuje důležitost názoru, že Ježíš byl člověkem, a ne modlou ve smyslu syna božího.

Co se mně zvláště dotklo, byl Čapkův postoj a styl, jakým se mnou mluvil. Nesnažil se mě přesvědčovat silnými důkazy, nýbrž vyvolával porozumění na základě spontánního oboustranného rozhovoru. Čapek byl relativně dost malé postavy, ale jeho tělesná stavba vyzařovala velikou osobní sílu a nesmírnou energii.

V době před druhou světovou válkou jste se do činnosti českých unitářů aktivně zapojoval a jistě si na své působení v Unitarii uchováváte mnohé vzpomínky. Mohl byste se o některé z nich s námi podělit?

Pravidelně jsem se účastnil nedělních shromáždění ve velkém sále Charlotty Masarykové (dnes divadlo Ta Fantastika). Býval naplněn stovkami lidí do posledního místa. Čapek kázal radikální osvícené náboženství. Když mluvil o smyslu zbožnosti moderního člověka, kritizoval zbožnost průměrných lidí oslavovanou náboženskými orgiemi. Označoval ji za nižší stupeň duchovního vyjádření, předkládaný jako cukroví pro velké děti. Čapek tvrdil, že vyšší zbožnost nezačíná hledáním Boha, ale hledáním sebe. Cílem jeho úsilí byl mimo jiné maximální rozvoj lidských hodnot a lidského charakteru.

V roce 1937, to již byli nacisti minimálně v Německu v plné moci, Čapek kázal na téma *Krásné*

Pražská unitářská mládež těsně před první světovou válkou. První řada zleva: Joe Ben-David, Miloš Kocman, Jiří Feldstein a Libor Tichý. (Soukromý archiv J. Ben-Davida.)

ideály a brutální fakta. Popisoval příšerné skutečnosti: nemoci, vykořisťování, krvavé krutosti války, peníze, které se stanou vládou světa, a ne rozum, pravda a láska. Zmiňoval i zvrácenost nacistických projevů plných lží, v nichž černé udělají bílým, aby zastírali své pravé úmysly.

Byl jsem také velice činný v unitářské mládeži. Jejím předsedou byl tehdy Jiří Feldstein, později zavražděný nacisty (zemřel v Osvětimi, pozn. red.), sekretářem Libor Tichý, který byl poslán nacisty do otrocké práce v Německu, a já, který to vše přežil, jsem se staral o kulturní program.

Vybavuji si z té doby dvě své přednášky pro mládež. Jednu na téma *Náboženství nebo světo-
vý názor*, kde jsem zdůrazňoval filozofii Tomáše Garrigua Masaryka, a druhou *O hlubině lidské duše*. To byl přehled učení Sigmunda Freuda o psychologii snů. V ní jsem mluvil o spontánním podvědomí, které se vyjadřuje různými symboly ve spánku, a o tom, jak je Freud vysvětluje v psychoanalýze.

Mohl byste prosím uvést trochu podrobněji, jak tehdy unitářská mládež fungovala – jak často jste se třeba scházeli a kolik Vás v té době bylo?

Naše mládež, jak jsem k ní patřil v letech 1937 a 1938, měla asi třicet členů. Scházeli jsme se týdně a mimo přednášek a diskusí jsme také chodili do přírody, například do Divoké Šárky.

Přednášky bývaly věnovány hlavně filozofickým otázkám, například Masarykově filozofii náboženství, ale také psychologii a filozofii, do kterých nás uváděl K. Hašpl. Zvláště si vzpomínám na jeho přednášku o Spinozovi. Samozřejmě, že jsme také hovořili o nacismu a o tom, jak čelit takovému zlu.

Jaká tehdy v Unitarii panovala atmosféra?

Čapkův vliv byl dvojnásobný: rozumový a citový. Jeho moudrost a vědecký přístup k problémům života pomáhal členům v rozvoji vědomí skutečnosti. Jako psychologický poradce a vychovatel pak pomáhal členům řešit jejich osobní a mezilidské vztahy.

Duch, který v Unitarii panoval působením Čapka, byl duch pokrokového osvícení. Čapkovy průkopnické myšlenky zdůrazňovaly náboženství jakožto vyjádření nevyššího stupně vývoje lidství. Čapek kázal novou, radikální náboženskou orientaci. Říkal: „Jádro pravého náboženství kdo chce najít, [...] necht' se vnořit do svého nitra a hledá nejprve sám sebe v sobě.“¹ „Kněžím podařilo se tak oblouznit člověka, že nejnesmyslnějším bludům uvěří.“² „Víra v člověka, v sebe i toho druhého, budiž částí naší zbožnosti.“³ „Každá

1 N. F. Čapek, *Cestou k obrodě*, Praha: vlastním nákladem, 1921, s. 43.

2 Tamtéž, s. 44.

3 Tamtéž, s. 46.

práce je modlitbou.⁴⁴ „Jak se Bůh zjevuje? Zjevuje se každým projevem života, nejvíce však v touze člověka po pravdě a dokonalosti.“⁴⁵ „Největší překážkou vývoje lidstva je nevědomost.“⁴⁶ „Vědecká metoda je jediné považována k zjištění pravdy.“⁴⁷

Čapek byl charismatickou osobností. Vyvolával nadšení i kritické odsuzování myšlenek i činů, ne na základě slepého následování, ale obohacením otevřené mysli novým vědomím. Jeho vliv způsoboval přátelštější poměr člověka k sobě samému i k jiným a mezi lidmi všeobecně.

Pocházíte z pražské židovské rodiny, tudíž vám bezprostředně po nacistické okupaci Československa v roce 1939 stejně jako všem Židům žijícím na našem území hrozil holocaust. Vy jste tehdy stihl emigrovat do Palestiny; mohli byste vzpomenout i na tyto nelehké okamžiky svého života?

Co se týče židovství, mluvil jsem jednou s Čapkem o antisemitismu. Věřil jsem tenkrát, že Židé, kteří byli pronásledováni tisíce let, by měli mít svůj nezávislý stát v Palestině, kde by mohli žít v míru a bezpečí. Čapek na to odpověděl: „To je dobrá myšlenka, ale problém je, že Židé věří v národního Boha.“ To byl prorocký pohled a dnes jsme svědky nábožensky podmíněného židovsko-islámského střetnutí na život a smrt, které ohrožuje celý svět atomovou válkou.

Jiné setkání se uskutečnilo v době, kdy Hitler již uchwátit moc a ohrožoval lidskou civilizaci. Čapek mě zvláště upozornil na to, že Hitler používá hypnózu když vyvolává masovou hysterii a pocity nenávislosti a agrese. Řekl: „Jak víš, já jsem velice mírumilovný člověk, ale kdybych mohl, vzal bych tisíc pušek a šel proti Hitlerovi.“

Patnáctý březen 1939 byl velice tragický den. Hitler napadl Československo a vtáhl do Prahy. Měli jsme právě v té době schůzi mládeže a slyšeli jsme hřmot válečných vozidel na nábržích. Zažil jsem tenkrát zvláštní trauma. Stáli jsme u východu před schody, když najednou jeden člen mládeže prohlásil, že jako židovského

původu nemám už chodit do Unitarie, že bych je všechny ohrožoval. Nikdo na to nereagoval, a tak jsem se smutně vzdalil.

Když jsem se vrátil domů, byla mi zasazena druhá rána. Můj otec byl českým vlastencem, masarykovcem. Dne 28. října 1918 dal na Václavském náměstí pod sochou svatého Václava signál, který podnítil velké revoluční tažení Prahou. Popsal to podrobně ve svém životopise jakožto voják v rakousko-uherské armádě. Hitlerova okupace Prahy ho tak rozčílila, že ho ranila mrtvice a on zemřel v elektrické tramvaji.

Druhého dne jsem zavolał Čapka a řekl jsem mu, že s ním musím mluvit. Setkal jsem se s ním v jeho bytě a řekl jsem mu, co se stalo v mládeži. Na to Čapek odpověděl: „Tak to ti udělali? Počkej chvíli.“ Pak odešel do druhého pokoje, a když se vrátil, měl v ruce malý zelený papírek a řekl: „Tady máš členský průkaz, že jsi plným členem Unitarie a ještě ti tam nalepím šest známek, že jsi zaplatil na šest měsíců členství.“

Na počátku nebyl nacistický antisemitismus v okupovaném Československu ještě tak zlý, ale pomalu, systematicky byly vyhlazovány zákony, které vedly od mírnějších nařízení vůči Židům, jako byl například zákaz používat veřejné plovárny nebo uložit všechny zbraně a klenoty v bankách, nakonec až k transportům do koncentračních táborů a táborů smrti.

Moje matka Karolina a většina členů mé rodiny byli posláni nejdříve do koncentračního tábora v Terezíně, a pak zahynuli v různých koncentračních táborech, hodně z nich zemřelo v málo známém Malém Trostinci,⁸ kde bylo zavražděno několik tisíc Židů z Československa.

Já sám jsem odjel s ilegálním transportem do Palestiny. Tehdy odjelo asi tisíc Židů z Prahy do Bratislavy, kde se k nim přidalo ještě tisíc Židů z Rakouska, a všichni jsme pak byli naloženi na dva parníky na Dunaji, které pluly až do přístavního města Sulina v Rumunsku, na Černém moři. Po celou dobu cesty po Dunaji jsme byli hlídáni ozbrojenými nacistickými strážci, ale jakmile jsme dojeli do Suliny, nacisté beze slova zmizeli a my jsme byli volní. Tam na nás

4 N. F. Čapek, Nová brázda, Praha: Unitaria 1925, s. 44.

5 Tamtéž, s. 41.

6 Tamtéž, s. 30.

7 Tamtéž, s. 37.

8 Vyhlazovací tábor založený nacisty 1941 zhruba 10 km od Minsku v Bělorusku.

Fotografie z lodi Sakaria, na níž se v roce 1939 přepravovalo dva tisíce československých a rakouských Židů včetně J. Ben-Davida do Palestiny. (Soukromý archiv J. Ben-Davida.)

měla čekat předplacená loď, která nás měla odvézt do Palestiny. Bohužel, nějací zloduchové ukradli peníze určené na zaplacení této plavby, a tak jsme byli místo toho naládováni na nákladní říční čluny, kde jsme strávili čtyři měsíce za nejkruťější zimy. Nakonec nám nějaká dobrá skupina Židů z Turecka poslala peníze, za které jsme pronajali starou, úplně rezavou loď jménem Sakaria. Abych zvýšil morálku emigrantů, organizoval jsem každý pátek večer „radostný sabat“, což bylo veliké představení v trupu lodi. Mezi těmi dvěma tisíci lidí na Sakarii byli mnozí slavní hudební virtuóзовé, herci, spisovatelé, kouzelník z Prátru, básníci, tanečníci, kteří zde uskutečňovali program na vysoké úrovni.

Když jsme se blížili k břehu Palestiny, měl jsem v očích slzy, ale když jsme tam dojeli, mé pocity se brzy změnil. Zjistil jsem, že sionistický ideál krásného lidství a uskutečňování vzorného státu byl jen sen a mnozí Židé jsou jako mnozí jiní lidé – sobečtí, bezohlední, rasističtí a pověřiví. Doslechl jsem se tam, že v Jeruzalémě žije nějaká unitářská rodina, ale nemohl jsem ji najít. Tak jsem byl docela osamocený unitář v Palestině. Jelikož jsem byl Čapkem a Hašplem velice pozitivně motivován, počal jsem v Palestině velikou, unitářstvím hodně ovlivněnou činnost, jejíž popis by vyžadoval jiný a dlouhý rozhovor.

Ve svém celoživotním díle se vědomě hlásíte k odkazu N. F. Čapka. Co byste z něj vyzdvihl jako hlavní a nadčasové?

Rozlišuji mezi dvěma aspekty: staronovým unitářstvím 20. století a novým unitářstvím 21. století.

Staronové unitářství N. F. Čapka bylo náboženství, byť mnohonásobně pokrokovější než například židovství a křesťanství. Čapek na jedné straně radikálně kritizoval bibli a všechny jiné protipřirozené a protirozumové víry, na druhé straně však zdůrazňoval jejich etické obsahy a hodnoty. Čapek jako renesanční osobnost spojoval své tvůrčí vlastnosti a dovednosti žurnalistické, filozofické, psychologické, teologické, spisovatelské, skladatelské a organizační, byl skvělý řečník a duchovní poradce podněcující růst a vývoj lidské osobnosti. Jeho kniha *K slunnému běhu* je jedinečným, obsáhlým přehledem myšlenek vedoucím k radostnému uskutečnění života osvobozeného člověka.

Jinou jeho důležitou knihou je *Manželství*. Zde Čapek vyslovuje otevřeně své názory o pohlavním životě a o intimních mezilidských vztazích. Neváhá varovat čtenáře, ve smyslu Zigmunda Freuda, před potlačováním pohlavního pudu, čímž otevřeně spojuje lidskou sexu-

Joe Ben-David spolu s dalšími uprchlíky v britském detenčním táboře v Palestině. (Soukromý archiv J. Ben-Davida.)

alitu s unitářským charakterem do důležitého předpokladu šťastného manželství.

Za nejvýznamnější část Čapkova odkazu považují jeho úsilí o rozvinutí vyšší kultury pomocí unitářského, racionálně-emocionálního náboženství, ne jako malé ohraničené náboženské sekty, ale jako velkého duchovního a duševního sociálního hnutí. Neviděl náboženská shromáždění jako pouhé obřady snažící se ukojit neurotické snažení trpících lidí nebo orgiastické rituály zanícených modlářů, ale jako duchovní zkušenost povznášející členy ve smyslu usilování o nejvyšší stav individuální dokonalosti a autentické společenské integrace.

V čem je, nebo má být jiné nové unitářství 21. století?

Co se týká překonání staronového unitářství Čapka, mám za to, že by mělo jít o posun ve dvou oblastech.

První je Čapkova náboženská filozofie panenteismu, jeho víra v Boha jakožto vnější i vnitřní přírodu. Ta by se měla zaměnit za procesuální teologii Whiteheada a Hartshorna. Mezi nimi je zásadní rozdíl, který v souvislosti s Deweyovým pojmem Boha představuje další revoluční krok po Spinozově panteismu. Každý náš duchovní by měl být obeznámen knihou Johna Deweyho *A Common Faith*.

Druhou oblastí je oblast humanistické psychologie ve vztahu k náboženské filozofii a osobnímu a společenskému duševnímu zdraví. To bylo Čapkovo silné místo, v jeho době vymezené učením Freudovým, Adlerovým a Jungovým. Ono je částečně dodnes platné, ale radikálně překročené Frommem, Sullivanem, Horneyovou, Rogersem, Maslowem a jinými.

I v době vlády komunistického režimu jste dění u nás sledoval, Prahu jste navštěvoval, a po pádu komunismu jste naší náboženské společnosti hodně pomohl. Máte tak dobrou možnost z určitého odstupu sledovat, jak si čeští unitáři vedou. Co vnímáte jako základní pozitiva, ale i negativa těch více než dvaceti let, v nichž se české unitářství rozvíjí (nebo se o to alespoň snaží) opět ve svobodné zemi?

České unitářství bylo v době komunistického režimu závažně potlačeno. Dvě důležité vůdčí osobnosti tehdejší doby byly duchovní

Karel Hašpl a právník Dušan Kafka. Hašpl, blízký a nadšený spolupracovník N. F. Čapka, byl plně věrný náboženskému poslání českého unitářství. Ovšem jelikož komunistická diktatura se chovala velice nepřátelsky vůči každému náboženství, byl Hašpl pronásledován a vystaven těžkým vyšetřováním. Kafka, který se částečně podroboval nepřátelskému režimu, měl nakonec velký podíl na dost bezohledném odstranění Hašpla z pozice ústředního unitářského duchovního a sám se stal duchovním pražské obce.

Navštívil jsem Unitarii třikrát během komunistické okupace a byl jsem svědkem jejího kritického stavu. Jeden duchovní, Pavel Lébl, byl tak deprimován tou příšernou situací, že se stal alkoholikem a duševně se úplně zhroutil. Jinou obětí komunistického režimu byl unitářský duchovní Miloš Mikota, který byl nevině zatčen a odsouzen k dlouholetému vězení.

Nejtragičtějším unitářským intelektuálem však byl sociolog Jaroslav Šíma, hlavní autor knihy *Tvůrčí náboženství*. Přežil období nacistické i komunistické uzurpace Československa a od roku 1935 byl jedním z nejvýznamnějších pracovníků v rámci unitářské organizace a jejího ideového působení. To, že se zabýval vysoce kritickými otázkami a vedl neobvyklý až kontroverzní způsob a styl života, zaplatil cenou nejvyšší. Dobře se na něho pamatují, jelikož jsem ho navštěvoval v jeho kanceláři na Hradě, kde pracoval na ministerstvu sociální péče.

Největším problémem Unitarie po sametové revoluci bylo a je málo účinné rozšiřování členství a představování Unitarie širší veřejnosti. Tato činnost je velice komplikovaná a vyžaduje naplnění řady předpokladů. Mezi ně patří vedení zkušenými organizačními odborníky, ideologické myšlení na úrovni dnešního stavu vývoje humanitních věd, jasné představy racionálního náboženství a mnohé jiné. Osobní kvality a schopnosti klíčových osobností rozhodují osud každé organizace. Jedna z nejdůležitějších vlastností vrchního vedení je schopnost přivábit a integrovat jiné vedoucí osobnosti, často více vzdělané, než je původní vedení samo. Týmová spolupráce a vzájemná podpora vedoucích činitelů je nutným předpokladem or-

Joe Ben-David se svou ženou Alyson, také duchovní. (Soukromý archiv J. Ben-Davida.)

ganizačního rozkvětu. Překonání staronového a rozvoj novodobého unitářství pokládám za vrcholný úkol dnešní Unitarie.

S tím trochu souvisí i má poslední otázka – co byste popřál českým unitářům do další činnosti?

Toto je velice ožehavá otázka, která se týká základního poslání naší milované Unitarie.

Čapek a jiní čeští unitáři neobětovali své životy během nacistické a komunistické diktatury, aby se Unitaria stala útulnou církevní komůrkou, ale aby sloužila nejvyšším lidským univerzálním potřebám a cílům. Ale jaká cesta povede k jejich uskutečnění?

Když jsem pracoval po sametové revoluci několik měsíců v Unitarii v Praze, byl jsem si vědom, že je zapotřebí za prvé překonání několika myšlenek staronového unitářství a za druhé že je zapotřebí přivábit mladé vzdělané nové členy. Seznámil jsem se s Jiřím Hoskovcem, profesorem na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, který mi umožnil přednášku o humanistické psychologii ve vztahu k humanistické teologii. Výsledkem bylo, že asi čtyřicet studentů bylo tak nadšeno, že začali pravidelně přicházet do Unitarie. Bohužel, následkem vážné několikaleté krize v Unitarii byli tyto studenti vypuzeni.

V mezidobí jsem zdůrazňoval zásadní nutnost, aby naši duchovní získali vzdělání v oborech humanistické psychologie a procesuální

teologie. Dovolím si zde uvést několik základních děl myslitelů 20. a 21. století, kteří ovlivnili novodobé myšlení, s nimiž by unitářští duchovní měli být obeznámeni:

John Dewey: *A Common Faith*; Martin Buber, *Ich und Du* [česky *Já a ty*, Praha: Kalich 2005]; Julian Huxley, *Religion Without Revelation*; Abraham Maslow, *Religions, Values and Peak Experiences*; Erich Fromm, *Psychoanalysis and Religion* [česky *Psychoanalýza a náboženství*, Praha: Aurora 2003]; Viktor E. Frankl, *Man's Search for Meaning* [česky *Člověk hledá smysl*, Praha: Psychoanalytické nakladatelství 1994]; John H. Dietrich, *Thoughts on God*; Alfred North Whitehead, *Process and Reality*.

Kromě toho chci doporučit i několik českých pracovníků v oboru psychologie a jejich díla:

Stanislav Kratochvíl, *Psychoterapie*; Viktor J. Drapela, *Přehled teorií osobnosti*; Milan Nakonečný, *Motivace lidského chování*; Eduard Baka-lář, *Psychohry*.

Můj článek *Příští krok v teologickém realismu – unitářský pojem Boha* také objasňuje několik principů náboženské filozofie.

Svět se v dnešní době nachází ve stavu vrcholného nebezpečí a unitáři si musí uvědomit svou zodpovědnost v rámci čelení blížící se pohromě. Proti zlu se nesmí bojovat zlem, ale vze-stupem k nejvyššímu dobru, jak to kázali naši zakladatelé budující svět lásky, pravdy a míru.

Tak se staň.

Kluž, pohled na historické centrum v současnosti.

(Z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:CJROCluj-Napoca_19.jpg)

Do Kološváru jsme dorazili ve středu ráno. Zaparkovat uprostřed města byla trochu výzva, ale nakonec jsme našli podzemní parkoviště, nejmenší, jaké jsem kdy viděl. Po menších zmatcích, způsobených únavou nás všech jsme zakrátko dorazili i do správné budovy a setkali se s Petrem Samojským. Ten nám řekl pár úvodních slov a zavedl nás do kanceláře biskupa zdejší unitářské církve, kde nás přivítal Dávid Gyerő, prezident ICUU a hlavní organizátor akce, na kterého jsme se mohli po celou dobu obracet. David nám také ukázal naše pokoje a my jsme konečně po únavné cestě mohli složit své kufry a kosti.

Oficiální zahájení nás čekalo až večer, ale většina z nás volila namísto poznávací procházky městem sprchu a postel. Večer jsme se všichni sešli v hale a společně se odebrali na oficiální zahájení akce. To se konalo na „terase“, což byla v podstatě zahradní restaurace. Zahájení proběhlo u společné večeře. Celou akci formálně uvedl Dávid Gyerő a výkonný ředitel ICUU Ste-

ve Dick a promluvil také Scott Prinster, který působil v této škole vedení jako hlavní školitel. Po večeri většina účastníků ještě chvíli zůstala ve společné konverzaci, než jsme se odebrali na kutě. Čekala nás první noc v novém místě a ráno první školní den!

Prvotní dojmy byly alespoň pro mne úchvatné, protože budova unitářů byla opravdu honosná, rozlehlá a dýchala z ní historie. Zpočátku jsem měl trochu obavy ohledně své jazykové vybavenosti, ale ty se ukázaly naštěstí jako zbytečné, protože většina účastníků nebyla rodilými mluvčími. Rozumět bylo v podstatě všem dobře a kupodivu i ostatní rozuměli mně. Lucie je učitelka angličtiny, Petr studoval v USA a Susan je rodilá mluvčí, takže ti žádné obavy ohledně jazyka pravděpodobně neprožívali...

Druhý den ráno jsme se sešli u snídaně ve společné jídelně, kde pak také probíhala všechna ostatní společná jídla, vyjma závěrečné večeře. U snídaně také došlo na další seznamovací konverzaci. Po snídani jsme se přesunuli do

kaple, která byla jakýmsi centrálním místem hlavní budovy. Zde probíhaly naše ranní bohoslužby. Tato první bohoslužba byla navíc na závěr doplněna představením každého z nás. Postupně jsme ostatním prozradili, jak se kdo jmenuje, odkud je a co od akce očekává.

Po bohoslužbě už následovala vlastní výuka. Ta probíhala v místnosti hned vedle kaple, takže žádný dlouhý přesun rozlehlou budovou nebyl nutný. Všichni jsme obdrželi desky s blokem a tužku a Dávid zahájil první výukový den. Ten měl v dopoledním i odpoledním bloku na starosti Scott Prinster a hned nás také upozornil, že nás čeká dost teorie, tak abychom mu neutekli...

První přednáška byla na téma *Co je to vedení? Co je ke správnému vedení potřeba?*

Scott se v ní dotkl témat souvisejících s tím, jak by měl správný „lídr“ svěřenou skupinu vést, jaké vlastnosti by měl mít, jakým způsobem uvažovat. Například by měl uvažovat více o důsledcích, než o tom, zda jsou odpovědi na dané otázky takzvaně správné, nebo špatné. Také je důležité si uvědomit, že vedení není jen o plnění úkolů, ale především o vyjádření našich hodnot činy. Vedení není nutně jen o práci, měla by to být smysluplná a naplňující aktivita.

Nejdůležitějším bodem přednášky ale patrně byl fakt, že vedení není totožné s managementem, se správou, což si lidé často neuvědomují. Právě oddělit vedení od správy je velmi důležité. Vedení je na rozdíl od správy více zaměřené na identitu, cíle a hodnoty. Správa je pak nástroj, který napomáhá tyto cíle a hodnoty naplňovat. Správa je velmi důležitá, ale je nutné si uvědomit, že budeme-li zahlceni úctenkami, nebudeme schopni uvažovat v širších souvislostech a v kontextu našich idejí, vizí a hodnot.

Scott dále uvedl, že vedení není o nápravě či řešení problémů, ale o pomoci skupině reagovat na okolnosti v souladu s našimi hodnotami. Napětí či konflikty nejsou vždy špatné, ale naopak jsou občas nutné. Naše liberální tradice je naše přednost a tkví v ní naše síla, ale zároveň je pro lídry výzvou, protože není jednoduché vést skupinu s více názory v liberálním prostředí.

Co je ale dobré vedení? Znamená to přesvědčit každého, že máme pravdu? Přesvědčit všechny, aby následovali instrukce lídra? Přesvědčit druhé, aby udělali práci za nás? Udržovat členy skupiny šťastné, aby svého lídra měli rádi? Mít na všechno odpověď? Nikdy neudělat chybu? Jak vidíme, je daleko snazší říci, co dobré vedení NENÍ, než co JE.

Účastníci
Evropské školy
vedení, zleva:
P. Samojský,
Š. Mairovský,
L. Červená,
S. Goldgerg,
V. Krejčí
a M. Kloboučník.
(Foto Frank
Haysmith.)

Ukázka jedné z přednášek Evropské školy vedení. (Foto Frank Haysmith.)

Jak říká Peter Steinke:

„Když nastává krize, lídr dovede uklidnit.

Když nastane zmatek, lídr se dokáže zkoncentrovat.

Když nastane stagnace, lídr přinese výzvy.

Když přijde překvapivá změna, lídr ji umí převést do zvládnutelných kroků.“

A Edwin Friedman dodává: „Vedení je využití vlivu k tomu, abychom dovedli společnost ke společnému cíli.“

Tématem druhé přednášky byl *Pohled na naše skupiny jako na systémy*, čili něco málo z teorie systémů. Pohled na organizaci jako na skupinu, rodinu nebo organismus se vzájemně propojenými částmi, kde každá jednotlivá část ovlivní celý systém. Z hlediska vedení je důležité si uvědomit, kdo tvoří v systému pravidla, kdo je zná a jak se pravidla sdělují.

Kromě pravidel jsou důležité role, tedy: Kdo skutečně má v systému hlavní vliv? Vědí všichni, kdo to je, a souhlasí s touto autoritou? Jak jsou

role přidělovány? A co myty? Co o sobě říkáme a sdělujeme? Jak jsou tyto informace rozšiřovány?

Ukázali jsme si také běžně se vyskytující konkrétní příklady problémů z praxe, například:

- Lidem se nelíbí výběr hudby, která je používána při shromáždění, ale hovoří o tom jen mezi sebou a nesdělí to odpovědné osobě.

- Někteří si stěžují na to, jak duchovní používá výrazy typu víra, náboženství a podobně.

- Nikomu se nechce na shromáždění pohovořit s nově příchozími, raději debatují se svými známými.

- Členové obce nesouhlasí s tím, že bychom měli pokaždé vždy na začátku shromáždění vysvětlit, kdo jsme.

Na závěr přednášky Scott ukázal „efektivní pracovní cyklus“, který spočívá v jednoduchém principu: efektivní vedení potřebuje čas a energii, aby se projevily výsledky rozhodování, následuje zhodnocení (zpětná vazba)

a propojení s předchozími rozhodnutími. Namísto toho ovšem často jen učiníme rozhodnutí a provedeme opatření, bez dalšího vyhodnocení a zpětné vazby.

Tolik tedy malá ochutnávka teoretických přednášek. Teorie bylo poměrně dost, ale byl také dostatečný prostor pro doplňující dotazy a pro debaty na dané téma, které užitečně propojovaly teorii s příklady z praxe.

Po přednášce následovala pauza na oběd a krátký odpočinek, po kterém nás čekala práce ve skupinách. Všichni jsme byli na konferenci rozděleni do týmů přibližně po šesti lidech, a to dvěma způsoby, takže jsme v průběhu konference kromě přednášek v učebně pracovali také rozdělení ve dvou typech skupin. Nejprve jsme rozebírali témata z dopoledního bloku v první ze zmíněných skupin – ta byla v našem případě výhradně česká, jelikož nás bylo dost na její vytvoření a záměrem pořadatelů bylo, aby v prvním typu skupin byli lidé, kteří se znají. Ve druhém typu skupin pak právě naopak; záměr

byl poskládat členy tak, aby se pokud možno neznali (což bylo pro organizátory podle mě daleko snazší...).

Naše česká skupina měla přidělenou velmi zajímavou místnost, ve které byl starobylý zasedací stůl, velmi dlouhý, bytelný, a na obou koncích byla čela rozšířena tak, že v čele mohlo sedět více lidí. Kolem něj byly opět starobylé židle a atmosféru dokreslovaly historické portréty místních unitářských biskupů. Celé to působilo velmi historicky a majestátně.

Poté jsme pokračovali společně v učebně a sdíleli náměty a myšlenky z naší práce ve skupinách. Po tomto sdílení jsme měli krátkou přestávku na občerstvení, které bylo připraveno na chodbě před učebnou. Pak pokračoval hlavní odpolední výukový blok, opět trochu teorie se Scottem.

Po něm jsme se odebrali na večeři a poté byla na pořadu dne ještě práce ve druhém typu skupin. Tato část končila v devět večer, takže den byl opravdu nabitý a většinu přestávek jsme

Vesnice Torockó s bílou věží unitářského kostela uprostřed. (Z: www.commonswikimedia.org/wiki/File:Torocko_a_világörökség_része.JPG.)

Účastníci Evropské školy vedení na návštěvě v Torocku. (Foto Frank Haysmith.)

využívali spíše k odpočinku než k prozkoumávání a poznávání města. Závěrečným bodem programu každého dne byl společenský večer, který probíhal ve stejné zahradní restauraci jako zahajovací večere. Zajímavé bylo, že jsme se nacházeli na území Rumunska, ale akci organizovali maďarští unitáři, kteří zde tvoří část obyvatel. Takže organizátoři i veškerý personál zmíněné restaurace byli Maďaři, i když město je rumunské a většina jeho obyvatel jsou Rumuni. Jídlo a pití v průběhu dne jsme měli k dispozici zdarma, tedy v rámci poplatku za konferenci, ovšem naše večerní konzumace na zahrádce jsme si platili sami.

V pátek jsme po snídani a bohoslužbě pokračovali v dopoledním bloku nejprve lekcí historie, kterou vedl Sándor Kovács, a po přestávce lekcí liturgie, již vedl duchovní, který si říkal Boti. Dozvěděli jsme se zajímavé informace z dějin unitářství a pak se s námi Boti kromě teorie také podělil o důležité zkušenosti ze své

duchovenské praxe. Po obědě jsme opět pracovali ve skupinkách a v odpoledním bloku nás čekala lekce o službě a vztazích v obci, opět s Botim.

V sobotu výuka pokračovala v dopoledním bloku nejprve opět historií se Sándorem a následně měl přednášku Petr Samojský. Téma bylo identita unitářů a univerzalistů. Po práci ve skupinách nás čekala poslední teoretická přednáška, opět s Petrem, tentokrát o pastorační práci.

Na neděli byl v plánu celodenní výlet mimo město. Zamířili jsme autobusem do vesničky Torockó, kde jsme se zúčastnili unitářské nedělní bohoslužby v místním unitářském kostele. Ostatně unitářská byla celá vesnice. Kostel vypadal na první pohled jako obyčejný vesnický kostel, bíle nahozený, ale na druhý pohled člověk zjistil, že postrádá tradiční křesťanský kříž a výzdobu svatými. Namísto toho měl na věži nápis „Bůh je jeden“.

Samotná bohoslužba na mne osobně udělala velký dojem. Kostel byl zcela zaplněný, odhadem tak dvěma sty lidmi, místní byli ve velmi formálním oblečení a i nám bylo předem naznačeno, že si máme vzít na výlet dvojí obutí a oblečení, protože pro místní je nedělní unitářská bohoslužba velmi vážená událost a není vhodné jít na ni v tom, v čem ve druhé části dne půjdeme na výlet na jednu z tamních hor. Liturgicky bohoslužba připomínala tradiční křesťanskou, začínala čtením z bible, pokračovala zpěvy, což bylo opravdu působivé, a promluvami, které byly nejprve pro místní maďarsky, pak kousek pro nás anglicky, a poté se jazyk bohoslužby opět vrátil do maďarštiny. Ke konci byla i malá vložka s příspěvím nás, účastníků školy vedení, kteří jsme na bohoslužbě byli jako oficiální návštěva. Kromě promluvy a poděkování Steva Dicka, výkonného ředitele ICUU, řeklo krátkou větu několik z nás svými rodnými jazyky.

Po bohoslužbě jsme byli pozváni zdejšími lidmi na malé pohoštění, které proběhlo venku, protože nás bylo kolem třiceti a místních ještě více. Podával se čaj a víno a také pro tento kraj typické sladké skořicové pečivo, které, jak nám bylo sděleno, je velmi pracné a jeho příprava trvá dlouhou dobu. Místní hovořili pouze maďarsky, ale kdo chtěl, se domluvil „rukama nohama“ a bylo to velmi příjemné setkání.

Navštívili jsme také tamní muzeum s odborným výkladem ohledně budov, historických interiérů, nástrojů, nářadí, krojů a podobně. Mne osobně nejvíc zaujala část s kuchyňskými židlemi. Ty měly v horní části opěradel vyřezá-

né holubice. Holubice byly udělané tak, že když dvě židle stály vedle sebe u stolu, buď byly holubice obráceny hlavami k sobě, nebo se židle prohodily a holubice se dívaly každá jinam. To mělo údajně svůj význam, protože židle návštěvě svým postavením sdělovaly „stav domácí pohody“. Když byly holubice na židlích hlavami k sobě, vše bylo v pořádku a návštěva se mohla i zdržet, a naopak když byly židle obrácené, muž se ženou měli aktuálně rozmíšku a návštěva mohla rychle pochopit, že by se zdržovat neměla... Vychytávka, že?

Následoval přesun do druhé unitářské vesnice s maďarským názvem, který mi prosím odpustíte, protože byl pro mě nezapamatovatelný. Odtud se většina vydala na výstup na blízkou horu. Této části jsem se osobně neúčastnil, ale transylvánská příroda byla skutečně nádherná a musel to být zážitek.

Ještě před odjezdem do města jsme měli poslední společnou večeři v místní restauraci, kterou organizátoři rezervovali čistě pro naši skupinu. Večeře byla výborná, ovšem už s malým nádechem nostalgie z loučení. Rozloučili jsme se druhý den ráno po snídani a tentokrát i se Štěpánem jsme v pěti lidech vyrazili autem zpět k domovu. Cesta byla opět poměrně zdlouhavá, ale krásně jsme ji zvládli a za to patří díky hlavně řidičům Martinovi a Lucce.

Myslím, že akce byla vydařená. Hodně nového jsme se naučili a měli jsme možnost získat přehled o unitářských skupinách v Evropě. Dozvědět se, jak to chodí jinde, co jde u nás lépe, než u nich, ale také, co jde u nás hůře, ovšem to je již téma pro jiný článek.

Teologický seminář

Identita českého unitářství

Luděk Pivoňka

Dne 8. listopadu 2014 se v Čapkově sále sešli účastníci teologického semináře, který svolal ústřední duchovní bratr Luděk Pivoňka. Celkem se ho zúčastnilo čtrnáct unitářek a unitářů ze všech náboženských obcí NSČU. Cílem semináře bylo vytvořit novou podobu článku 3 Ústavy Náboženské společnosti českých unitářů (NSČU), neboť současné znění již v některých ohledech neodpovídá aktuálnímu pojetí víry českých unitářů.

Výchozím textem, o kterém se diskutovalo, byl tento článek ústavy v dnešním platném znění (toto znění i navržená nová podoba jsou uvedeny na následující straně). Prvním krokem k úpravě bylo přehození jednotlivých odstavců. Na počátek byl dán článek, který představuje obecnou charakteristiku unitářství, po něm následuje část, která hovoří o Bohu, a nakonec byl zařazen odstavec o hlavním směřování a cílech unitářství.

V první větě prvního odstavce nového článku 3 byla vynechána pasáž, která zdůrazňovala odmítání dogmat a víry, jež odporují rozumovému a vědeckému poznání. Problémem této věty bylo, že náboženská víra by se musela podřídit všem rozumovým úvahám a některým nedostatečně potvrzeným vědeckým teoriím. Je však obecně známo, že lidé jsou schopni používat rozum různým způsobem. Například pro některé vědecké skeptiky je jakákoliv náboženská víra iracionálním jevem a nezáleží na tom, jaký je její obsah. Proto by i unitářství v tomto smyslu patřilo do oblasti iracionality. Navíc u vědeckých teorií není možné stoprocentně prokázat jejich pravdivost. Většinou se pohybujeme ve sféře větší či menší pravděpodobnosti. Takže odmítat víru, která je rozporu s momentálně přijímanou vědeckou teorií a později zjistit, že pravdu měla víra oproti chybné teorii, by nebylo příliš rozumné.

V druhé větě prvního odstavce bylo opuštěno tvrzení, že unitáři vycházejí z myšlenek Ježíše Nazaretského. V přítomné době přijímá

tento předpoklad jen malá část českých unitářů. Naopak naprostá většina unitářů se dodnes inspiruje myšlenkami Norberta Fabiána Čapka. To je specifický přístup českého unitářství. To, co máme podobné se zahraničními unitáři, je zájem o světová náboženství a filozofii a jiné, méně rozšířené duchovní proudy, filozofické a kulturní tradice.

Druhý odstavec byl sice upraven jen mírně, přesto se o něm diskutovalo nejvíce. Týká se Boha jako Nejvyšší skutečnosti. Z debaty bylo patrné, že unitáři mají o Bohu velmi rozmanité představy. Bylo proto nutné, aby tato skutečnost byla co nejcitlivěji přenesena do nového návrhu článku 3. Mnoho času tak bylo věnováno jednotlivým slovům, až se podařilo najít kompromisní řešení, které vyhovovalo převážně většině přítomných diskutujících.

Poslední odstavec byl naopak sestaven poměrně rychle. Pouze bylo doporučeno, aby jednotlivé principy nebyly přímo uvedeny v Ústavě NSČU. Umožňuje to tak jejich případnou pružnější změnu. Nová podoba článku bude předložena ke schválení v rámci návrhu nové ústavy nejbližšímu Sněmu NSČU.

Když byl tento seminář ukončen, účastníci se dohodli, že by měl mít další pokračování. Námětem k příštímu setkání je více promyslet jednotlivé unitářské principy. Seminář proběhl v podnětném a přátelském duchu a stal se dobrým odrazovým můstkem pro další práci při vytváření teologie českého unitářství.

ČLÁNEK 3 – SOUČASNÁ PLATNÁ PODOBA**Základní články víry**

Unitáři věří, že existuje řád vesmíru přesahující lidský rozměr, jehož podstata může být různě nazývána, například Bůh nebo Nejvyšší skutečnost. Unitáři pojem Boha blíže neurčují, neboť jakýkoli pokus o jeho definici považují za zjednodušující. Mohou si ho však představovat různým způsobem s důrazem na vlastní duchovní zkušenost. Věří, že poznání jeho duchovní podstaty lze rozvíjet i prohlubovat.

Unitářství patří k antitrinitářskému proudu evropské reformace s důrazem na odmítání dogmat a víry, které odporují rozumovému a vědeckému poznání. Vychází z myšlenek Ježíše Nazaretského, jehož však považuje pouze za výjimečného člověka. Čerpá rovněž z učení jiných náboženství, filozofů a duchovních mistrů minulosti a přítomnosti.

Unitáři uplatňují svobodu přesvědčení a náboženskou toleranci. Svoji činnost rozvíjejí v souladu se všeobecnými principy etiky, humanismu, úcty k životu, přírodě a služby bližním. Hlavním cílem unitářství je podílet se na zvyšování duchovní a mravní úrovně jednotlivců i společnosti při respektování domácí i světové tradice náboženské svobody.

ČLÁNEK 3 – NOVĚ NAVRŽENÁ PODOBA**Základní články víry**

Unitářství má kořeny v antitrinitářském směru evropské reformace. Současné české unitářství vychází z myšlenek svého zakladatele Norberta Fabiána Čapka a čerpá z učení různých náboženských proudů, filozofů a duchovních mistrů minulosti i přítomnosti.

Unitáři věří, že existuje Řád vesmíru (Řád bytí), přesahující lidský rozměr, jehož podstata může být různě pojímána a nazývána. Mohou si jej představovat různým způsobem s důrazem na vlastní duchovní zkušenost. Věří, že poznání jeho podstaty lze rozvíjet i prohlubovat.

Hlavním cílem unitářství je podílet se na zvyšování duchovní a mravní úrovně jednotlivců i společnosti. V náboženské praxi se členové řídí unitářskými principy.

Unitářská akademie

Petr Samojský

Fungující vzdělávací systém je nezbytný pro zdravý rozvoj každé větší organizace, náboženské společnosti není výjimkou. (Foto © Zimmytws | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Kdo má o unitářství jen kusé informace, toho může napadnout, že je to ryze eklektické společenství, kde si každý může myslet a dělat, co chce, že je to myšlenkový guláš, překladiště názorů, konceptů, teorií, které mohou člověku přinést ledaco nového, ale nedostane se mu návodu na život. Není divu, že si to může někdo myslet, obzvláště pokud si porovná povrchní informace o unitářství s běžným pojetím tradičních církví a duchovních proudů ve světě. Unitářství je v leccem bílou vránou, některé systémové věci fungují docela jinak, než by člověk očekával.

Nicméně unitářství je systém, stejně jako ostatní systémy náboženských organizací, ale je důsledně otevřený. To znamená, že v něm nic nemá být zakonzervováno, kanonizováno, deklarováno za platné na věčné časy – je to zkrátka pružný systém, reagující na lidské po-

znávání a vývoj. Za příklad v českém unitářství může sloužit Květinová slavnost, k níž její autor N. F. Čapek hned na počátku doplnil podmínku, že tak jako všechny další části unitářské spirituality i ona má být užívána, pouze pokud nebo dokud je pro účastníky smysluplná.

V kontrastu s tím se ale může jevit skutečnost, že Náboženská společnost českých unitářů (NSČU) nemá žádný systém vzdělávání – samozřejmě s výjimkou různých programů, přednášek a kurzů v obcích. Pohlédneme-li za hranice naší země, najdeme u našich unitářských přátel různé teologické semináře, školská zařízení všech stupňů (včetně jeslí a školek), jen u nás jako bychom byli šípkové království. V době vzniku českého unitářství šel vývoj vzdělávacího konceptu ruku v ruce s celkovým rozvojem a zakládáním nových obcí, a když se zahlubáme do skript tehdejšího vzdělávacího

systému, musíme uznat, že v mnoha ohledech jsou stále aktuální. Ostatně právě z důvodu jejich aktuálnosti byla část těchto podkladů v roce 2012 vydána v podobě knihy Karla Hašpla *Smysl bytí*.

Doba komunismu ovšem tomuto našemu úsilí nepřála. Museli jsme upustit od vedení nedělní školy i programů pro mládež, plány na vytvoření systematického vzdělávání dospělých vzaly rovněž za své. Po pádu vlády komunismu, kdy jiné církve nadšeně rozvíjely svou činnost, jsme se místo toho soustředili na vnitřní zápas o přežití – a nejinak je tomu vlastně dosud, protože značná část energie, času a úsilí ve vedení NSČU je investována do řešení interních věcí. Situace je tedy tristní. Nemáme nejen systém vzdělávání pro naše členy a ty, kteří se podílejí na vedení v různých formách a pozicích, ale dokonce ani žádná hodnotitelná kritéria a požadavky na vzdělávání a praxi duchovních. Realita v současném českém unitářství tak vlastně není příliš daleko od toho, co by si mohl pomyslet

člověk, který se o unitářství dozvěděl poprvé. Není tedy divu, že bychom náš systém vzdělávání rádi obnovili.

Pražská Unitaria se v tomto směru chopila iniciativy poté, co se několik jejích členů zúčastnilo vzdělávacího semináře v transylvánském Kološváru v září 2014. Seminář organizovala Mezinárodní rada unitářů univerzalistů (ICUU) pro své členské skupiny, a to především pro skupiny nové a malé, které zatím žádný vlastní vzdělávací systém nemají. Všem našim účastníkům bylo na semináři zřejmé, jak důležité interní vzdělávání je, jak moc v NSČU chybí a že vlastně máme mnoho zdrojů, které můžeme použít. Slovo dalo slovo a vznikla *Koncepce vzdělávání laického vedení a pro kandidáty v praxi Pražské obce unitářů* v naději, že ji vedení NSČU podpoří a že se do další práce na ní zapojí také kolegium unitářských duchovních, třebaže většina z nich žádným systémem vnitřního unitářského vzdělávání a praxe neprošla – a tak se vlastně budeme učit všichni.

Unitáři mají v České republice na co navazovat, od založení NSČU až do státního převratu v roce 1948 (přesněji řečeno do přelomu 40. a 50. let) měla Unitaria dobře propracovaný vzdělávací systém. Ovšem po roce 1989 je jeho případné obnovení a aktualizování zatím velkým dluhem.

Vzdělávání (ilustrační obr.), Gyula Derkovits, dřevoryt 1923. (Z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Derkovits_Education_1923.jpg.)

Takto vypadá výchozí návrh v základní podobě:

Jarní segment (jen pátek a sobota) by byl určen především pro nově zvolené členy správních sborů. Měl by jim poskytnout prostředí reflexe a plánování.

Podzimní segment (opět jen pátek a sobota) by nabízel přehled unitářské historie všem zájemcům z řad členů a příznivců.

Neděle v obou segmentech by byly vyhrazené pouze zájemcům o duchovenskou práci na všech úrovních, tedy od laického vedení až po ordinované duchovní. Každé uvedené téma by bylo zpracováno a prezentováno v padesátiminutovém bloku přednášek a diskusí.

JARNÍ SEGMENT

PÁTEK

Vedení a administrativa obce
Etika svobodomyšlné víry

SOBOTA

Organizace a vedení
Vedení versus management
Vedení ve světle systémové teorie
Struktura a poslání NSČU
Unitářský étos
Východisko a směřování duchovní cesty

NEDĚLE

Umění duchovenské práce 1: Kontext bohoslužby
Umění duchovenské práce 2: Promluva a práce s textem
Umění duchovenské práce 3: Vedení a administrativa z pohledu duchovního

PODZIMNÍ SEGMENT

PÁTEK

Textové a jiné zdroje liberálního náboženství
Ezoterní a exoterní rozměr unitářství

SOBOTA

Historie unitářství
Nejstarší kořeny: Polsko, Transylvánie, Anglie
Formování organizovaného unitářství 19. století
Proudy v unitářství na počátku 20. století
České unitářství
Současné unitářství ve světě

NEDĚLE

Umění duchovenské práce 4: Vzdělávání členské základny
Umění duchovenské práce 5: Profesionální hranice
Umění duchovenské práce 6: Pastorační práce a komunikace

Jarní a podzimní segmenty jsou jen základem, před nimi a po nich by bylo potřebné samostudium anebo přípravné a doplňující programy. Pro adepty na duchovní by mezi segmenty probíhala praxe, spočívající v plnění úkolů, které byly zadány během kurzů a v individuálních konzultacích. Jak bylo řečeno, toto je pouze jeden z možných základů vzdělávacího systému, koncipovaný tak, abychom byli schopni pokrýt nejdůležitější oblasti. Lepší by bylo počet segmentů zdvojnásobit, to znamená mít studijní program dvouletý. Tematické rozšíření není problém, podstatná je zde jednak otázka financování a samozřejmě především to, jak velký zájem o vzdělávání bude.

Pražská Unitaria a unitářská mládež v mých vzpomínkách

Miroslav Novák

Narodil jsem se 11. 2. 1924 v Hronově, ve městě, z něhož pocházeli Alois Jirásek, Egon Hostovský, Josef Čapek a také málem Karel Čapek, kdyby se rodiče před jeho narozením nepřestěhovali do Malých Svatoňovic. V Hronově jsem strávil deset let, žili jsme zde do roku 1934. Pak jsme v době hospodářské krize přišli o domek a zahrádku a přestěhovali se (tedy má rozvedená matka, babička a já) do Prahy k tetě, která bydlela poblíž vinohradského Náměstí Míru, ve Varšavské ulici 37 ve čtvrtém patře, kde od té doby žiji.

Od dětských let jsem začal v Praze chodit do Sokola a pěstoval jsem turistiku, ta mi vydržela celý život. Po přestěhování do Prahy jsem několikery prázdniny (v letech 1934–1936) trávil u rodiny svého strýce v Rachově na Podkarpatské Rusi, kam jsme spolu s matkou a někdy i tetou jezdili vlakem. Se strýcem jsem tam o nedělích, protože v sobotu se pochopitelně pracovalo, často podnikal různé výlety do hor, do Polonin ve východních Karpatech. Několikrát jsem byl na vrcholu Pop Ivan, vysokém přes 2000 metrů a ležícím téměř u hranic s Rumunskem a dvakrát i na Hoverle, dnes nejvyšší hoře Ukrajiny.

Po absolvování obecné školy jsem začal chodit do reálného gymnázia na Náměstí Jiřího z Poděbrad a později na Náměstí Jiřího z Lobkovic, kde byla přímo proti vchodu do Olšanských hřbitovů postavena nová, moderní budova. Do ní se naše škola přestěhovala v roce 1938. Po gymnáziu jsem se pokoušel dostat na obchodní akademii, to se mi první rok nepodařilo, až teprve následující rok jsem nastoupil na akademii na Vinohradech, na dnešní Vinohradské ulici.

Dobře si vybavuji tehdejší dobu, rok 1938, kdy vrcholilo obrovské odhodlání i obyčejných lidí bránit republiku před nacistickým Němcem, a to i přesto, že spousta z nich žila ve velice skromných podmínkách: nezaměstnaní neměli zpravidla nárok na žádné příspěvky a podobně. Projevilo se to zejména v době všesokolského sletu v roce 1938, na kterém jsem také cvičil. Po Mnichovu pak přišlo obrovské zklamání a určitý

rozklad společnosti a až březen 1939 nás (až na výjimky, ale to byli spíš jednotlivci nebo malé skupinky kolaborantů) sjednotil. Můj strýc, který byl zaměstnán u finanční správy v Rachově, musel s rodinou po okupaci Podkarpatské Rusi Maďarskem opustit Rachov. Pro tamní státní zaměstnance byl zřejmě vypraven zvláštní vlak, který je odvezl přes Budapešť a Vídeň do Prahy, přičemž si mohli vzít jen málo věcí. Můj strýc byl ženatý a měl dvě děti; bratrance bylo asi tři a půl roku a sestřenicí několik měsíců. V Praze potom bydleli v Modřanech a strýc byl zaměstnán v protektorátní finanční správě.

Prázdniny v letech 1937 až 1940 jsem pak trávil na sokolských táborech. Nejprve v letech 1937 a 1938 v Bystrém u Poličky, další dva roky pak v Dolním Ostrovci severně od Písku.

V roce 1939 jsme tam tábořili měsíc; sami jsme si museli postavit stany, ohniště, kuchyň a vše zařídit, přičemž vlastní oblečení a potřeby jsme si na celý měsíc nesli pěšky na zádech z Prahy až do Ostrovce, kam jsme dorazili po dvou dnech cesty. O dalších prázdninách jsme tábořili na stejném místě a tam jsem se poprvé setkal s Vladimírem Vránou, který mne později dovedl do Unitarie. Tehdy na mne velice zapůsobil, byl vůdčí osobností a dovedl si velice dobře získat ty, kteří mu byli z nějakého důvodu blízcí – ať již to bylo v Sokole nebo v Unitarii. Letní tábor v roce 1940 jsme ovšem museli předčasně ukončit, protože Sokol měl náhle zakázáno tyto tábory pořádat a krátce potom byla jeho činnost zakázána zcela.

Já a má teta jsme se do aktivit Sokola pražského, což byl název první sokolské jednoty, hodně zapojovali, a tak jsme se po jeho zákazu snažili zachránit a uschovat některé cenné předměty, aby nepřišly do rukou Němců. Měli jsme doma ve skříni třeba spojenecké prapory a podobně. (Naštěstí na ně Němci nepřišli, když nad ránem následujícího dne poté, co byl spáchán atentát na Heydricha, v celém našem domě udělali razii.)

Vrána byl z chudých poměrů, bydlel s matkou na letním cvičišti Sokola v Kateřinské ulici v takové skromné budově, která byla částečně používána jako sklad náradí a podobných věcí. Byl starší než já, myslím ročník 1919, a i během válečné doby občas zorganizoval nějaký výlet – třeba v červnu 1941, když Němci napadli Sovětský svaz, jsme jeli vlakem na Karlštejn. V roce 1943 pak zorganizoval pro několik členů Sokola (zakázaného, takže šlo o ilegální činnost) na Sá-zavě tábor.

Bylo to na Stvořidlech, tehdy to ještě nebyla přírodní rezervace, ale volně přístupné krásné místo. Tábořili jsme tam možná čtrnáct dní. Postavili jsme stany a z přidělů z potravinových lístků, které moc velké nebyly, se pokoušeli vařit. A tam poprvé jsem slyšel, že existují unitáři. Vrána nám doporučoval návštěvu Unitarie, že je to zajímavé náboženství a že by bylo dobré to nějak spojit s tělovýchovnou činností Sokola. Když skončili prázdniny, tak jsem skutečně do Unitarie poprvé zašel. Bylo to na podzim roku 1943. Rychle jsem zapadl mezi tehdejší unitářskou mládež, která byla v té době dost ochromená poměrně čerstvým tragickým zážitkem: jeden z jejích nadějných aktivních členů se za podivných okolností utopil v Berounce.¹

O politických věcech jsme tehdy v mládeži moc nehovořili, i když se tomu samozřejmě nedalo zcela vyhnout, ale ani mezi dospělými v Unitarii jsem neslyšel, že by někdo hovořil o svých osobních problémech a různých těžkostech.

Bohužel v tu dobu, kdy jsem začal chodit do Unitarie, byl Gestapem zatčen můj strýc. Byl

1 Václav Veselý; stalo se to 14. června 1943, a to přímo na výletě mládeže (dle tehdejších zápisů v kronice mládeže; Archiv NSČU, kart. 22, kronika MČU, zápisy z 16. června a 14. července 1943).

odvezen nejdřív k výsledku do Pečkova paláce, pak na Pankrác a potom do koncentračního tábora Flossenbürg nedaleko našich západních hranic. Tam přežíval až do roku 1945, ale ke konci války bohužel onemocněl skvrnitým tyfem a při pochodu smrti koncem dubna 1945, kdy už nebyl schopen chůze, byl zastřelen. Nikdy jsme se nedozvěděli, zda a kde je pochován.

Počátkem roku 1944 jsem jako ročník narození 1924 měl povinnost odejít na práci do Německa. Měl jsem před maturitou, ale to nehrálo roli. Můj kamarád z domu, který byl synem lékárníka, však zařídil, že jsem od jeho otce dostal prášky, aby při lékařské prohlídce zjistili, že mám nemocné srdce. Zdařilo se to sice až na třetí pokus a možná spíš proto, že český lékař přimhouřil oči, ovšem nakonec jsem do Říše opravdu nemusel a nastoupil jsem do německé továrny Junkers ve Vysočanech. Pracoval tam také můj přítel V. Vrána, a tak jsem doufal, že se tam s ním budu alespoň setkávat. Skutečnost však byla naprosto jiná, nesetkávali jsme se vůbec. Podmínky tam byly velice tvrdé a příliš se nelišily od práce v německých pracovních táborech. Museli jsme pracovat sedmdesát dva hodin týdně, dvanáctihodinové směny, střídavě denní a noční. Zde jsem se dostal k domácímu odboji, ke zpravodajské brigádě.² Krátce po

2 Zpravodajská brigáda byla složená z mladých sokolů a skautů. Hlavním úkolem bylo dodávat prostřednictvím spojek informace vojenského charakteru československým parašutistům vyslaným s radiostanicemi z Anglie.

V létě 1944 firma Junkers zabrala také textilní továrnu v Loděnicích a já jsem tam byl spolu s dalšími dělníky přesunut, abychom ji přebudovali na válečnou výrobu. Tam se mi později podařilo získávat cenné vojenské informace, především ohledně konstrukce raket V1 a V2. Předával jsem odtud také údaje o tom, kam do Německa se které zásilky dále distribuují a kde se kompletují. V Loděnicích jsem zažil i krušné chvíle, například několikátýdenní namáhavou práci s nalomenými žebry, výsledk na Gestapu, odstřelování vlaků a podobně.

Se Zpravodajskou brigádou, tehdy již dost početnou, jsem se zúčastnil také Pražského povstání, ale byli jsme jen bídně vyzbrojeni. Někteří členové brigády zahynuli v bojích na Masarykově nádraží a na Pankráci. Pokud vím, tak povstání se účastnilo i několik dalších členů mládeže, ale nikdy potom jsme se o tom již nebavili; zajímala nás jen přítomnost a budoucnost.

skončení války³ jsme pak jako její členové odjeli zvláštním vlakem do pohraničí, do Karlových Varů a později do blízké Staré Role, kde jsme měli dohlížet na to, aby se do pohraničí mohla v pořádku znovu vrátit československá správa – úřady a další instituce. Asi po měsíci jsme se vrátili do Prahy.

Tehdy se definitivně potvrdilo, že zemřel zakladatel československého unitářství N. F. Čapek. Začal jsem pravidelně chodit opět mezi unitáře, kteří mi byli velice blízcí svým pojetím náboženství, zejména Hašplův panenteismus. Unitářská mládež byla po válce velmi činná, ale začínaly se v ní nově projevovat a nabývat na významu i určité politické prvky. To se ostatně týkalo celé poválečné společnosti. Postupně začínalo mezi lidmi být stále důležitější, kdo je v které straně a koho je ochoten volit, docházelo k vyhrcování politických názorů. Společnost tím žila a zasáhlo to i unitáře, například Vladimír Vrána se postupně stával stále radikálnějším a přesvědčenějším komunistou, já jsem naopak zastával názory Československé strany národně socialistické, která představovala levý politický střed. Jejím členem byl například i ministr zahraničí E. Beneš.

V září roku 1945 se vrátila do Československa, do Prahy, rodina Požičkových, které jsme znali z Rachova. Byli to strýcovi sousedi. Pomohli jsme jim ubytovat se v našem domě, v jednom částečně volném bytě a během krátké doby jsem jednu z jejich dvou dcer vzal do Unitarie. Vrána ihned objevil, že umí dobře hrát na piano, a tak začala doprovázet dětský unitářský sbor. Později jsme se stali manželi. Unitářská mládež měla tehdy v rámci celé unitářské organizace jakousi autonomii. Měli jsme své vedení, v němž jsem se již také angažoval, a pořádali jsme nejrůznější akce – přednášky, různé diskuse, výlety. Začaly k nám také čteněji jezdit zahraniční návštěvy, zejména z USA. Vzpomínám si, že tehdy byly velkou novinkou nylonové punčochy a jedna Američanka se postavila na židli, aby nám předvedla, jak vypadají.

³ Americké bombardování Prahy v únoru 1945 se bezprostředně týkalo i naší rodiny. Jedna z bomb spadla na náš dům, ale našťastí nevybuchla. Hned naproti byl však jiný dům totálně zničen a zahynulo při tom dost lidí.

Krátce po válce se také tady objevila Unitářská pomocná služba, která dovážela z USA nejrůznější potřebné věci shromážděné zahraničními sbírkami, zejména oblečení. Tyto věci byly uskladňovány v suterénu Unitarie, odkud se rozdělovaly do různých míst, kde bylo třeba. Objevil se tu také šéf této Unitářské pomocné služby pro Československo John Howland Lathrop, který měl velice schopnou pomocnici, s níž jsme se hodně spřátelili, a když potom po komunistickém převratu bylo nemožné, aby zde dále zůstávala, udržovali jsme s ní přátelské styky i po roce 1948 alespoň korespondenčně. Později jsem se dozvěděl, že tragicky zahynula při autonehodě. Unitářská pomocná služba mimoto pomáhala vybudovat a financovat zdravotnické zařízení v obci Kladruby poblíž Vlašimi, které dodnes zajišťuje rehabilitaci tělesně postižených (Rehabilitační ústav Kladruby).

V té době se také NSČSU začala zajímat o možnost získání rekreačního objektu v pohraničí po odsunutých Němcích. Jedno takové místo bylo objeveno v obci Křižany na jižním svahu ještědského hřbetu. Byla to větší chalupa na břehu potoka, takže se tam případně dalo i koupat. Plavat sice ne, ale pro osvěžení to bylo dobré a navíc to nebylo příliš daleko (zhruba šest kilometrů) od výborného místa na koupání v obci Hamr na Jezeře. Hamr je dodnes vyhledávaným rekreačním místem, protože tam je příjemná písčiná pláž, několik rybníků a u toho nejhlubšího byla již tehdy i drobná zařízení pro sportování. Unitářská mládež do Křižan často jezdila.

Mládež také pořádávala o nedělích poměrně pravidelně výlety do okolí Prahy. Krátce po válce jsme rovněž zajeli s kyticí do Lán, abychom ji položili na hrob Charlotty Masarykové. Po válce, ale i později bylo zvykem účastnit se různých pracovních brigád, které měly přispět k obnově Československa, a se tak unitářská mládež vypravila například na pracovní směnu do dolů v oblasti Kladna.

V roce 1946 vznikla Vysoká škola politická a sociální. Přihlásil jsem se na ni a začal navštěvovat politickou fakultu. Rektorát sídlil na Malé Straně v Lobkovickém paláci a tam se konaly i některé přednášky. Jiné byly organizovány po různých biografech a dokonce i v dřevěném cirkuse na Letné, který později vyhořel. Potře-

boval jsem si přivydělávat na studia, a tak jsem využil možnosti, která se naskytla v Unitarii, kde hledali na částečný úvazek účetního. Pracoval jsem pod vedením bratra Šarhana, který byl hospodářem, a výhodou bylo, že jsem si práci mohl dost přizpůsobovat svým studijním potřebám.

V roce 1947 přišla do Unitarie pozvánka z Holandska, abychom se zúčastnili mezinárodního shromáždění mládeže liberálních náboženství. Projevil jsem o tuto možnost zájem a vzhledem k tomu, že jsem se z tehdejších členů unitářské mládeže tak nejspíš domluvil anglicky, byl jsem na toto shromáždění vyslán. Jel jsem vlakem přes rozbombardované Německo. V Holandsku bylo možné ještě před konferencí pobýt v rodinách, které se o zahraniční návštěvníky postaraly, poskytly jim jídlo a ubytování. První týden jsem strávil v Amsterdamu, pak jsem se zúčastnil konference, která se konala v angličtině. Uskutečnila se na venkově poblíž Amsterdamu. Byl zde postaven velký stan, kde se konaly přednášky, rozpravy a diskuse, ubytování jsme byli také ve stanech. Když toto shromáždění skončilo, nabídli mi dva účastníci, abych u nich zůstal ještě po nějakou dobu, a to v Utrechtu. Takže první týden po konferenci jsem strávil u jednoho Holanďana a druhý u dalšího také v Utrechtu. S ním jsme na kolech podnikali různé poznávací výlety, navštívili jsme například Naarden a zdejší muzeum, které je věnováno J. A. Komenskému. Pak jsem se vlakem vrátil domů a současně jsem zase na oplátku pozval svého posledního holandského hostitele, který byl zhruba stejně starý jako já, do Prahy. U nás jsme pak, opět na kolech, podnikli například výlet ke Štěchovické přehradě, protože ten můj přítel – jmenuje se Jean Bardet – studoval na vysoké škole vodní stavitelství a přehrady ho zajímaly. Od té doby jsme se již neviděli, ale neustále si pišeme, byť nyní již jen o vánocích.

Po návratu jsem ještě zastihl, bohužel jen krátce před odjezdem, skupinu mladých amerických unitářů, kteří nás přijeli navštívit a všem přivezli lehké bundy oblékané přes hlavu s vytištěným nápisem (to pro nás tehdy bylo naprosto nevidané!) v bezvadné češtině, jen s poněkud zvláštním slovosledem: československých

mládež unitářů. Bylo to od nich velice milé, byli to moc příjemní lidé.

To se ale již politická situace hodně vyostřovala. Ve volbách na jaře v roce 1946 komunisté získali čtyřicet procent hlasů, a tudíž ovládli všechna rozhodující ministerstva. Ještě v létě 1948, tedy již po puči, přijela do Prahy jedna menší skupina mladých unitářů ze Spojených států, přičemž někteří z nich zde byli již v roce 1947. Tehdy se spolu s unitářskou mládeží zúčastnili pracovní brigády v Hradci u Opavy. Byla to lesní brigáda, zbavovali jsme poražené stromy větví a potom kmeny ručně rozřezávali na metrové kusy, aby se z nich sestavily takzvané metry na krajích lesních cest.

Mezi unitáři Spojených států byl také Walter C. Paine (přibližně o rok starší než já) se svou manželkou, kteří zde byli vlastně na svatební cestě. S ním jsem se obzvlášť sblížil. Po té brigádě jsem měl v plánu jet do Vysokých Tater, abych tam strávil kousek letních prázdnin. K mému překvapení tam měli Walter s manželkou namířeno rovněž, takže jsme se tam setkali a občas ještě společně podnikli menší výlet. Svěřil se mi, že se mu v roce 1947, při předchozím pobytu v Čechách, podařilo navštívit Jana Masaryka – zřejmě po jeho červencovém jednání u Stalina, který mu tehdy údajně řekl, že možná dlouho žít nebude. Ukázalo se, že Walter Paine má obrovský přehled o politické situaci u nás – studoval totiž žurnalistiku. Za války bojoval jako letecký střelec proti Japoncům, a tak jsme si vyměňovali zkušenosti i z tohoto období. Painovy jsem je pak pozval i na návštěvu k nám domů, má matka uvařila švestkové knedlíky, bylo to velmi přátelské setkání. Od té doby jsme si občas psali.

Na podzim 1948 jsem dostal od policie sdělení, abych se dostavil do Bartolomějské ulice. Když jsem tam přišel, ukázalo se, že jde o záležitost řešenou Státní bezpečností a vyslychající mi ukázal připravený zatykač – důvodem byl můj styk s W. Painem, zejména naše zdánlivě tajemné jednání ve Vysokých Tatrách. Zní to absurdně, ale nakonec mě vyšetřující člen StB propustil pouze s varováním, abych nedělal hlouposti, poté, co zjistil, že studuji stejnou vysokou školu jako on a že by zrovna potřeboval skripta, kterých byl nedostatek a já jsem je měl.

Nicméně byl jsem pak ještě delší dobu sledován a navíc také vyhozen ze Sokola pro své údajné protisocialistické chování. Vysokou školu jsem sice formálně dokončil, ale diplomovou práci jsem nepsal, protože bych se byl musel zcela podřídit tehdejší ideologickým požadavkům. Navíc později byla tato škola zrušena a nahrazena stranickou politickou školou, takže až po letech jsme získali diplomy z Vysoké školy ekonomické včetně inženýrského titulu.

V Unitarii jsem byl po dokončení školy zaměstnán již celodenně, jako účetní v hospodářském odboru vedeným bratrem Šarhanem. Vedení NSČSU dokonce uvažovalo, zda bych neměl studovat na unitářského duchovního. Tehdy se s Unitarií definitivně rozešel Vladimír Vrána, který se v její činnosti, zejména práci s mládeží hodně angažoval a do něhož NSČSU vkládala veliké naděje.⁴ Z ideologických důvodů odmítl studium ve Spojených státech, které mu nabízel, a s unitáři naprosto přerušil styky. Dokonce mě vyzval, abych ho následoval, protože členství v Unitarii nemá žádnou cenu. Po válce se květinové slavnosti několik let konaly v Rudolfinu a vzpomínám si, že v roce 1950 se květinová slavnost konala právě ve dnech, kdy byla popravena M. Horáková.

Na jaře 1951 jsem se oženil a krátce nato komunisté vydali usnesení, podle kterého muselo sedmdesát tisíc administrativních pracovníků přejít do výroby. Jednotlivým organizacím bylo předepsáno, kolik zaměstnanců musí opustit jejich organizaci. U unitářů to byl jeden člověk, a protože jsem byl z pracovníků Unitarie nejmladší a nejkratší dobu zaměstnaný, byl jsem vybrán, abych odešel dělat dělníka. Mrzelo mě to, ale na druhé straně jsem to do jisté míry

chápal. Organizace unitářské mládeže tehdy navíc přestávala z politických důvodů fungovat. Nastoupil jsem do stavebnictví a každý den jezdil do Ruzyně k letišti, kde vyrůstala opravná letadel. Dělal jsem tam díry do betonové zdi na zavěšení topení a podobné práce, což se mi zdálo po vysoké škole trochu podivné. Na podzim roku 1951 jsem musel nastoupit dvouletou vojenskou službu v Milovicích poblíž Lysé nad Labem. Byl jsem přidělen k tankovému praporu, kde jsem se mimo jiné setkal a sblížil s Josefem Škvoreckým. Po ukončení vojenské služby se mi podařilo získat zaměstnání v Radotíně jako účetní v jedné výrobní továrně, kde jsem působil až do jara 1956. Tehdy se mi povedlo dostat do Státního výzkumného ústavu materiálů a technologie v Opletalově ulici. Práce to byla velice náročná, protože bylo potřeba zvládnout problematiku zpracování kovových materiálů a technologie nejen v češtině, ale také v angličtině, němčině, ruštině a částečně i ve francouzštině. Činnost v oblasti vědecko-technických informací, které se připravovaly pro výzkumné pracovníky, se pak stala mým trvalým zaměstnáním až do důchodu, i když jsem za tu dobu vystřídal několik výzkumných ústavů.

Aktivně jsem tedy v Unitarii působil zhruba od poloviny roku 1945 do jara 1951, poté jsem již byl jen běžným členem s nepravidelnými návštěvami shromáždění. Důvodem byl jak vývoj ve společnosti i v Unitarii samé, tak i mé větší zaneprázdnění. Unitářství na mne však od začátku velmi zapůsobilo, především asi díky K. Hašplovi a jeho pojetí. Vystihlo a posílilo mě do té doby víceméně skryté přesvědčení, že je třeba náboženství a víru vůbec dát do souladu s vědeckým poznáním.

⁴ Správnímu sboru své rozhodnutí Vrána oznámil po novém roce 1949, v únoru pak dal výpověď z pracovního poměru. Archiv NSČU, kart. 10, zápisy ze schůzí Správního sboru NSČU z 10. ledna a 7. února 1949.

Mládež československých unitářů

Kristýna Ledererová Kolajová

Pro české (československé) unitáře byla cílená a promyšlená práce s mládeží od počátku velmi důležitou složkou jejich činnosti. Troufám si tvrdit (soudě dle zápisů ze správních sborů i jiných archivních dokumentů, například kronik), že všichni čelní představitelé vnímali tento segment NSČU jako zásadní pro budoucí rozvoj, a tak mládež měla takříkajíc zelenou ve všech sférách aktivit, do nichž se chtěla pustit. Duchovní i členové správního sboru vždy jednali se zástupci mládeže jako rovni s rovnými, vycházeli jim vstříc co se týká nároků na klubovní a přednáškové prostory, pořádali pro mládež mnohé vzdělávací kurzy i přednáškové cykly a všemožně podporovali navazování zahraničních kontaktů již na této – mládežnické – úrovni.

Je ironií osudu, že hlavní plody této práce již Unitaria nesklidila. První generace nových unitářských osobností, která přirozeně vyrostla v Unitarii odchovaná místní mládežnickou organizací (a případně i nedělní školou) a zároveň první N. F. Čapkem a zejména K. Hašplem cíleně vychovávaní potenciální nástupci a pokračovatelé jejich práce dospívali bohužel v době, kdy se v naší republice dostával k moci totalitní režim a činnost jak všech církví, tak nekomunistických mládežnických organizací byla drasticky omezována či přímo zakázána. Pečlivě a s láskou budované dílo tak přišlo vničeč. Někteří z nadějných mladých unitářů se orientovali levicově (mládí k tomu mívá sklony) a ideově se s NSČU rozešli, jiní přestali chodit do Unitarie proto, že v mnoha ohledech skončila svobodná a radostná doba i tam. Založili rodiny, věnovali se svým profesím, našli si jiné zájmy. Pokud mohu soudit z rozhovorů s některými z nich, tak na Unitarii v dobrém vzpomínají, oceňují, co jim do života dala, nicméně k aktivní práci pro ni se až na zcela ojedinělé výjimky nevrátili. V kontinuitě přirozeného vývoje NSČU tak vznikla nezaplnitelná mezera, s jejímiž negativními důsledky jsme se dodnes zcela nevyrovnali.

Již na první schůzi správního sboru nově registrované Náboženské společnosti českých unitářů 1. dubna 1931 hovořil duchovní K. Hašpl v rámci představení plánu práce celé organizace také o aktivitách mládeže.¹ Na třetí schůzi tohoto orgánu, v listopadu 1931, pak br. Wolf,

kteřý referoval o činnosti „klubu mladých“, požadoval, aby byl do správního sboru přibrán také jejich zástupce, protože „tak [by] byl zajištěn co nejužší kontakt mladých se správním sborem ... [a ten se mohl] přesvědčit o opravdovosti práce konané mladou generací“.²

V roce 1932 byl tajemníkem Mladé generace svobodného bratrství (jak se tehdy unitářská mládež nazývala)³ J. M. Friedl, předsedou Václav Žižka a pokladnicí Marie Wolfová. Činnost řídil patnáctičlenný pracovní sbor a mládež měla dvě sekce: tělovýchovnou pod názvem Kmen junáků Svobodného bratrství a vzdělávací, nazvanou Klub mladých ve Svobodném bratrství. První měla v té době třicet členů a scházela se zpravidla jednou za dva týdny, Klub mladých měl padesát členů a scházel se stejně často, jen s o něco vyšší průměrnou účastí.⁴ V témž roce vyslala Mladá generace poprvé svého (jednoho) delegáta na mezinárodní kongres církevní mládeže.⁵

2 Tamtéž, zápis z 25. 11. 1931.

3 Později došlo k přejmenování na Mládež československých unitářů (MČU).

4 Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část I. 1930–36, zápisy sněmů a schůzí správního sboru, zápis z 15. 6. 1932. V tomto kontextu je zajímavá zpráva o stavu členstva ke konci roku 1933, kde jsou uvedeny absolutní počty unitářů: dospělých (od dovršených jednadvaceti let) bylo 1002 a mladších pak 251. Mladých unitářů (nerovná se to ovšem organizovaných v mládeži) byla tedy více než pětina členské základny. Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část I. 1930–36, zápisy sněmů a schůzí správního sboru, Zpráva o administrativě.

1 Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část I. 1930–36, zápisy sněmů a schůzí správního sboru, zápis z 1. 4. 1931.

5 Archiv NSČU, kart. 22, složka Mládež N. S. Č. S. U., Unitářská mládež na poli mezinárodní spolupráce pro mír.

MČSU do nového roku:

soulad mezi vědou a vírou,
snášenlivost, tvůrčí myšlení,
vyrovnaná osobnost.

Úvodní stránka z kroniky MČSU po obnově činnosti v roce 1938. (Archiv NSČU, kart. 22.)

Příklad diplomu ze sportovní akce pořádané Mládeží československých unitářů. (Archiv NSČU, kart. 22.)

3. září 41.

Diplom

Bratru

J. Hlářovi

v upomínku na První lehkotletický přebor MČU
konaný na strahovském stadionu dne 30. srpna 1941,
ve kterém se umístil jako

první

získal nejlepších výsledků v těchto následujících
disciplínách: umístění:

100 m	- 13.5 v t.	1
disk	- 25.36 m	1
výška	- 1.30 m	1
dálka	- 5.31 m	1
koule	- 9.65 m	3
800 m	- 2.34 min	1

Mnoho zdaru do dalších závodů přeje

Mládež českých unitářů
Praha I, Karlova ulice 8.

Roku 1935 již byli organizováni hoši a dívky odděleně – dívky vedla B. Hašplová, hochy Jaroslav Šíma.⁶ Z té doby se dochovala dost podrobná zpráva o programu Dívčí mládeže čl. unitářů, z níž je velmi zajímavé citovat. Dokládá, že unitářské dívky byly od počátku vedené k velké míře samostatnosti, zodpovědnosti a aktivnímu rozhodování o svém životě: „Naším cílem je utvořit si životní filosofii, kde se stávám vědomou účastnicí na tvoření. Ovládat prostředí, ne aby prostředí ovládalo mne. Mítí světový rozhled; vyjít ze sebe, místo uzavřít se do své ulity. Jít za vyšší vzděláním, býti ženou uvědomělou, která je si vědoma svého poslání zde a nyní. Ušlechtilý charakter je naším ideálem.“⁷ Dívky se scházely v Arkoně každý čtvrtek večer při společných přednáškách, po nichž následovaly debaty a diskuse. První týden v měsíci mívaly přednášku věnovanou „tematům speciálním pro dívky“, například pohlavní výchově, dědičnosti, bytové kultuře a zařízení bytu či předmanželské výchově. Ovšem nechyběla ani témata na svou dobu velmi moderní (manželství různých národů), ale ani taková, která dnes mohou vzbuzovat úsměv (Žena – hostitelka). Druhý týden v měsíci se dívky věnovaly literatuře, třetí seznámení s různými náboženskými směry a čtvrtý životní filozofii, kam patřila i témata psychologická, estetická a sociální. Případný pátý večer býval věnován „ušlechtilé zábavě“, tedy hudbě, tanci, divadlu a sportu, a mládež jej trávila společně, hoši i dívky. O aktivitách chlapecké mládeže bohužel není v archivu z té doby tak podrobný záznam, nicméně je jisté, že se scházeli také jednou týdně a pod vedením Jaroslava Šímy se věnovali etickým, psychologickým a sociálním otázkám včetně těch, které souvisejí s dospíváním v muže.

Činnost obou kroužků pokračovala obdobně i v roce 1936. Pro rok 1937 se bohužel nepodařilo nalézt archivní prameny, a tak lze další činnost mládeže sledovat až od letních

prázdnin v roce 1938, kdy byly utvořeny dva smíšené kroužky: vzdělávací a zábavný.⁸ Hoši a dívky se tedy scházeli opět dohromady, a to vždy ve středu; do konce roku proběhlo patnáct schůzek. Celkem bylo přihlášeno čtyřicet šest členů, na schůzky jich chodilo v průměru dvacet pět. První hodina schůzky bývala věnována přednášce, druhá pak diskusi.⁹ Předsedou byl Jiří Feldstein a po něm ještě roku 1938 Miloš Mikota. Mládež uspořádala několik zábavních večírků (mimo jiné mikulášský), sedm jejich členů pak v Unitarii navštěvovalo kurz angličtiny.

Podrobnější archivní prameny jsou dochovány až z válečné doby, od počátku roku 1940, kdy došlo pod vedením M. Mikoty ke zintenzivnění činnosti.¹⁰ Mládež byla za války velice aktivní, scházela se samostatně a pravidelně, nejprve jednou týdně ve středu a později i v neděli (to její schůzky vedl K. Hašpl a probíral na nich základní unitářské otázky), od roku 1940 pak příležitostně také v sobotu odpoledne. Pravidelně probíhala takzvaná duchovní cvičení a přednášky. Někteří členové mládeže učili od roku 1939 v nedělní škole, obstarávali také pořadatelské služby u nejrůznějších akcí. Určité programy, například sportovní (turnaje v lehké atletice a volejbalu), ale i duchovní a společenského rázu (výlety) pořádali mladí unitáři ve spolupráci s mládeží Církve československé (tehdy Církve českomoravské, CČM). Vřelá a četná vztahy mezi těmito dvěma organizacemi jsou dokumentované mimo jiné v obsáhlé složce vzájemné korespondence, uložené v archivu NSČU.

V červnu 1941 se mládež rozdělila na dvě skupiny:¹¹ mladší, pro věkové rozpětí 14–17 let, a starší, 18–25 let. Organizačně ji vedl M. Starosta, ideově M. Mikota a po něm

6 Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část I. 1930-36, zápisy sněmů a schůzí správního sboru, zápis z 4. 11. 1935.

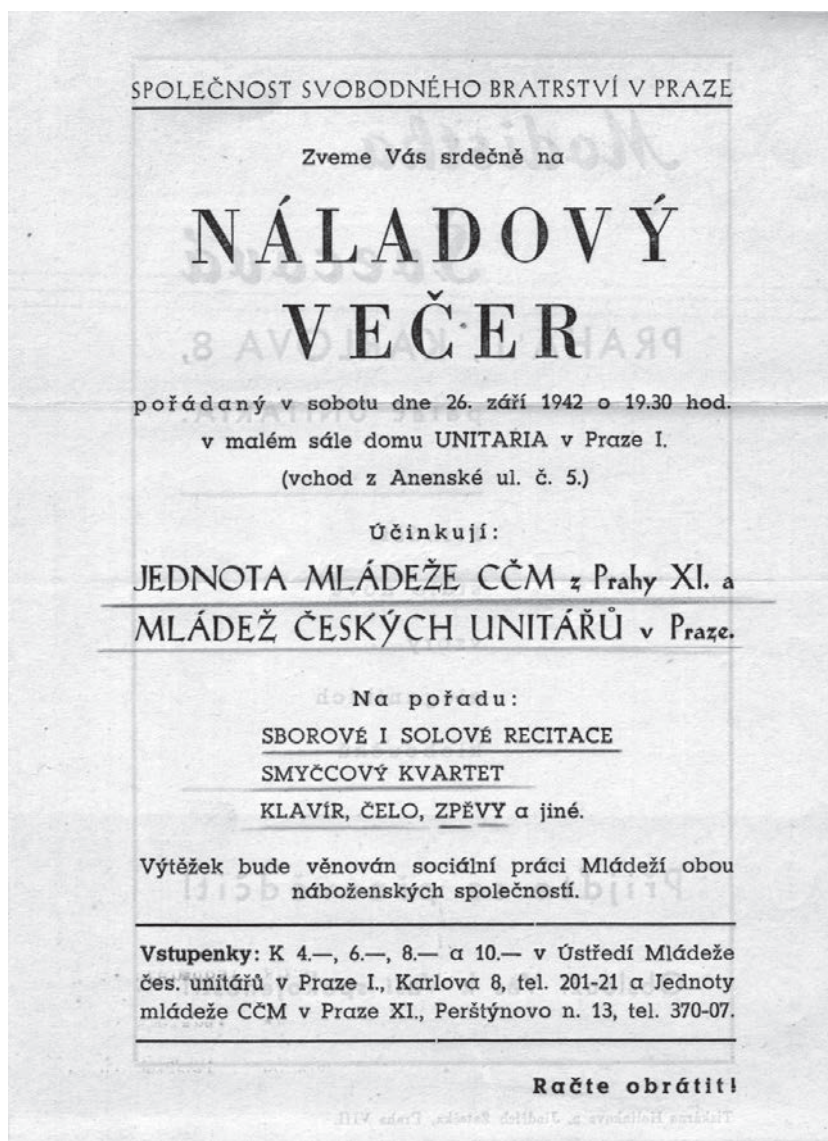
7 Tamtéž, Dívčí mládež čl. unitářů, Náš Program.

8 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva NSČSU za rok 1938, tištěná, nestr.

9 Tamtéž, úvodní přednášku měl K. Hašpl, 7. září.

10 Archiv NSČU, kart. 9, Protokoly, zápisy ze schůze správního sboru NSČU, 5. 12. 1938, 2. 1. 1939.

11 Archiv NSČU, kart. 9, Protokoly, Zpráva o činnosti mládeže čes. unitářů, 1. 12. 1941.

Plakátek zvoucí na jednu z mnoha společných akcí Mládeže československých unitářů a Mládeže Církve českomoravské. (Archiv NSČU, kart. 22.)

Vladimír Vrána (od roku 1944).¹² V letech 1942–1944 bylo o dost složitější vyvíjet činnost, protože vedení Unitarie se snažilo neorganizovat nic, co by podléhalo schvalování německými úřady (nebyly například svolá-

¹² Starší pak postupně vedli: Zdeněk Blažek a Karel Pelant, mladší: Břetislav Švehla, Hvězdoň Kafka, V. Vrána a Miroslav Strnad. Dívky vedla Milada Baláková. Archiv NSČU, kart. 9, Protokoly, Zpráva o náboženské činnosti v letech 1941–1944, s. 6.

vány sněmy).¹³ I mládež se proto soustředila především na interní programy a sebezvedlávání v duchovní a duchovenské oblasti. Do tohoto období také spadá nejintenzivnější fáze přátelské spolupráce s mládeží Církve českomoravské.

¹³ Archiv NSČU, kart. 22, Zpráva o náboženské činnosti v letech 1941 až 1944, s. 1.

Mládež tehdy vedla čilou korespondenci také s jednotlivými sympatizanty po celé republice. Zůstalo však u pouze toho, na žádném místě nevznikla nová skupina. Koncem roku 1944 měla mladší mládež padesát pět členů, starší pak sedmdesát pět. Kromě sobotních programů v Unitarii pořádali zhruba dvakrát měsíčně nedělní odpolední vycházky, například do Prokopského údolí nebo na Barrandov, ale nejen to, velký zájem vzbuzovaly i různé kulturní podniky: obrovský zájem byl mezi mládeží například o prohlídku Národního divadla (poptávka bleskově přesáhla osmdesát rezervovaných míst), nebo o návštěvu podzemí Staroměstské radnice.

Velmi oblíbené a četné bylo také secvičování programových pásem. Zájemci z řad mládeže si připravili zpravidla několik přednášek na předem dané téma, často doplněných či proložených recitací, divadelní scénkou a podobně, a na závěr pak prohlašovala nad prezentovaným tématem diskuse. (Například v pásmu České malířství předvedeném v dubnu 1941 bylo zařazeno celkem třináct (!) dobrovolných přednášek. Tematicky zajímavé bylo pásmo z konce ledna 1941, nazvané Naše ulice, které sestavil M. Mikota: smyslem bylo ukázat, že touhou unitářů je opravdové poznání – sebe i svého okolí. V tomto v kontextu byly divadelní formou prezentovány různé pohledy na jednu ulici: očima malého kluka – „dítěte ulice“, studenta, domovníka, taxikáře, flašinetáře, penzisty a slepce. V mládeži tehdy vzniklo také několik zájmových kroužků (oficiálně nazývaných odbory). Činnost vyvíjely zejména kroužky hudební a loutkářský, jehož členové se starali o provoz loutkového divadla, nejprve zapůjčeného br. Ryčlem,¹⁴ později vlastního, a hráli zejména pro děti z nedělní školy (nazkoušeli a zahráli cca čtyři představení ročně). Dále zde působil kroužek nedělních výletů a dívčí (dívky někdy měly a někdy neměly samostatné schůzky, oficiálně byla mládež v té době smíšená). V roce 1940 požádala mládež vedení NSČU poprvé o svolení k pořádání vlastní Květinové slavnosti, a od té doby ji pořádala pravidelně,

v roce 1941 za účasti spřátelené mládeže ČCM a sedmdesáti mladých unitářů.¹⁵ V té době platila mládež již příspěvky (do roku 1940 to byly 3 Kč a poté 5 Kč měsíčně), s nimiž samostatně hospodařila. Čekací lhůta na členství (po podání přihlášky) byla tehdy půl roku. Po jejím uplynutí došlo ke schvalování přihlášek.¹⁶

V roce 1943 pořádala mládež hlavně pravidelná duchovní cvičení (jednou týdně), a to v mladší i starší skupině, a zhruba dvakrát měsíčně prezentovala vlastní secvičené pásmo (pro ilustraci uveďme některé z nich: Z pohádky do pohádky, Jaro, Sudičky povídalý, Dárek z lásky na motivy knihy R. Thákura, dramatické pásmo Tajemství života, Móda a sport). Soudě dle zpráv o činnosti předkládaných měsíčně správnímu sboru zaujaly mládež v tomto roce především přednášky o dospívání (B. Hašplové pro dívky a K. Hašpla pro hochy). Mládež opět organizovala vlastní květinovou slavnost. Vedl ji V. Vrána a zúčastnilo se jí padesát čtyři členů (v roce 1942 jen dvacet sedm).¹⁷ Kromě pražské mládeže vyvíjely činnost i buňky v Plzni, Brně, Jičíně a Bakově. Tento rok se uskutečnila první společná schůze jejich zástupců, aby byly „vytýčeny směrnice k rozvinutí další práce“.¹⁸ Zajímavá je zpráva z konce roku 1943, v níž vedoucí mládeže M. Mikota podotýká, že mladší skupina projevuje „více životnosti a zájmu o unitářské hnutí než skupina starší, kde jde spíše jen o scházení se“.¹⁹ Zde je třeba připomenout, že hodně členů starší skupiny bylo zapojeno do práce pro Říši, takže na mládežnickou činnost neměli příliš čas.

V roce 1944 měl dobrou odezvu cyklus o moderním bydlení vedený K. Pelantem. V tomto roce aktivně pokračovala i brněnská skupina,

15 Archiv NSČU, kart. 9, Protokoly, Zpráva o činnosti mládeže čes. unitářů, 8. 9. 1941.

16 Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část III, 1942–45, Zápisy schůzí SS, Zpráva o činnosti MČU za měsíc březen, 5. 4. 1943.

17 Tamtéž, Zpráva o činnosti MČU za měsíc květen, 7. 6. 1943.

18 Tamtéž.

19 Archiv NSČU, kart. 9, NSČSU, část III, 1942–45, Zápisy schůzí SS, Zpráva ideového vedoucího MČU, 6. 2. 1943.

14 Archiv NSČU, kart. 9, Protokoly, Zpráva o činnosti mládeže čes. unitářů, 30. 4. 1940.

plzeňská se scházela jen zřídka a nepravidelně, ostatní buňky již ne. Od června 1944 byla mládež v Praze nově rozdělena na čtyři skupiny: A (ve věku 21–25 let), B (ve věku 16–18 let), C (ve věku 18–21 let) a D (ve věku 14–15 let).²⁰

V roce 1945 se pražská unitářská mládež scházela dvakrát v týdnu, ale došlo ke sjednocení všech skupin v jednu. Dost jejích starších členů se dle pramenů i osobních svědectví pamětníků aktivně účastnilo revolučního dění v Praze, ale podrobnější záznamy o tom chybí. Koncem roku 1945 bylo v mládeži evidováno šedesát čtyři členů, účast na pravidelných akcích byla v průměru poloviční.²¹

Obdobná byla situace v roce 1946. Všichni členové se scházeli dohromady, pravidelně ve středu. Celkem se uskutečnilo čtyřicet schůzek, které si z větší poloviny mládež organizovala svépomocí, jindy jim přednášeli starší unitáři či hosté – i zahraniční, například 2. října Dr. Lathrop o Unitářské pomocné službě a jejích úkolech.²² Kromě pravidelných schůzek (s průměrnou návštěvou téměř padesáti členů!) pořádali v únoru maškarní večírek a v říjnu Táborový večer s programem a tancem.

Na jaře toho roku totiž získala NSČU do správy v rámci osidlování pohraničí dvě stavení v Křižanech na Liberecku s pozemkem o výměře cca 5000 m². Mládež zde pod vedením K. Pelanta uspořádala tábor – Slunečnou farmu – který trval osm týdnů (29. 6.– 8. 8.) a při němž všechny objekty kompletně vyčistili a upravili na ubytovnu pro nejméně dvacet pět osob včetně společné jídelny. V těchto nepříznivých dobách mohl tábor trvat tak dlouho a pro celkem čtyřicet čtyři členů mládeže zejména díky tomu, že byl z velké části zásobován potravinami z Unitářské pomocné služby. Táborníci pomáhali při tomto pobytu i místím, chlapi na pile a na polích, děvčata při zřízení a vedení žňového dětského útulku. Velmi zajímavá je pak jedna pasáž ze zprávy K. Pelanta: při odsunu Něm-

ců sbírala mládež staré německé knihy, které následně odevzdali Národnímu muzeu, kde „z nich měli velkou radost. Byly to knihy ze 14., 15. a 16. století“.²³ O vánocích v Křižanech mládež pro své členy uspořádala týdenní lyžařský pobyt.²⁴

Sedm členů mládeže průběžně učilo v nedělní škole, jiní pomáhali alespoň opisovat lekce pro vyučování.²⁵ Kromě toho se mládež věnovala i obecně prospěšným pracím. V květnu například vyčistila Karlovu i přilehlé ulice od předvolebních plakátů, dále absolvovala brigády v Zemské porodnici opravované po náletu, v Lánech a v dětském útulku Hany Benešové v Olešovicích. O prázdninách se její členové účastnili také celostátní akce Pomoc Slezsku a pro Slezsko zorganizovali sbírku šatstva, obuvi a knih. V souvislosti s tím si vzápětí mládež vzala do „světenectví“ obecnou školu z Podolí u Opavy, pro niž pořádala další sbírky obuvi, oděvů a knih – celkem byly z Unitarie vypraveny tři velké zásilky.

Za zmínku stojí i to, že v říjnu 1946 mládež založila cenu Václava Žižky (takto pojmenovanou na paměť jeho publicistické činnosti), která se měla udělovat jejím členům za práci s unitářskou tematikou otisknutou v časopisech (včetně Cest a cílů) či vysílanou v rozhlase.²⁶ Založení ceny schválil Správní sbor NSČSU.

Zkrátka mládežnická činnost se po válce rozjížděla naplno, a tak bylo potřeba také vyřešit, kde se scházet, neboť počet členů rychle narůstal. Vedení mládeže proto před koncem roku 1946 požádalo správní sbor, aby jim na dva dny v týdnu propůjčil do užívání dvoranku. Také ji od ledna 1947 dostali. V té době bylo v mládeži evidováno sedmdesát pět členů, z mimopražských buněk i přes výzvy k obnovení činnosti adresované do Jičina a Plzně pracovala jen brněnská. Zároveň se

20 Tamtéž, Zprávy ideového vedoucího MČU o činnosti MČU, červenec 1944.

21 Archiv NSČU, kart. 17, Zpráva o náboženské činnosti v roce 1945 a 1946.

22 Tamtéž.

23 Archiv NSČU, kart. 10, Zpráva o činnosti [mládeže] v létě 1946, s. 2.

24 Archiv NSČU, kart. 17, Zpráva o náboženské činnosti v roce 1945 a 1946.

25 Archiv NSČU, kart. 10, MČU, Zpráva o činnosti v září 1946.

26 Tamtéž.

však část mládeže poměrně levicově vyhranovala – v září dokonce zahájili zástupci MČU jednání se Svazem československé mládeže (SČM), kam chtěli vstoupit jako organizovaná jednotka. Nakonec to zatím ale nebylo dohodnuto.²⁷

Rok 1947 byl pro mládež v mnoha ohledech přelomový. K. Pelant pro ni vypracoval dvouletý plán činnosti (od ledna 1947), z jeho plnění ale záhy sešlo, mimo jiné i proto, že K. Pelant nastoupil základní vojenskou službu a ve vedení mládeže skončil. (M. Mikota tehdy pobýval ve Spojených státech.)²⁸ Mládež již měla v užívání dvoranku, kterou několikrát vyčistili, umyli okna a prostor vyzdobili. Doplnili židle na celkový počet jednaosmdesát, ale přesto to pro pravidelné schůzky nestačilo. Koncem roku 1946 totiž mládež uskutečnila dopisovou akci, v níž oslovila své bývalé či neaktivní členy a vyzvala je k opětovné činnosti. Vlivem toho měla po letních prázdninách 1947 téměř 180 členů.²⁹ Pražští členové byli kvůli tomuto množství rozděleni do deseti skupin podle bydliště, což pomohlo k lepší organizaci. Týmu jejich vedoucích předsedal V. Vrána. Došlo však také k první vážnější (alespoň o jiné jsem se z pramenů nedozvěděla) kolizi mládeže s vedením NSČU. Někteří levicově orientovaní mladí unitáři (i z okruhu vedoucích) se totiž přihlásili do komunistického Svazu československé mládeže a v té době vytvořili pro zájemce o členství v unitářské mládeži novou verzi přihlášek, kde bylo bez vědomí a souhlasu správního sboru uvedeno, že člen automaticky vstupuje i do SČM. Po projednání celé záležitosti mezi správním sborem a V. Vránou to bylo zrušeno a situace urovnána.

Vedení mládeže také vyjednálo preventivní zdravotní prohlídku všech členů ve Studentském zdravotním ústavu a výsledkem byly dva včas podchycené nálezy tuberkulózy. V únoru 1947 navštívil Prahu Dick Kuch, tajemník americké unitářské mládeže z Bostonu, při jehož

27 Archiv NSČU, kart. 17, Zpráva o náboženské činnosti v roce 1945 a 1946, s. 12. 13.

28 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU konané dne 8. 9. 1947, s. 1.

29 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva Náboženské společnosti čs. unitářů za rok 1947, s. 6, 7.

pobytu byla mimo jiné dojednána účast amerických unitářů na pracovních táborech v naší republice. (Unitarii pak navštívil ještě v létě a daroval mládeži gramofon se sbírkou desek.)³⁰ Zejména díky obětavé organizační práci V. Vrány (a K. Hašpla) se v červenci opravdu uskutečnil pracovní tábor v Hradci u Opavy, kterého se účastnilo sto (!) členů MČU a dvacet sedm Američanů.³¹ Věkové rozpětí účastníků bylo mezi čtrnácti až třiceti čtyřmi lety. Američané pak ještě pomáhali v Balázích na Slovensku, v kladenských dolech, v Lidicích a při budování nemocnice pro válečné invalidy v Kladrubech u Vlašimi. Několik z nich pak absolvovalo přijetí u ministra Jana Masaryka. Podle svědectví V. Vrány byl tento pobyt oboustranně velmi přínosný, mezi mládeží obou národů probíhaly dlouhé večerní diskuse a obě skupiny se hodně spřátelily. Dva američtí chlapci pak zůstali dlouhodoběji v Praze jako učitelé angličtiny, pobyt ostatních trval od 9. července do 19. září.³²

Zástupci pražské mládeže se rovněž účastnili akcí v zahraničí: M. Novák české unitáře reprezentoval 8.–14. července³³ na konferenci Sdružení svobodomyšlných křesťanských studentů v Leersumu v Nizozemí.³⁴ (Celkem se jí účastnilo čtyři sta studentů, Československo tam bylo jako jediný zástupce slovan-ských zemí.) Dalších šestnáct členů se pod vedením K. Hašpla od 9. srpna zúčastnilo kongresu Mezinárodní křesťanské mládeže (IRF) ve Švýcarsku v Bernu. Doma se pak koncem srpna opět konal tábor Slunečná farma v Křížanech.

Koncem roku 1947 se do vedení mládeže vrátil po vojenské službě K. Pelant. Hned v lednu 1948 se však konaly nové volby výboru MČU a namísto dosavadního dvacetičlenného vedení byl nový výbor jen sedmičlenný,

30 Archiv NSČU, kart. 10, Činnost MČU v září [1947].

31 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva Náboženské společnosti čs. unitářů za rok 1947, s. 7, 8.

32 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU konané dne 8. 9. 1947, s. 2. Činnost MČU v září [1947].

33 Archiv NSČU, kart. 10, Činnost mládeže čs. unitářů v červnu, červenci a srpnu.

34 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva Náboženské společnosti čs. unitářů za rok 1947, s. 8.

St. div. 1. SM - Praha - 1. a 2. unitari

Brigáda 11. IV. 1948.

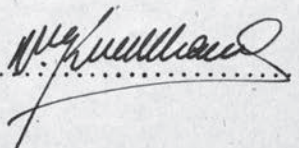
STÁTNÍ ÚSTAV PRO DOLEČOVÁNÍ
v Kladrubech u Vlašimi.
Telefony: Vlášim 93, 95.

Pracoviště .....
Odjezd ..... 4.20 ..... Pracovní doba 9-12; 13-14
Počet účastníků ..... 31 ..... Odpracováno hodin 214
Druh práce ..... úklidové práce v terénu.
Brigádu vedl ..... Miroslav Štrougal

Účastníci:

1. skupina		2. skupina		3. skupina	
1.	Miroslav Štrougal	13.	J. Janda	25.	M. Běláček
2.	L. Koubeková	14.	L. Nová	26.	Ch. Běláček
3.	Procházková	15.	V. Dymalová	27.	J. Koubeková
4.	L. Koubeková	16.	L. Koubek	28.	L. Koubeková
5.	L. Paulíková	17.	P. Lameš	29.	P. Lameš
6.	L. Paulíková	18.	L. Záhorský	30.	M. Běhm
7.	R. Šimek	19.	Karel Kříž	31.	Ch. Běláček
8.	J. Sulíkova	20.	Ch. Běláček	32.	
9.	J. Štrougal	21.	M. Běláček	33.	
10.	J. Kubín	22.	M. Běláček	34.	
11.	J. Štrougal	23.	M. Běláček	35.	
12.	L. Paulíková	24.	A. Koubek	36.	

Pracovní výkon brigády potvrzuje

Výkaz o jedné z posledních brigád Mládeže československých unitářů. (Archiv NSČU, kart. 22.)

kde již nepůsobil.³⁵ Stále pracovala i brněnská skupina, v Praze pokračovaly tři skupiny podle věku, celkem 167 členů, i neunitářů. K. Hašpl pro ně od ledna připravoval hodiny unitářské ideologie. Jinak mládež byla počátkem roku plně vytížená přípravami konference IRF, která se měla toho roku konat v Praze (kvůli převzetí státní moci komunisty se ovšem nakonec nekonala).

Koncem února 1948 pořádala mládež velmi podařený maškarní večer a třicet čtyř jejích členů obdrželo oblečení ze zásilky unitářské pomocné služby. Pak ovšem zlaté časy unitářské mládeže rychle končily. V březnu (přesně 18. 3.)³⁶ se MČU opět rozhodla jako celek zapojit do Svazu československé mládeže, a tentokrát své rozhodnutí dotáhla do konce. Na přelomu března a dubna došlo k převolení výboru, nadále složeného již jen ze členů SČM a vedeného M. Strnadem, který inklinoval ke krajní levici.³⁷ Duchovním rádcem mládeže byl ustaven V. Vrána. Rozhodnutí mládeže vstoupit do SČM bylo velmi důkladně probíráno na jednání správního sboru NSČSU, který tento krok nakonec schválil a doporučil, protože jeho zástupci si již byli dobře vědomi, že své mládeži nezaručí takové výhody a práva, které jsou spojeny s členstvím v SČM. Členové správního sboru se navíc shodli, že chtějí-li ctít stěžejní unitářskou zásadu naprosté tolerance, nemůžou žádnému členovi mládeže bránit v takovém kroku.³⁸ Mládež československých unitářů tak de facto přestala fungovat. Ačkoli formálně nebyl žádný člen unitářské mládeže nucen stát se zároveň členem SČM, takoví členové se už nemohli aktivně zapojovat do vedení a dalšího „mládežnického života“ se mohli účastnit jen jako „vítaní hosté“.³⁹

35 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva Náboženské společnosti čs. unitářů za rok 1948, s. 6.

36 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU, 5. dubna 1948.

37 Archiv NSČU, kart. 17, Výroční zpráva Náboženské společnosti čs. unitářů za rok 1948, s. 7.

38 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU, březen 1948.

39 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU, 5. dubna 1948, s. 2.

Navenek tímto krokem k žádné kolizi nedošlo, alespoň soudě podle „formálního“ zápisu ze správního sboru, kde je uvedeno, že: „Po stránce ideové se bude činnost naší mládeže řídit dosavadním unitářským programem pod vedením duchovní správy a dále pak programem SČM. S radostí můžeme vzít všichni na vědomí, že oba dva programy spolu nejen nejsou v rozporu, ale právě naopak, oba se velmi pěkně doplňují.“⁴⁰ Jenže skutečnost byla poněkud jiná. Proběhla rozluka majetku, mládež si nadále chtěla dvoranku již pronajímat, aby nebyla nijak ekonomicky spojována s NSČSU. Ale zejména a zásadně se tento krok na mládeži podepsal ideologicky. Obrázek si lze udělat například z úryvku zprávy M. Strnada o brigádě v Hradci u Opavy z července 1948, tedy rok poté, co se stejná brigáda velmi povedla za účasti americké mládeže (malá skupina Američanů zde byla i v roce 1948).

„Po stránce ideové vypadá naše bilance nejhůře. Byli jsme všichni dosud zvyklí říkat o unitářské mládeži, že je to mládež pokroková. Prosím, aby se to raději přestalo říkat, neboť tomu tak není. Byl to právě život na brigádě, kdy jsme spolu mohli být celé dny a kdy jsme se při společné práci trochu více poznali, který nám trochu otevřel oči a ukázal nám, že zatímco jsme si stále vyprávěli o své pokrokovosti, vyrostlo nám v naší mládeži velké hnízdo zpátečnicků. [...] Vy všichni doufám chápete, jak to opravdu s tou naší pokrokovostí vypadá, když jsme museli celé dva a půl roku marně bojovat o začlenění [...] do SČM. [...] A dále také víte dobře o tom, jaké těžkosti nám byly stavěny v cestu, jak část naší t. zv. pokrokové mládeže nechtěla a stále nechce ještě s SČM nic mít. [...] [A]čkoli veškeré úřední výhody nám byly poskytnuty jménem SČM, přece se vyskytla dosti značná část brigádníků s velmi nepřátelským postojem vůči SČM. [...] Mnozí z těchto opozičnicků se stále odvolávali a odvolávají na to, že oni jsou mládež unitářů [...]. Prosím proto Správní sbor, aby se vyjádřil jasně a konkrétně k tomu, zda bude i nadále mezi mládeží umožňováno protisvazácké ovzduší a zda bude i nadále dá-

40 Tamtéž, s. 3.

vána lidem příležitost, aby svůj záporný poměr k socialistické výstavbě státu skrývali pod hlavičkou unitářství?⁴¹

V takto rozklížené atmosféře MČU ještě nějaký čas formálně existovala. Další výraznou ranou pro ni bylo postupné přiřazení se V. Vrány ke komunismu, které skončilo tím, že v lednu 1949 podal výpověď ze zaměstnaneckého poměru k NSČSU a vystoupil z Unitarie. Vrána osobně cítil, jak vůči němu roste v Unitarii nedůvěra, protože se stal členem komunistické strany, což nejprve mnozí unitáři vyvraceli, nicméně nakonec obě strany otevřeně přiznaly, že k ochlazení vztahů došlo. Posledním důvodem k tomuto jeho rozhodnutí byla názorová roztržka s J. Stahlem, která byla zpětně řešena ještě na správním sboru z počátku ledna 1949.⁴² Vrána pak začal pracovat jako důstojník osvětové služby na ministerstvu národní obrany.⁴³ Pro mnohé osoby z vedení NSČSU to bylo veliké zklamání, protože s V. Vránou bylo dlouho počítáno jako s jedním z možných nástupců stávajícího vedení. Byl v Unitarii vždy velmi aktivní, měl velké zásluhy o smysluplnou činnost mládeže zejména za války a těsně po ní, dlouhou dobu měl velmi blízko ke K. Hašplovi, který sám přiznal, že v něm viděl pokračovatele

své práce.⁴⁴ I proto, že ukončit všechny tyto dlouholeté vazby nešlo ze dne na den, se akceptování jeho výpovědi a odchodu táhlo více než měsíc. V. Vrána byl několikrát osloven, aby vše znovu uvážil, K. Hašpl s ním vedl osobní rozhovory, nicméně V. Vrána byl pevně přesvědčený, že unitářství je v nových poměrech přežitkem, který ztrácí svůj smysl.

Během roku 1949 se množily i drobné roztržky vedení NSČSU a členů mládeže, zejména okolo nezamykání dvoranky a nepořádku v ní, ztráty gramofonových desek, poškození gramofonu, zpoždování vyúčtování akcí a podobně. V této neradostné atmosféře mládež formálně pod hlavičkou NSČSU přežívala ještě několik měsíců roku 1949, již ale nevyvíjela žádnou činnost, kterou by bylo zajímavé zmínit ve vazbě k unitářství. Od konce dubna 1949 pak byla SČM jedinou povolenou mládežnickou organizací v zemi a všechny ostatní včetně například Sokola, Junáka, ale i církevních organizací byly v krátké době na dalších padesát let zrušeny. Tím fakticky přestala existovat i organizace Mládeže československých unitářů a na její někdejší významné působení se bohužel zatím nepodařilo navázat. Obnovení mládežnické činnosti tak pro nás zůstává otevřenou výzvou.

41 Archiv NSČU, kart. 10, Brigáda Hradec u Opavy 1948, s. 1–3.

42 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU, 10. ledna 1949.

43 Archiv NSČU, kart. 10, Zápis o schůzi správního sboru NSČU ze 7. února 1949.

44 Tamtéž.

Unitářský archiv

Radovan Lovčí

Již několik let se vícekrát do roka stavuji v pražském archivu Náboženské společnosti českých unitářů a probírám se našimi unitářskými archiváliemi. Dokumentů je relativně málo i mnoho. Na jednoho badatele, který má k průzkumu jen volný čas, je jich spíše mnoho. Četné kartony jsem dosud podrobně neprohlížel, nebylo kdy. Na solidně budovaný archiv společnosti, která existuje již bezmála stovku let, je naopak dokumentů velmi málo. Snad je to tím, že se unitáři vždy příliš dívali do budoucnosti a zřídka kdy ohlíželi zpět. Standardní archivář u nás nikdy nepůsobil a správa archivu se vždy předávala jako jedna z nepříliš významných povinností někomu z provozních úředníků či duchovních. A ti sice doplňovali dokumenty o schůzích, ale ne vždy a ne každý pečlivě. Do toho zasáhly nešťastné vnitřní spory v Unitarii v 90. letech minulého století a řada cenných dokumentů je dnes nedohledatelná.

Archiv ale není jen místo, do něhož se ukládají záznamy o schůzích, účty anebo faktury. Měl by to být rovněž prostor, kde by měly být systematicky shromažďovány také další materiály o činnosti. Především osobní složky. Jsme sice náboženskou společností velice malou, ba v České republice jednou z nejmenších, ale v naší krátké historii se pod unitářskou hlavičkou vystřídal desítky výrazných osobností. Ty zde příležitostně či pravidelně přednášely a mnohé přednášky mívaly též písemnou podobu. V některých údobích komunistické totality dokonce písemnou formu mít musely a „politickou neškodnost“ textu hodnotil státní úředník. To by pro historika i jakéhokoli zájemce mělo být výrazné plus. Jenže... občas platí v našem archivu: kde nic, tu nic. Kdo by tu hledal osobní fondy, když ne všech, tedy alespoň části významných

postav angažovaných v Unitarii, byl by zklamán. Kromě několika výjimek (typu osobního fondu N. F. Čapka) by skoro nic neobjevil. Nikdo písemnou pozůstalost po smrti těchto lidí nezajistil, neshromáždil, neinventarizoval, nevytvořil smysluplné složky a my máme o některých osobnostech jen letmé zmínky v časopisech či schůzovních materiálech. Dokonce nalézáme v historii Unitarie řadu duchovních, po nichž se nám dochovalo pouze jméno, ale neznáme ani jejich data úmrtí či narození.

Velkou část svého života zasvětil působení v Unitarii například Rev. Václav Rubeš (8. 3. 1900 – 11. 8. 1983). Nebyl studovaným teologem, ovšem byl schopným řečníkem, publicistou a dlouholetým redaktorem časopisu *Cesty a cíle*. Nesmírně obětavě vypomáhal doktorům Čapkovi i Hašplovi a Karel Hašpl jej nakonec ustavil

Duchovní správce NSČSU
v Praze 12, Václav Rubeš.
(Foto Archiv NSČU.)

Manželé Anna a Václav Rubešovi, členy NSČU byli od roku 1924, Anna zemřela 1977, Václav 1983.
(Foto Archiv NSČU.)

řádným duchovním. Rubeš patřil k oné části českých unitářských duchovních, kteří nebyli ordinováni po skončení svých studií a praxe, ale kteří byli tak úzce provázáni s Náboženskou společností československých unitářů (NSČSU) a dlouhá léta zde duchovensky působili jako laici bez formálního potvrzení, že je nikdo k teologickému studiu ani nenutil. Reverend Rubeš se „na stará kolena“ několikrát pokusil odejít na penzi. Ale vždy se vrátil do aktivní služby, když viděl, že je nedostatek aktivních činovníků a že je zapotřebí každé ruky, ba možno říci i „každých úst“. Podle svých možností působil v NSČSU až do své smrti v roce 1983. Děti neměl, dědice nezanechal, a rozhodl se tedy, že dědit budou unitáři. Majetku měl poskrovnu, byt byl státní, co tak mohl Unitarii odkázat? Byly to písemné verze jeho duchovních promluv, které během několika desítek let pronesl na veřejnosti a snažil se jimi duchovně posilovat nejen unitáře, ale i všechny další hosty, kteří mířili do NSČSU. A často ne kvůli Unitarii samé, nýbrž proto, že je lákal zajímavý obsah přednášek a duchovní pojetí, jež se v žádné jiné církvi nevyskytovalo. Kdybychom dnes měli v rukou Rubešovu pozůstalost, mohli jsme mu podobně jako N. F. Čapkovi, K. Hašploví, J. Chudkové či jiným unitářům vydat knihu promluv a možná ne jedinou. A věřím, že i po tolika letech by Rubešovy práce zaujaly nejednoho unitáře, podobně jako ty z pera N. F. Čapka, které i přes dobovou podmíněnost nikdy nezastaraly tak, aby nemohly být dnešním lidem duchovní inspirací.

Jenže my máme závěť Rev. Rubeše, ne však ono kvantum Rubešových rukopisů (či spíše strojopisů), které vznikaly po několik dekád.

Zničil je ten, kdo se dostal po jeho smrti do bytu jako první? Nebo byly stornovány v době, kdy Unitarii řídil ještě dr. Kafka? Anebo v éře magistra Strejčka? Nebo si je v blíže neurčené době kdosi půjčil domů a již je znovu nevrátil? Či je někdo vyhodil omylem? Nebo se ještě skrývají schované v nějaké skříni v ústředí a ani o nich nevíme? Poslední možnost by byla nejlepší...

Ale v Unitarii nepůsobil jen Rev. Rubeš. Byly zde činné desítky dalších osob a po mnohých nemáme vůbec nic! Jak upozorňuji výše, nikdo totiž jejich pozůstalost nezajistil a do archivu se dál ukládaly především provozní materiály...

A tak se sice občas probírám zajímavými dokumenty, ale zároveň je mi smutno z toho, co všechno Unitaria postrádá a čím se ani já, ani nikdo další nikdy probírat nebude. I když pokud by se našel obětavý jedinec s potřebnou časovou dispozicí (které se mně ani některým aktivním unitářům nedostává) a jezdil by a pátral po Praze i po republice, mnohé by se možná našlo u dosud žijících příbuzných našich zesnulých čelných osobností. Takového člověka však nemáme. Ale kdyby se přece jen náhodou takový unitář našel a rozhodli se svépomocí dopátrat ve svém volnu pozůstalosti třeba jen jedné jediné osoby, alespoň málo by se ještě objevit, zachránit a publikovat dalo.

To je hlavní důvod, proč jsem sepsal tento příspěvek. Chci inspirovat! Najde se někdo takový?

Unitářští duchovní, zleva: F. O. Lexa, M. Mikota, K. Hašpl, V. Rubeš, E. Muk, počátek 50. let 20. století. (Foto Archiv NSČU.)

Život všední a sváteční¹

Václav Rubeš

Všední nebo sváteční způsob života a nazírání na svět nezávisí na bohatství nebo chudobě, ani na slávě a moci. Jsou boháči, kteří nevycházejí z nudy a jsou chudáci, kteří žijí krásně a svátečně. Všedního člověka poznáme už po řeči. Středem jeho zájmu jsou samé všední věci: počasí, pomluvy, nemoci, pití, jídlo a podobně. Člověku všednímu je všechno všední. Hory jsou mu jen hromadami kamení, řeky jen vodou, láska pouze zvykem. Člověku s duchem svátečním je všechno zajímavé. Nepatrná věc upoutá jeho pozornost a na všem najde něco krásného.

Ne všedním je každý z nás, kdo i obyčejnou věc dovede vidět nevšedním způsobem, kdo dovede přijímat novou pravdu a myslet nové myšlenky a pomáhat tvořit lepší svět, kdo neztrácí hlavu, když všichni kolem stojí bezradní.

Býváme v nebezpečí upadnout do všednosti a zvykovosti. Mohou nám zevšednět přátelé, práce, láska, manželství, celý svět a celý náš život. Proto bychom měli být stále na stráži.

S všedností a zvykovostí se setkáváme i tam, kde bychom se toho nejméně nadáli, a to je v náboženství. Příslušnost k církvi se stala mnohým pomalu už jen zvykem bez vnitřního užitku, ačkoli náboženství má člověka nejvíce povznášet nad prach všednosti a probouzet v něm tvůrčí síly, radost a optimismus. Náboženství není něco, co by se mohlo za čas svléknout a zase obléknout jako kabát – je to trvalý stav našeho nitra, je to celý život žitý pod „úhlem věčnosti“, jak říká prezident Masaryk.

Vzpomínám si, když jsem jako kluk dostal nové boty, že jsem je směl nosit jenom v neděli. Celý týden jsem se na to těšil, neboť v těch botách se mi svět zdál o mnoho krásnější. Stejně tak mi připadají lidé, kteří krásu, radost a chuť k životu očekávají od něčeho mimo sebe. Často slyšíme: „Až dosáhnu toho nebo onoho – potom se opravdu pustím do života a budu okoušet jeho krásy.“ Anebo „až budu v penzi, pak si vynahradím vše, na co jsem neměl dříve čas“. Přijde chvíle, kdy od-

chází do výslužby, a pak shledává, že místo očekávané radosti se ozývá bolení v těle a že jeho duše se podobá vyprahlé zemi, v které se rostlinky svěží radosti už jen těžko ujímají.

V tom směru se můžeme hodně učit od dětí. Jen si všimněme, že zdravé dítě není nikdy všední, vše mu je nové a zajímavé. Se zájmem sleduje broučka na zemi, obdivuje květinu, s láskou sleduje let ptáčka a s požitkem se koupá v paprscích sluníčka.

Snad někdo namítne, že dítě nemá starosti. Kdo nás však nutí, abychom starosti nosili stále s sebou a otravovali si jimi i chvíle oddechu?

Umění vidět a okoušet život svátečně je něco, v čem je možné se cvičit. Učme se od básníků a umělců. Jak sochař dovede vidět v kuse kamene krásnou sochu, nebo jak se například K. Čapek dovede dívat třeba jen na obyčejnou krabičku sirek!

Zprvu je potřebí se do tvůrčího stavu mysli i trochu nutit, dokud se nám to nestane zvykem. Umínil si, jak radí Balej, že každý den najdeme nebo uděláme něco krásného a nevšedního: třeba jen myslet krásnou myšlenku; vděčně pocítit ranní sluneční paprsek; v dílně nebo kanceláři objevit zajímavější způsob určité práce; u člověka nám nesympatického objevit ušlechtilý rys povahy; umínil si, že se po celý den nerozčílíme, i kdybychom k tomu měli sebevětší příčinu; zastavit se na ulici s dítětem, kterého jsme si jindy nevšímalí a promluvit k němu s úsměvem několik upřímných slov. – Je třeba začít u takovýchto maličkostí. Zkusme to tak dělat třeba jen týden a uvidíme, že svět se nám bude jevit krásnější.

¹ Převzato z: Cesty a cíle 8, 1935, s. 71–73.

Člověku nevšednímu je krása tak nutnou potravou pro jeho duši, jako chléb pro tělo. Jak praví Mohamed: „Kdybych měl jen dva bochníky chleba, prodal bych jeden a koupil hyacinty, abych též nasýtil svou duši.“

Zvláště láska je cestou ke svátečnímu životu. Jako jarní paprsky rozpouštějí ledy, tak láska mění všednost v radostné proudění života. Dovede okrášlit tisícerými barvami nejjednodušší věci a propůjčuje nejprostšímu okolí přívětivější vzezření. Z prosté chaloupky dovede láska utvořit chrám, jehož ovzduší by mohla knížata v palácích závidět.

Je na nás, pro který život se rozhodneme: pro život všední a jalový, anebo pro život sváteční s tvůrčím úsilím po dokonalosti.

Proč bychom byli jen nádeníky, a ne umělci života? Nečekejme na budoucnost, až nám přinese lepší podmínky, ale začněme dnes a učme se tvořit z toho materiálu, který je nám po ruce. Vezměme život, jaký je teď a hledme z něho vytvořit to nejlepší. Vzpomeňme si, že Michelangelo pouhými hlinkami, které nabral na zahradě, vytvořil jedno z nejkrásnějších děl, kterému se obdivují národy už po celá staletí.

Jak praví Mohamed: „Kdybych měl jen dva bochníky chleba, prodal bych jeden a koupil hyacinty, abych nasýtil svou duši.“
(Obr. z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Hyacinthus_orientalis1.jpg.)

Unitářství ve Velké Británii

Druhá část – od 19. století po současnost

Richard Wright (1764–1836).
(Z: www.unitarianhistory.org.uk/hsalbPFU4.html.)

Robert Aspland (1782–1845) na portrétu od neznámého umělce, ze sbírek Manchester College.
(Z: www.unitarianhistory.org.uk/hsalbPFU4.html.)

UPEVNĚOVÁNÍ POZICE

Devatenácté století bylo pro britské unitářství v porovnání s předchozími klidnou a příznivou dobou. Prvním důležitou osobou, která na jeho počátku ostrovní unitářství výrazněji formovala, byl Thomas Belsham (1750–1829). Učil na unitářské škole v Hackney, dobře se znal s Lindseym i Priestleym a v roce 1805, po rezignaci Disneyho, se ujal sboru Essex Street Chapel. Zde kázal až do své smrti v roce 1829 a získal si značnou přízeň řadových unitářů.

Vůdčí osobnosti britského unitářství si uvědomovaly, že je načase začít unitářství uvádět více mezi běžné lidi. Za tím účelem byl roku 1806 zřízen *The Unitarian Fund for Mission Work* (což můžeme volně přeložit jako Unitářský fond pro podporu a šíření unitářství), zkráceně běžně nazývaný pouze Unitářský fond. Hlavními cíli fondu bylo finančně vypomáhat duchovním, kteří se hlásili k unitářství a trpěli nedostatkem peněz, podporovat unitářské aktivity ve společnosti včetně vydávání literatury a podobně a v neposlední řadě byli jeho prostřednictvím podporováni duchovní, kteří putovali po Británii a šířili unitářství misijní formou, i nově zaklá-

dané sbory. Snad nejznámějším a nejméně úspěšným unitářským duchovním putujícím po Anglii, Skotsku i Walesu a šířícím unitářství byl Richard Wright (1764–1836). Dohled nad činností fondu byl svěřen Robertu Asplandovi (1782–1845).

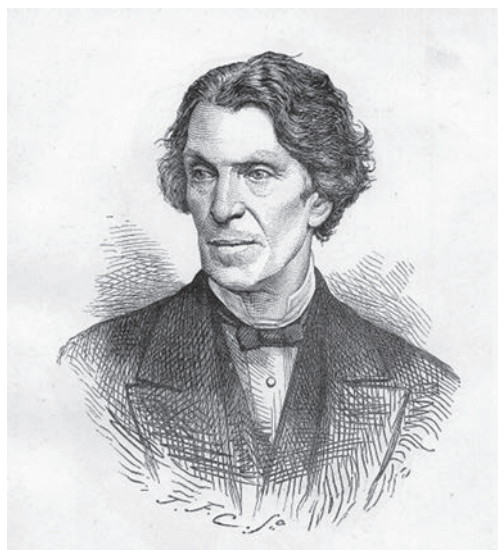
Zásadní pozitivní význam mělo pro unitáře přijetí takzvaného zákona o trojici (*Trinity Act*) v parlamentu v roce 1813. Po jeho odsouhlasení, zjednodušeně řečeno, již nebylo odmítání sv. Trojice ze zákona posuzováno jako rouhání. Za přijetí tohoto zákona vděčí unitáři vlivnému whigovskému politikovi Williamu Smithovi (dědečkovi významné unitářky Florence Nightingaleové), unitáři, který jej navrhl a dokázal prosadit.

Brzy se objevila také první unitářská periodika: *Monthly Repository of Theology Literature* a *The Christian Reformer* (později přejmenovaný na *The Unitarian Magazine and Review*). První byl zřízen roku 1806 R. Asplandem a ten jej dvacet let také vedl. Roku 1826 tento časopis koupila Britská a zahraniční unitářská asociace a jeho vedení se ujal až do roku 1838 William Johnson Fox (1786–1864), další výrazná unitářská osobnost té doby. Druhé periodikum vzniklo 1815

a do roku 1844 jej řídil opět Aspland. Existovalo až do roku 1863. Důležité bylo, že Christian Reformer se prodával za velmi přijatelnou cenu, takže byl dostupný i lidem s nízkými příjmy.

Dalším důležitým mezníkem v dějinách bristkého unitářství bylo založení Britské a zahraniční unitářské asociace (*British and Foreign Unitarian Association*) roku 1825. Asociace se vzápětí stala nejdůležitější z dosud ustavených ostrovních unitářských organizací (vznikla vlastně sloučením tří starších: *The Unitarian Book Society for Literature*, která byla založena 1791 ještě Lindseym a Johnem Disneyem; *Unitářského fondu*, o němž bylo psáno výše; a nejmladší: *The Unitarian Association for Civil Rights* zřízené roku 1818). Asociace byla nejdůležitějším tělesem britských unitářů celé jedno století, až do roku 1928, kdy se stala součástí Generálního shromáždění unitářských a liberálně křesťanských sborů (*General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches*), dodnes existující organizace, zastřešující všechny britské unitáře. Celkově vzato, působilo v Anglii, Skotsku a Walesu v první polovině 19. století něco přes dvě stě unitářských sborů.

V polovině 19. století počtem unitářských sborů poněkud zamíchal takzvaný Zákon o kaplích (*Chapels Act*) z roku 1844, podle něhož měly prostory financované například náboženskou nadací nadále ctít původní vyznání zakladatele této nadace. Pokud tedy byly nějaká nadace, fond, kostel a podobně kdysi založeny a financovány například presbyteriánským věřícím, ale v průběhu dějin se změnila církev nebo náboženská společnost, která je využívala (například z presbyteriánské na unitářskou), měla po roce 1844 peníze z nadace plynoucí získávat zase původní církev, tedy v uvedeném případě presbyteriánská. Unitáři – jako mladá církev – tak přišli o dost majetku (kaple, hřbitovy, školy, nadační fondy...), vesměs ve prospěch právě presbyteriánů. Unitářství to v zásadě nijak neohrozilo; zákon vstoupil v platnost v době, kdy byly ve velkém zakládány nové sbory a unitářství bylo na vzestupu, spíše se v jeho důsledku poněkud proměnil poměr venkovských sborů k městským, protože o majetek a sbory přicházeli unitáři vesměs v menších sídlech, zatímco nové sbory vznikaly zase spíše ve větších městech.

James Martineau (1805–1900).

(Z: www.unitarianhistory.org.uk/hsalbfPU4.html.)

Nové impulzy pro unitářství začaly do Británie přicházet v polovině 19. století také z Ameriky, kam se v podstatě o několik desetiletí dříve unitářství z Britských ostrovů dostalo. Zejména vliv liberálních názorů W. E. Channinga se šířil touto – zpětnou – cestou. Vůdčí osobností jakési „nové vlny“ v britském unitářství byl filozof a unitář James Martineau (1805–1900).

Pod jeho ideovým vedením se britští unitáři začali pozvolna vzdávat svých historických křesťanských kořenů, které je v moderní době spíše svazovaly – například sepětí s biblí a řešení otázek na ní vázaných (vyplývajících z křesťanských tradic) a začali se výrazněji hlásit k modernímu pojetí víry s mnohem větším zapojením rozumu, filozofie, soudobých poznatků vědeckých disciplín a podobně.

Martineau již ve svých raných textech vzdvihoval autoritu rozumu před Písmem. (Zajímavostí je, že tehdejší nejstarší generace anglických unitářů je proto považovala za nebezpečně radikální.) V roce 1848 absolvoval studijní pobyt v Německu, kde byl nadšen německým idealismem, zejména Kantem. Snažil se jeho filozofické závěry přenést do teologie, a tak dospěl k tezi, že lidská povaha a přirozenost jsou v blízkosti boží přirozenosti a součástí Absolutní mysli. Věřil tedy, že lidská přirozenost

v tom nejlepší smyslu odráží Boha. To jej také zpětně přivedlo k americkému transcendentálnímu, zejména k osobnosti W. E. Channinga, s jehož myšlenkami nacházel shodu. Víra mu splývala s filozofií. Když kázal, nikdy mu nešlo o pouhé spekulativní myšlenky, ale vždy o realitu bytí a myšlení, konečné pravdy a způsob, jak náboženství tlumočit do práva, svědomí a všedního lidského života. Nepodceňoval ani osobní lidské problémy, jako smutek, osamělost a podobně. Věnoval také hodně času vedení nových duchovních. Ve svých úvahách se zabýval i přímo termínem unitářství a tvrdil, že se v něm skrývá jen další dogma; navrhl tedy nový název: Free Christian Church (Svobodná křesťanská církev). Dost britských unitářských sborů toto označení přijalo a v důsledku se v Británii unitáři dodnes sdružují v organizaci nazývané *General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches*. James Martineau zemřel v lednu 1900, tedy symbolicky v okamžiku, kdy začínalo nové století a s ním zcela jiná doba, než jakou pomáhal svým dílem utvářet.

Z významných unitářů druhé poloviny 19. století uvedme ještě například jméno duchovního Roberta Spearse (1825–1899), jenž se v roce 1867 stal tajemníkem Britské a zahraniční unitářské asociace, velké osobnosti se spoustou příznivců, který v Británii mimo jiné propagoval například indické liberálně náboženské hnutí Bráhmó Samádž. Ani ve stručném přehledu unitářských dějin Britských ostrovů nelze opominout založení proslulé Unitarian College v Manchesteru v roce 1854, na níž je dodnes přednášena a vyučována unitářská teologie. Ve druhé polovině poloviny devatenáctého století byla situace anglických unitářů zdravá a stabilní. Unitáři se v Británii stali respektovaným náboženským směrem, osobnosti z jejich řad se angažovaly v politice, sociální oblasti, filantropii, školství, vědě i umění. Na přelomu 19. a 20. století existovalo na britských ostrovech okolo tří set šedesáti unitářských sborů.¹

1 Zajímavé informace o myšlenkovém vývoji britského unitářství ve 20. století se lze dočíst ve studii Arthura Longa: *Unitarian Thought in the Twentieth Century. A Preliminary Survey by Arthur Long*, dostupné online na: www.unitarianhistory.org.uk/hstthought4.html; <http://www.unitarianhistory.org.uk/hstthought24.html>.

Robert Spears (1825–1899).

(Z: www.unitarianhistory.org.uk/hsalbPFU4.html.)

OBDOBÍ DRUHÉHO IDEOVÉHO FORMOVÁNÍ

Nicméně ne všichni britští unitáři se dokázali ztotožnit s pokrokovým svobodnějším proudem unitářství. A tak ještě na počátku 20. století vedle sebe v britském unitářství existovaly dva legitimní a v podstatě stejné silné proudy – ten druhý byl konzervativnější, hodně vycházel z křesťanských základů. To také dlouho bránilo utváření moderní britské unitářské cesty, která by byla jednotná, ale zároveň specifická a přijatelná pro většinu členů. Spíše se jednalo o společenství lidí velmi rozdílných přístupů, jimž sice nic nebránilo ve sdružení pod jednou organizací, ale dlouho byly paralyzovány jakékoli snahy dát britskému unitářství moderní a snadno rozpoznatelnou tvář.

Na konci 20. let 20. století dokonce situace hrozila rozkolem, nicméně oba proudy se nakonec dokázaly dohodnout a vytvořit v roce 1928 již zmíněné Generální shromáždění – *General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches* – s dodnes funkční organizační strukturou. Ustavení Generálního shromáždění bylo vítáno jako přelomová událost a jen málo unitářských osobností či sborů se s jeho zřízením neztotožnilo. Z tábora vyhraněného křídla liberálních křesťanů se k Generálnímu shromáždění odmítl přihlásit například jejich vůdce Lloyd Thomas, z progresivních unitářů pak kupříkladu vý-

První studenti z Unitarian College v Manchesteru (založena 1854). (Z: www.unitarianhistory.org.uk/hsalbBUH4.html.)

znamný filozof, duchovní a pedagog Lawrence Pearsall Jacks (1860–1955), který byl na sklonku života zvýšeně kritický vůči všem formám institucionalizace náboženství.

Z hlediska vývoje britského unitářství pak byla zásadním dokumentem zpráva z roku 1945, tedy těsně po válce, publikovaná pod názvem *A Free Religious Faith* (Svobodná náboženská víra). Vypracovala ji z pověření *General Assembly* skupina třinácti duchovních a stala se v podstatě unitářským prohlášením víry. Dodnes poskytuje cenný souhrn unitářského myšlení tehdejší doby a byla opravdu kolektivním dílem, nikoli jen sborníkem jednotlivých příspěvků. Byla publikována knižně a pro velký úspěch byla o tři roky později dotiskována. Nejvýraznější osobností podílející se na její přípravě byl Raymond Vincent Holt (1885–1957), duchovní a knihovník Manchester College v Oxfordu a ředitel Unitarian College v Manchesteru a také předseda *General Assembly*.

MODERNÍ DOBA

Zmínku si samozřejmě zaslouží také ženy: za výrazný počin britských unitářek, který dodnes neztratil aktuálnost, lze považovat sborník *General Assembly Feminist Theology Report*. Objevil se v polovině roku 1980 a jeho hlavními iniciátorkami a autorkami byly duchovní Ann

Peartová a Joy Croftová. Pro získání vhledu do ideového základu současného britského unitářství je cenná brožurka další velké osobnosti, duchovního Arthura Johna Longa (1920–2006), *Current Trends in Contemporary British Unitarianism* (Aktuální trendy v současném britském unitářství)² vydaná roku 1997. A pak také sborník ze symposia pořádaného Generálním shromážděním nazvaný *Unitarian Perspectives on Contemporary Religious Thought* (Unitářské pohledy na současné náboženské myšlení, 1999) editovaný filozofem a teologem Georgem D. Chrissydesem (narozený 1945), v němž nechybí historické souvislosti, ale jsou zde například i zajímavé studie o unitářství ve vztahu k postmodernismu nebo New Age či kapitola věnovaná ženám v unitářství.³

V souvislosti s těmito významnými edičními počiny je také nutné uvést, že od roku 1890 v Británii funguje unitářské nakladatelství Lindsey Press,⁴ které do současnosti vydalo kolem dvou set padesáti titulů. Dnes jeho činnost spadá pod Generální shromáždění, kde na ediční plán dohlíží šestičlenný pracovní tým.

2 Dostupná online na: www.nufonline.org.uk/current-trends.html.

3 Dostupná online na: www.unitarian.org.uk/docs/publications/1999_perspectives.shtml.

4 Tento název byl přijat až na počátku 20. století k uctění Lindseyho památky.

Mapa současného rozložení unitářských sborů ve Velké Británii.
(Z: www.ukunitarians.org.uk/images/ukmap_big.jpg.)

V současné době je po celé Británii okolo dvou set unitářských sborů, jejichž vrcholným orgánem je stále General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches, které sídlí na slavné adrese v londýnské Essex Hall, kde Lindsey založil první unitářský sbor. Zasedá každoročně, současným prezidentem je Bill Darlison a výkonným ředitelem Derek McAuley. Jinak je řízen devítičlenným výkonným výborem.

V celé zemi je zhruba tři a půl tisíce aktivních unitářů, sdružených ve sto sedmdesáti sedmi sborech (z toho jich je více než sto čtyřicet v Anglii, jednadvacet ve Walesu a čtyři ve Skotsku). Existují zde pouze dva sbory s více než stem členů. Díky této určité podobnosti s našimi, také spíše menšími obcemi by pro nás činnost anglických sborů mohla být v mnoha ohledech inspirativní. Podle statistických údajů ICUU je v Británii registrováno přes sto třicet unitářských duchovních, nicméně z nich je již okolo poloviny v důchodovém věku. Tato situace nevypadá úplně příznivě, porovnáme-li ji s dobou největšího rozkvětu britského unitářství, tedy s počátkem 20. století, kdy bylo na ostrovech registrováno přibližně padesát tisíc unitářů. Proto zde bylo před několika lety založeno dobrovolnické sdružení s názvem *2020 – Growing Unitarianism in Great Britain*, jehož cílem je obnova unitářství a nárůstu počtu unitářů v zemi. Jeho aktivity jsou zaměřeny zejména na udržení malých sborů (Británie má problém s nedostatkem

unitářských duchovních, a tak některé malé sbory zanikají) a vznik dalších; shánějí finance, pořádají semináře a podobně. Plán obnovy má toto sdružení vypracovaný do roku 2020, proto tento letopočet v názvu. V porovnání se stavem k roku 2010 chtějí za deset let zvýšit počet členů o 20 %. Otcem tohoto projektu je duchovní Andy Pakula.

Na úrovni jednotlivých obcí i národní lze nalézt i mnohé další zajímavé projekty (ve směs uvedené na www.unitarian.org.uk), k nimž patří například Unitarian TV, tedy unitářská televize (www.ukunitarian.tv). Obecně vzato, v současných aktivitách britských unitářů lze pozorovat velmi živý zájem o hledání nových cest se společným cílem: aby unitářství bylo člověku dnešní doby pomocí, stejně jako bylo v minulosti.

Závěrem nesmíme zapomenout zdůraznit, že to byli právě britští unitáři, kdo výrazně podporoval rozvoj unitářství v dalších zemích světa (za všechny zmiňme USA, kterým bude věnováno další pokračování tohoto seriálu) a mimo jiné byli také iniciátoři prvních diskusí, které vedly k založení ICUU (připomeňme především obrovské zásluhy D. Ushera, jenž v obtížných dobách 90. let pomáhal i českým unitářům v zápase o jejich přežití). Anglické unitářství má v samotné Británii úctyhodnou tradici a ve všech dalších zemích, kde unitáři působí, velké renomé. To je velmi cenná výbava pro budoucnost.

Kristýna Ledererová Kolajová

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524

Redakční rada:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, RNDr. Miloš Hlávka, Petr Jirgl, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová,
Mgr. Luděk Pivoňka, Mgr. Jarmila Plotěná

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

Nová tiskárna Pelhřimov, s. r. o., Krasíkovická 1787, 393 01 Pelhřimov

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Jak nás na duchovní cestě navigují naše vzory? © freephoton | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Obrázky na třetí straně obálky © Archiv NSČU.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Evoluce a víra © Creativehearts | Imagio.cz | Dreamstime.com.